

ENGELSKA *eller svenska?*

En kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning

LINUS SALÖ

ENGELSKA ELLER SVENSKA?

En kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning

Linus Salö

Utgiven av Språkrådet

ENGELSKA ELLER SVENSKA?

En kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning

Linus Salö

Grafisk formgivning: Mikael Nyberg

Omslagsbild: Robert Nyberg

Tryckt hos Katarina Tryck, Stockholm 2010

ISBN 978-91-7229-067-9

Rapporter från Språkrådet 1

© 2010 Språkrådet

Förord	6
Sammandrag och läsanvisning	7
1. Internationalisering: problem och möjligheter	9
2. Språkval och språkanvändning	14
2.1 Språk och deras talare	14
2.2 Konsekvenser av ett språkbyte	15
2.2.1 Domämförluster	15
2.2.2 Kapacitetsförluster	17
2.3 Debatten: svenska och engelska i högskolan	19
3. Språksituationen	21
3.1 Avhandlingsspråk	21
3.1.1 Humanistiska ämnesområdet	25
3.1.2 Samhällsvetenskapliga ämnesområdet	27
3.1.3 Naturvetenskapliga ämnesområdet	27
3.1.4 Områdenas språkval	28
3.1.5 Andra beräkningssätt	28
3.1.6 Sammanfattningar i avhandlingar	31
3.2 Undervisningsspråk	34
3.2.1 Kurser	35
3.2.2 Program	36
3.2.3 Fler perspektiv på undervisningsspråk	38
3.2.4 Svenska och engelska växelvis i undervisningen	39
3.2.5 Kurslitteratur på engelska	40
4. Lärosätenas språkdokument	42
4.1 Allt fler lärosäten utformar en egen språkpolitik	42
4.2 Granskning av lärosätenas språkdokument	43
4.2.1 Svenskans ställning som huvudspråk	43
4.2.2 Mångspråkighet	44
4.2.3 Publiceringsspråk	45
4.2.4 Undervisningsspråk	45
4.2.5 Språklig integration	47
4.3 Effekterna av språkdokumenten	47
5. Sammanfattning och diskussion	50
5.1 Svenska och engelska i avhandlingar	50
5.2 Svenska och engelska i undervisningen	51
5.3 Engelska som språkval	51
5.3.1 Fältnormaliserade citeringar: engelska för hela slanten	53
5.4 Mål och utmaningar	54
Referenser	57

Innehåll

Förord

Engelskans betydelse i det svenska samhället har debatterats i decennier. Hotar engelskan att tränga ut svenskan som kommunikationsspråk? Är engelska snarare ett andraspråk än ett främmande språk, som somliga hävdar? Men svenskan i allmänhet hotas knappast av influenser från engelska, eller andra språk. Som vardagligt umgängesspråk står svenskan stark. Ett område där hotet dock är reellt är högre utbildning och forskning. Nästan 9 av 10 avhandlingar som skrivs i Sverige i dag är engelskspråkiga; så har det varit sedan mitten av 1990-talet. Ändå kan man hävda att engelskans synlighet inom universitetsvärlden blivit större de senaste åren. En orsak är säkerligen att engelskan i högre utsträckning också blivit undervisningsspråk inom den högre utbildningen. Utvecklingen hänger samman med den ökade internationaliseringen och utbytet av studenter mellan länderna i Europa liksom mellan övriga länder i världen. Ändå har det saknats empiriska undersökningar, med nationell spännvidd, av användningen av engelska inom högre utbildning och forskning. Hur stor är egentligen engelskans dominans? Är bilden densamma inom alla ämnen? Åt vilket håll går utvecklingen?

Språkrådet har som officiellt språkvårdsorgan regeringens uppdrag att följa utvecklingen av språksituationen i Sverige. Det gör vi bland annat genom beskrivningar och analyser av situationen inom specifika områden. När Sverige fick sin första språklag 1 juli 2009 fick Språkrådet ännu ett uppdrag: att följa tillämpningen av lagen. Att svenska ska vara huvudspråk i Sverige, och därmed kunna användas inom alla samhällsområden, är en central paragraf. Om svenskan ska fortsätta att vara ”ett komplett och samhällsbärande språk”, som det sägs i de språkpolitiska målen från 2005 – då måste svenskan användas inte bara som vardagligt umgängesspråk utan också i intellektuellt krävande sammanhang.

I detta första nummer av Språkrådets rapportserie kartläggs användningen av engelska och svenska på landets lärosäten. Det gäller såväl publikationer, närmare bestämt avhandlingar, som undervisning. Också lärosätenas språkpolitiska dokument synas. Förhoppningen är att den kartläggning av språksituationen som redovisas här ska mana till eftertanke och genomtänkta strategier när det gäller språkval inom högre utbildning och forskning.

*Lena Ekberg
chef för Språkrådet*

Sammandrag och läsanvisning

I den här rapporten undersöks språkval och språkanvändning inom högre utbildning och forskning. Sökningar i databasen Libris visar att 87 procent av alla avhandlingar i Sverige skrivs på engelska. Ungefär så har det sett ut sedan mitten av 1990-talet. Engelskans dominans är dock inte något nytt fenomen; engelskan har varit det största avhandlingsspråket ända sedan 1940-talet.

Det finns ingen större skillnad mellan olika lärosäten. Däremot finns det stora skillnader mellan olika ämnen: avhandlingarna inom det naturvetenskapliga ämnesområdet är 94 procent engelskspråkiga. Inom det samhällsvetenskapliga området är den siffran 65 procent och inom humaniora 37 procent.

Det skrivs flest avhandlingar inom medicin, naturvetenskap och teknik. De ämnen där engelskan dominerar som avhandlingsspråk är alltså samma ämnen som publicerar flest avhandlingar. Detta förklarar varför den genomsnittliga andelen engelskspråkiga avhandlingar blir stor. Antalet svenskspråkiga avhandlingar är dessutom större inom medicin än inom de flesta ämnen. Om man räknar bort naturvetenskapliga avhandlingar råder nästintill balans mellan svenskspråkiga och engelskspråkiga avhandlingar.

Tre av tio engelskspråkiga avhandlingar har en sammanfattning på svenska. Både andelen och antalet svenskspråkiga sammanfattningar har stigit sedan 2005. Också för sammanfattningar är skillnaderna stora mellan olika ämnen. Medicinska och naturvetenskapliga engelskspråkiga avhandlingar har, kanske något oväntat, högst andel sammanfattningar på svenska: omkring 40 procent. Inom samhällsvetenskap och humaniora har cirka 10 procent av de engelskspråkiga avhandlingarna en sammanfattning på svenska.

Det är därtill stora skillnader mellan olika lärosäten. Bland engelskspråkiga avhandlingar från Lunds universitet har över hälften en sammanfattning på svenska. Det är en betydligt högre andel än i avhandlingarna från till exempel Göteborgs och Stockholms universitet,

där andelen är runt 20 procent. Andelen engelskspråkiga avhandlingar med sammanfattning på svenska stiger dock vid samtliga Sveriges sex största universitet.

Med hjälp av uppgifter från Verket för högskoleservice (VHS) går det också att få en bild av undervisningsspråket. Det visar sig att lite drygt 20 procent av alla kurser och program har engelska som undervisningsspråk. Denna andel kan ses som en följd av internationaliseringen: med fler utländska studenter växer behovet av undervisning på engelska.

Det är framför allt på avancerad nivå som undervisningen i stor utsträckning ges på engelska. Ungefär

65 procent av masterprogrammen och magisterprogrammen ges på engelska. Av alla engelskspråkiga program på avancerad nivå är nästan hälften inom teknik.

Även samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga utbildningar är ofta engelskspråkiga på avancerad nivå. På grundnivå är engelska mindre vanligt som undervisningsspråk; var tionde kurs på grundnivå ges på engelska.

Siffror om undervisningsspråk måste dock granskas närmare. Det visar sig nämligen att även om undervisningsspråket är engelska använder många studenter och lärare svenska när de kan. Svenska fungerar då som det informella undervisningsspråket. En annan aspekt att ta hänsyn till är att även när undervisningsspråket

Det är framför allt på avancerad nivå som undervisningen i stor utsträckning ges på engelska. Ungefär 65 procent av masterprogrammen och magisterprogrammen ges på engelska.

egentligen är svenska kan stora delar av kurslitteraturen vara på engelska.

Läsanvisning

Temat för det första kapitlet är internationalisering. Under 00-talet blev Sverige alltmer populärt studieland för utländska studenter. Antalet inresande studenter ökade snabbt; nuförtiden kommer var fjärde nybörjare vid svenska lärosäten från andra länder. Det motiverar att mer undervisning ges på internationellt gångbara språk. Forskningen, å sin sida, har sedan länge varit internationell till sin karaktär. Sammantaget ställer detta lärosätena inför en svår uppgift i fråga om språkval och språkanvändning. Svenskan måste värnas samtidigt som användningen av engelska måste öka.

Kapitel två handlar om vad ett språkbyte innebär för ett språk och dess talare. Detta kopplas till språksituationen inom högre utbildning och forskning där två typer av förluster anses utgöra de främsta farorna: domänförluster och kapacitetsförluster. Domänförluster innebär att ett

språk inte längre används inom ett visst område. Kapacitetsförluster betyder att lärare och studenter inte använder det språk de behärskar bäst, och att undervisningen därför blir lidande. I detta kapitel återspeglas också den debatt detta vållat inom den svenska språkvården.

Kapitel tre innehåller en kartläggning av språksituationen. Här presenteras i tur och ordning språkval och språkanvändning i avhandlingar och deras sammanfattningar och språkval och språkanvändning i undervisningen.

Kapitel fyra handlar om lärosätenas egna strategier för att reglera språkval och språkanvändning. Kartläggningen visar att nio lärosäten och två enskilda fakulteter har tagit fram språkdocument. Dessa varierar dock till omfång, innehåll och ambitionsnivå.

Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion i kapitel fem. Först summeras resultaten, vilket följs av en diskussion om några av de utmaningar som högskolor och universitet står inför.

Internationalisering: problem och möjligheter

Svenska är huvudspråk i Sverige. Det är ett påstående som i de flesta fall kan tyckas vara självklart, men som likväl ansågs angeläget att fastslå i språklagen (SFS 2009:600), som trädde i kraft den 1 juli 2009. Samma ordalydelse hade använts i Språkkommitténs förslag till språklag i *Mål i mun* (SOU 2002:27), och i ett av de fyra språkpolitiska mål som den svenska riksdagen antog 2005 (bet. 2005/06:krU4; rskr. 2005/06:89). Varför behövs då en sådan formulering i en lag?

Den övergripande faran är att andra språk ersätter svenskan i en rad funktioner i samhället. I betänkandet *Mål i mun* specificerades några samhällsområden där det ansågs vara särskilt trängande att värna svenskan som komplett och samhällsbärande språk. Ett sådant var högre utbildning och forskning, där svenskan successivt fått mindre utrymme. Denna utveckling kan kort karaktäriseras med begreppet internationalisering, som bland annat innefattar utbyte av varor och tjänster nationer emellan. EU har inneburit en uppluckring av nationsgränserna i Europa, och därmed av språkgränserna och handelsgränserna. Några av de handelsvaror som byts mellan länder är utbildning och kompetens, och i ett europeiskt perspektiv ligger Sverige långt framme. Jämförelser har visat att bara ett

fåtal europeiska länder erbjuder mer engelskspråkig utbildning än Sverige gör (Wächter & Maiworm 2008).

Sveriges lärosäten bidrar alltså aktivt till internationaliseringen, både genom att erbjuda utbildningar och tjänster för utländska studenter och forskare, och genom att slussa ut studenter och forskare i världen. Aldrig förut har den samlade svenska forskar- och studentkåren varit lika mångspråkig – eller internationaliserad – som nu. Svenska lärosäten erbjuder därför mer och mer utbildning på internationellt gångbara språk, både som ett sätt att tillgodose det behov som uppstått, och som ett sätt att locka ännu fler forskare och studenter till Sverige. Det står helt klart att detta skapat en ny språksituation vid de svenska lärosätena. Men den är inte internationaliserad, som man skulle

Bolognaprocessen och tillströmningen av inresande studenter har gjort Sverige till ett land med en allt mer internationaliserad högskola.

kunna tro. Den är anglifierad; engelska har en särställning inom högre utbildning och forskning.

Internationalisering och svensk språkpolitik

Internationaliseringen har förändrat språksituationen i Sverige på många vis. Exempelvis har ökad invandring gjort Sverige till ett mångspråkigt land, och ökad teknifiering har gjort det lättare att kommunicera över landsgränserna. Det är både besvärligt och måhända överflödigt att ge en exakt siffra på hur många språk som talas i Sverige, men enligt nyare beräkningar har drygt 120 språk i Sverige fler än 200 talare (Parkvall 2009 s. 111). Några av dessa språk – de nationella minoritetsspråken – är inhemska språk som under lång tid har talats i Sverige. Andra språk har under olika perioder kommit till Sverige, i takt med ökad invandring.

Under 1970-talet blev svenska språket ett ämne för svensk immigrationspolitik. Fokus riktades framför allt på två aspekter av individens rätt till språk: För det första att invandrare lär sig svenska, och för det andra att de därtill behåller och utvecklar det språk som är knutet till deras ursprung (Milani 2007a s. 177). Mot slutet av 1980-talet kom Sverige att alltmer närma sig den europeiska gemenskapen, alltså det som i dag är EU. Det kom att väcka frågor om vad medlemskap i EU kunde innebära för svenskan som språk. Språkvetare (t.ex. Teleman 1989; Svanlund & Westman 1991) gjorde gällande att europeisk integration kunde få negativa följder för svenskans ställning, eftersom andra, större språk kunde komma att ersätta svenskan i betydelsefulla delar av samhällslivet. Svenska språkets ställning blev därmed också en fråga om språkpolitisk status.

År 1997 gav regeringen Svenska språknämnden i uppdrag att utarbeta ett förslag till handlingsprogram för att främja svenska språket. Svenska språknämnden (1998) presenterade sitt förslag året därpå. Det övergripande målet som uttrycktes var att svenskan skulle bevaras som ett komplett och samhällsbärande språk, och att medlet för att uppnå målet var att lagfästa svenska språkets ställning. Förslagen omfattade

bland annat åtgärder riktade mot språksituationen inom högre utbildning och forskning. Dessa syftade till att stärka svenskans ställning som undervisningsspråk, särskilt på grundutbildningen. Här lyftes särskilt fram vikten av att initiera ny forskning om hur studenters inläring påverkas av kurslitteratur och föreläsningar på engelska. Dessutom fanns förslag om att stärka svenskans ställning som vetenskapligt skriftspråk genom att införa krav på svenskspråkiga sammanfattningar i avhandlingar på främmande språk. Detta var också ståndpunkten i *Mål i mun*, där man ansåg att högskoleförordningen behövde utökas med ett tillägg: "En doktorsavhandling på annat språk än svenska skall innehålla dels ett kort referat på både svenska och engelska, dels en sammanfattning på svenska." (SOU 2002:27 s. 95).

Internationalisering skapar problem

Det är inget nytt fenomen att andra språk än svenska används inom den svenska vetenskapen. Fram till mitten av 1700-talet dominerade latin som vetenskapligt språk i Sverige. Därefter fick det konkurrens av svenskan, vilket innebar att fler kunde delta i diskussionen och därmed utveckla forskningen ytterligare (Tengström 1973; Josephson 2004). I dag framhålls engelska som det internationella forskningssamfundets gemensamma språk. Motivet är delvis detsamma: forskning är internationell till sin karaktär, och kunskapsförmedling måste därför spänna över språkgränser. Med engelska kan ännu fler delta i den vetenskapliga diskussionen.

Internationalisering stärker alltså engelskans ställning inom den svenska högskolan. Därmed försvagas svenskan som vetenskapligt språk, vilket är problematiskt av flera skäl. Först och främst av demokratiska skäl: skattebetalare i Sverige bör ha rätt att på svenska ta del av den forskning de finansierar. Ett annat skäl har snarare en språkvetenskaplig grund – ett språk måste användas för att kunna utvecklas. Latinets öde belyser detta. Att svenskan försvagas som vetenskapligt skriftspråk påverkar också talspråket; man kan säga att användningen av engelska sipprar neråt, först som undervisningsspråk

Diagram 1. Antal in- och utresande studenter läsåren 1998/1999–2007/2008.

inom högre utbildning, sedan också i gymnasieskolan (Teleman 1992). Till detta kan också läggas det pedagogiska perspektivet: människor lär sig bäst på det språk de hanterar bäst (Lindberg 2002 s. 23).

Internationalisering skapar möjligheter

Internationalisering medför inte enbart problem utan också möjligheter. För landets lärosäten är ett internationellt utbyte med forskarvärlden viktigt och det förutsätter utbredd användning av engelska. Samtidigt har den så kallade Bolognaprocessen växt fram inom den europeiska gemenskapen, med syfte att likrikta de europeiska ländernas utbildningssystem. Målet är tydligt: att främja rörligheten mellan länderna och därigenom stärka Europas position som utbildningskontinent. Sverige undertecknade Bolognadeklarationen 2007 och ska 2010 ha anpassat sitt utbildningssystem till de övriga samarbetsländernas.

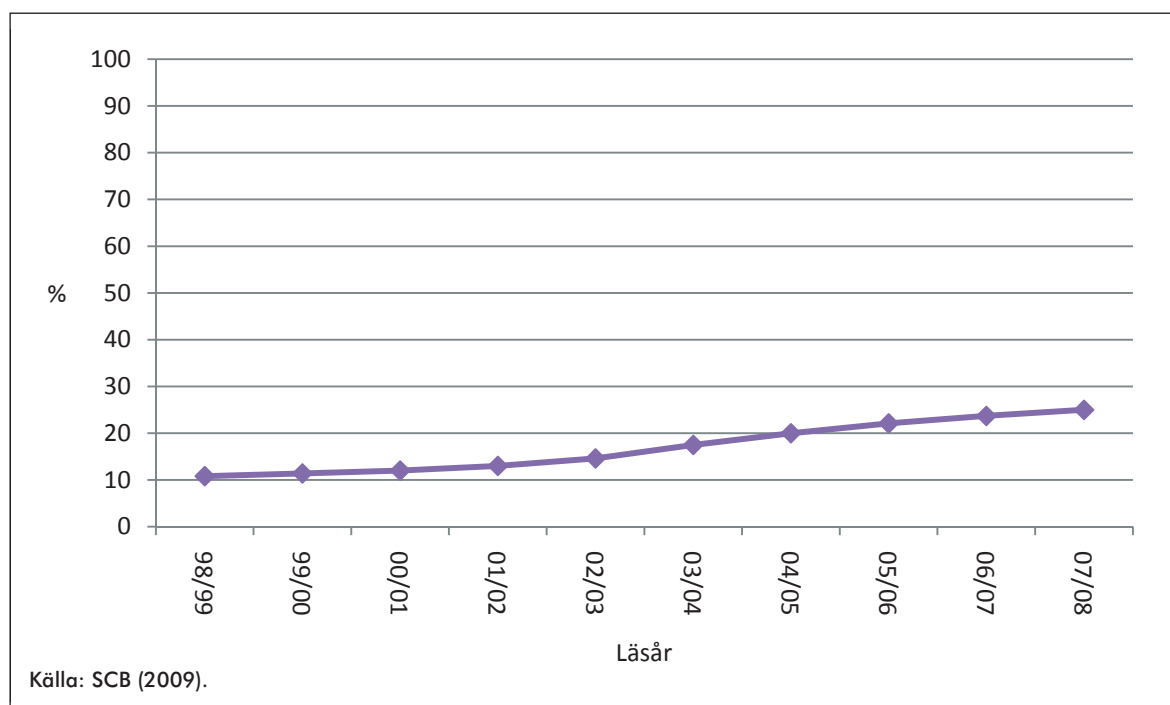
Bolognaprocessen har förändrat den svenska högskolan. Framför allt har anpassningen kommit att innebära förändringar i utbildningssys-

temets struktur. I den nya strukturen delas den högre utbildningen in i tre nivåer: grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. En nyhet är till exempel masterexamen, som man kan avlägga efter två års studier på avancerad nivå. Det är just program på den avancerade nivån som lockar utländska studenter. En statistisk analys från Högskoleverket (2007) visade att ungefär hälften av de registrerade studenterna på masterprogrammen var utländska.

Internationalisering leder alltså till ökad internationell studentmobilitet. Detta har följaktligen förändrat själva studentunderlaget i Sverige avsevärt, vilket beskrivits i en rad rapporter från Högskoleverket (t.ex. 2008a, 2008b, 2009). Det visar sig att antalet utresande studenter legat på en stabil nivå sedan 1998, trots den internationaliseringsprocess som har pågått sedan dess. Däremot har antalet studenter som kommer till Sverige för att studera ökat dramatiskt. Den här utvecklingen visas i diagram 1.

Lsåret 1998/1999 lämnade knappt 25 000 studenter Sverige för att studera i andra länder. Samma läsår kom drygt 10 000 utländska stu-

Diagram 2. Inresande studenter vid svenska lärosäten läsår 1998/1999–2007/2008. Procentuell andel av det totala antalet nybörjare.

denter till Sverige för att studera. Tio år senare hade Sverige fortfarande knappt 25 000 utresande studenter, medan antalet inresande hade ökat till drygt 30 000. Antalet inresande studenter har alltså tredubblats under den senaste tioårsperioden.

Var fjärde nybörjare är inresande

Högskoleverket (2008b) uppskattar att över sju procent av alla som studerar i Sverige kommer från andra länder. Andelen inresande studenter som börjar studera på grundnivå har ökat från 11 till 25 procent på knappt tio år. Det innebär att var fjärde nybörjare i högskolan numera kommer från något annat land än Sverige (SCB 2009). Denna andelsökning framgår i diagram 2.

Studenter vill till Sverige för att studera på engelska

Svenska institutet och Högskoleverket gjorde år 2007 en enkätundersökning för att ta reda på vad som lockar utländska studenter till Sverige. En fråga handlade om viktiga faktorer för att

välja Sverige som studieland. Högst svarsfrekvens fick alternativet ”Att utbildningen ges på engelska”. Likaså framhölls undervisning på engelska som en av de tre viktigaste faktorerna vid valet av utbildning och lärosäte (Svenska institutet och Högskoleverket 2007).

Bolognaprocessen och tillströmningen av inresande studenter har gjort Sverige till ett land med en allt mer internationaliserad högskola. Konkurrenten om de bästa studenterna är lärosätenas främsta motiv för att erbjuda mer undervisning på engelska (Coleman 2006). Det har naturligtvis kommit att innebära mycket för språksituationen vid Sveriges lärosäten.

Internationalisering kontra värnande av svenskan

Klart står att internationalisering sker på gott och ont; det medför både problem och möjligheter för högre utbildning och forskning. Det behövs en diskussion om vilka olika värden och mål som står mot varandra, men också vilka som inte står mot varandra. Att internationalisering

som fenomen är problematiskt för svenskan inom högre utbildning och forskning avhandlades grundligt och nyanserat i språklagsutredningen *Värna språken* (SOU 2008:26). Här pekade utredaren på en motsättning: internationalisering är problematiskt för svenskan som språk, samtidigt som svenskan som medel kan sägas vara ett hinder för internationalisering. Lärosätena, å sin sida, måste nämligen också ha uttalade mål för internationalisering. I högskolepropositionen *Ny värld – ny högskola* (prop. 2004/05:162 s. 57) framgår att hinder för internationaliseringen ska undanröjas såväl nationellt som internationellt. Trots det menar språklagspropositionen *Språk för alla* (prop. 2008/09:153 s. 30) att det inte finns någon motsättning mellan internationalisering och ett värnande av svenskan som huvudspråk.

Justitieombudsmannen har i ett ärende hänvisat till språklagen (JO 2009). I ett beslut från oktober 2009 (dnr 1811-2008) fastställs att ett forskningsråd inte har rätt att kräva att ansökningar om forskningsanslag ska vara skrivna på engelska. I samma beslut noterar JO också att olika intressen löper uppenbar risk att komma i konflikt med varandra inom högre utbildning och forskning: "Lagstiftaren torde vid språklagens införande ha underskattat vikten av rättslig vägledning för hur konflikter mellan den nya lagen och forskningens behov ska lösas" (s. 8).

JO:s tolkning är att lärosätena enbart berörs av lagstiftningen för den verksamhet som tillhör det så kallade kärnområdet. Det innebär exempelvis att beslut, protokoll, diariéer och annan dokumentation måste finnas på svenska. JO gör bedömningen att språkval i publikationer och undervisning inte hör till kärnområdet, och därför inte omfattas av den språkanvändning språklagen reglerar. Utan konkreta bestämmelser som inskränker lärosätenas språkanvändning utanför kärnområdet går det således knappast att med lag förändra dagens språksituation med avseende på publiceringsspråk och undervisningsspråk. Men hur ser då denna språksituation egentligen ut? Hur väl står sig svenskan som vetenskapligt skriftspråk? Hur stor del av utbildningsutbudet har engelska som undervisningsspråk, och vad får det för pedagogiska konsekvenser?

Den här rapporten kan inte ge svar på alla frågor som rör språkval och språkanvändning inom högre utbildning och forskning. Men med stöd av statistiska uppgifter vi har tagit fram, tillsammans med en sammanställning av den forskning som finns på området, försöker vi ge en bild av språksituationen, så som den såg ut i slutet av 00-talet.

Språkval och språkanvändning

Det här kapitlet handlar om hur språk används och överges, och vad det innebär för språken och deras talare. I avsnitt 2.1 ges inledningsvis en kortfattad teoretisk grund för hur samhällen och människor använder språk. I avsnitt 2.2 kopplas detta till språksituationen inom högre utbildning och forskning. Här beskrivs de förfäktade farorna med att gå över till att använda engelska som vetenskapligt skriftspråk och undervisningsspråk. Avsnitt 2.3 handlar om hur uppfattningarna gått isär i debatten om språkval och språkanvändning inom högre utbildning och forskning.

2.1 Språk och deras talare

Det finns ett intimt samband mellan kulturer, samhällen och språk. Kulturer hålls ihop av språk, och språkens villkor förändras i ett samhälle som förändras (jfr Teleman & Westman 1997 s. 9–10; SOU 2002:27 s. 47–48). Men flera språk kan existera sida vid sida i ett samhälle; flerspråkiga europeiska länder som Schweiz och Luxemburg vittnar om detta (Dahl & Boyd 2006). Enspråkighet framhålls sällan som den ideala språksituationen i mångspråkiga länder. Målet brukar snarare gå under beteckningen *parallelspråkighet*, en språksituation där flera språk kan användas parallellt, i stället för att utesluta varandra (se t.ex. Josephson 2005).

Med detta sagt måste tilläggas att språk har olika förutsättningar att överleva och utvecklas; de rangordnas i hierarkier utan hänsyn till rättvisa och jämlikhet. Vissa språk har till exempel ostandardiserat skriftspråk och få talare, vilket ofta leder till låg status och prestige. Andra språk har gynnsamma förutsättningar och därmed stor chans att leva vidare och utvecklas. Exempelvis står sig svenskan stark i Sverige, med ett stabilt språksystem, en väldokumenterad språkhistoria och ett stort, levande litteraturarv. Det talas dessutom på ett sammanhållet territorium av förhållandevis många talare, runt åtta miljoner. Den siffran ter sig emellertid ganska liten i jämförelse med engelskan, ett annat av språken i Sverige. Engelskan har under 1900-talet haft en anmärkningsvärd spridning över världen; utöver 400 miljoner talare i engelskspråkiga länder uppskattas ett lika stort antal människor tala engelska vid sidan av de språk de annars talar (Hyltenstam 2004 s. 36–37).

Engelskan gynnas alltså av det stora antalet talare, men om detta vore den enda faktorn för ett språks styrka och attraktionskraft skulle andra stora språk som bengali, mandarin och arabiska vara nästintill lika framträdande i en internationaliserad språksituation. Till skillnad från dessa språk har emellertid engelskan draghjälp från sin hemvists politiska, ekonomiska och kultu-

rella inflytande. Detta befäster engelskans ställning som världsspråk (jfr Svartvik 1999; Höglin 2002 s. 7, 47–63).

Förstaspråk, andraspråk och främmande språk

I Sverige talar de flesta fler än ett språk. Människors *förstaspråk* är det språk de tillägnat sig först i livet, ofta från föräldrar och andra i deras närhet.¹ Därför är förstaspråket i regel det språk som människor hanterar bäst och glömmar sist. Därtill brukar man tala om *andraspråk* i betydelsen ett språk som människor har lärt sig efter barndomen för att kunna fullgöra alla önskade funktioner i det samhälle där de lever. Ett *främmandespråk* använder människor för avgränsade kommunikationsbehov, till exempel under utlandsvistelser (Hyltenstam 1999 s. 212). Huruvida språk vid sidan av förstaspråket är att betrakta som andraspråk eller främmandespråk har bland annat att göra med i vilken utsträckning man använder dem. Den person som i alla vardagsuppgifter använder svenska, och bara då och då använder engelska kan sägas ha svenska som förstaspråk och engelska som främmandespråk. Enligt dessa definitioner har de flesta svenskfödda människor i Sverige svenska som förstaspråk, och språk som engelska, tyska, franska och spanska som främmandespråk. Många svenskar har dock ett annat språk än svenska som förstaspråk, och svenska antingen som ett delat förstaspråk eller som ett andraspråk.

Situationen styr språkvalet

Människor som talar fler än ett språk använder ofta det språk som passar bäst för situationen. Man kan alltså säga att språkvalet beror på språksituationen, till exempel vem man pratar med och vad man pratar om. Ibland delar en grupp språksituationer vissa egenskaper; de används på vissa platser, för vissa samtalsämnen och så vidare. Sådana grupperingar av språksituationer ligger ganska nära språksociologen Joshua Fishmans definition (t.ex. 1970) av en *domän*. En domän kan till exempel vara familjen, arbetslivet, domstolen eller skolan. När domänen avgör språkvalet i ett flerspråkigt samhälle brukar man säga att det präglas av *diglossi* – en

funktionsuppdelning av språken. Karaktäristiskt för ett sådant förhållande är att vissa *funktionsdomäner*, och därmed vissa språk, har högre status och prestige än andra (Höglin 2002 s. 10). Domänen forskning och utbildning har just dessa karaktärsdrag. Det är en etablerad uppfattning att språk som används inom utbildning utgör en viktig värdeområde för språkens status och legitimitet i ett samhälle (Milani 2007b s. 1).

2.2 Konsekvenser av ett språkbyte

Högre utbildning och forskning kan sägas tillhöra vetenskapens domän. När enbart engelska används för specifika funktioner inom domänen uppstår risken för två typer av förluster: domänförluster och kapacitetsförluster. De är bägge tänkbara konsekvenser av ett språkbyte. Om dem handlar delavsnitt 2.2.1 respektive 2.2.2.

2.2.1 Domänförluster

I Sverige har högstatusspråket engelska i allt högre grad kommit att dominera inom vetenskapen. Redan i början av 1990-talet kom rapporter om att detta påverkade svenskan som vetenskapligt skriftspråk då merparten svenska avhandlingar var på engelska (t.ex. Teleman 1992). Särskilt inom det naturvetenskapliga och tekniska området var svenskan på väg bort, men språkbytet märktes också inom andra ämnen. Britt-Louise Gunnarsson och Katarina Öhman (1997) visade i en undersökning från Uppsala universitet att engelskan inte bara dominerade

Engelskan har draghjälp från sin hemvists politiska, ekonomiska och kulturella inflytande. Detta befäster engelskans ställning som världsspråk.

1. *Förstaspråk* används här i betydelsen "det första språket man lär sig som barn" (jfr Boyd 2002; Strömquist 2002). Det används här som synonymt med *modersmål*, som också förekommer i litteraturen.

som publiceringsspråk utan sakta men säkert också tog över som undervisningsspråk. Särskilt inom naturvetenskapliga ämnen ansågs läget vara nära en funktionsuppdelning mellan svenska och engelska: engelska som officiellt högspråk i vetenskapliga sammanhang och svenska som lågspråk för popularisering och undervisning på lägre nivå. Detta framhölls som allvarligt för svenskan som vetenskapligt språk (jfr Gunnarsson 2004 s. 126).

Ett språk dör inte utan vidare, utan utarmas steg för steg. Det har man kunnat konstatera genom att studera språkbyten världen över, där ett språk slutligen ersatt andra språk (t.ex. Dorian 1981; Schmidt 1985). Utgångspunkten är att människor har tillgång till flera språk, men av olika anledningar väljer att använda ett av dem för givna situationer och funktioner. Ett diglossiförhållande är alltså första stadiet för ett språk som tappar livskraft. På så sätt lägger det ena språket beslag på en domän, och man brukar säga att en *domänförlust* har inträffat (jfr Hyltenstam 1999 s. 211). Det språk som inte används inom en domän tappar med tiden uttrycksmedel; det handlar inledningsvis om brist på begrepp. Med tiden påverkar detta också andra domäner som ett efter ett tappar uttrycks sätt och upphör att användas, först som skriftspråk och sedan också som talat språk. Ett språk har dött när ingen längre talar det som förstaspråk (Höglin 2002 s. 16–17).

Är vetenskapen en hotad domän?

Svenskan anses inte gå mot språkdöd. Men språkforskare (t.ex. Teleman 1992; Hyltenstam 1999) har tolkat utvecklingen inom funktionsdomänen högre utbildning och forskning som ett tecken på en språkbytesprocess. Internationaliseringen stärker engelskans ställning, vilket kan innebära ett hot mot svenskan – först och främst som vetenskapligt språk men i förlängningen också som språk inom andra domäner.

Alla har emellertid inte hållit med om att utvecklingen inom högre utbildning och forskning hotar svenskan. Sally Boyd (1999) opponerade sig mot att svenskan skulle vara hotad som vetenskapligt språk. I antologikapitlet "Trans-

atlantic connections" menade hon att tonläget i varningsropen för tankarna till samma obehagliga agitation som funnits i nationalromantiska enspråkighetskampanjer i Frankrike och USA. Dessutom hade Boyd en matematisk invändning mot flera tidigare beräkningar av andelen engelskspråkiga avhandlingar: enbart antalet engelskspråkiga avhandlingar hade ökat dramatiskt, inte andelen. Boyd visade detta med uppgifter från Göteborgs universitet, där engelskspråkiga avhandlingar inom naturvetenskapliga ämnen dominerade lika mycket 1965 som 1998, och där andelen svenskspråkiga avhandlingar inom humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen hade ökat under samma tidsperiod.

Till viss del bekräftades Boyds invändning av Björn Melanders (2004) undersökning från Uppsala universitet: skillnader i språkval i avhandlingar är ganska små över tid. Melander kunde visa på detta genom att upprepa Uppsalaundersökningen som hade gjorts av Gunnarsson och Öhman (1997). Sett till hela språksituationen såg Melander däremot en allmän ökning av engelska vid Uppsala universitet, särskilt i val av undervisningsspråk och kurslitteratur, men också i val av publiceringsspråk. Även Melander kunde konstatera en klar funktionsuppdelning mellan språken, där engelska användes i de mer renodlat vetenskapliga sammanhangen. Dessa tendenser speglade språksituationen också vid andra lärosäten än Uppsala universitet. Maria Falks (2001) utredning om domänförluster visade på liknande resultat också från andra större lärosäten. Kartläggningen visade en klar parallell mellan mer avancerad utbildning och en ökad användning av engelska i tal och skrift. Angliferingen ansågs ha nått längst inom naturvetenskap, teknik och medicin (s. 41).

Huruvida engelskan faktiskt påverkar naturvetarstudenters svenska var föremål för analys i Helena Palms (1999) undersökning *Molekylär svenska*. Analyser av studenternas talspråk och skriftspråk visade att studenterna inte hade några större problem med att uttrycka sin kunskap på svenska, även om spår av engelska fanns i både tal och skrift. Detta tolkades som att studenterna inte kunde sägas vara på väg mot domänför-

lust på det individuella planet. I intervjuer med studenterna framkom däremot att många ansåg att svenskan inte var nödvändig inom naturvetenskapen, vilket på längre sikt ansågs kunna försvaga svenskans betydelse i samhället (Palm 1999 s. 33).

2.2.2 Kapacitetsförluster

Språket utvecklar tanken, samtidigt som tanken utvecklar språket. Det är inflytelserika språkvetare som Jean Piaget (1964) och Lev Vygotsky (1934) eniga om, trots vissa meningsskiljaktigheter beträffande utvecklingsgången. Det råder alltså ett slags växelverkan mellan kognitiv och språklig förmåga. Tanken fungerar som en hjälp vid språkutvecklingen, och vi använder språket för att tänka. Att inte använda det bästa språket är därför inte optimalt för tänkandet. Det innebär en kapacitetsförlust.

Mot bakgrund av detta kan man fråga sig vad exempelvis undervisning på engelska innebär för svenskspråkiga studenters inläring. Bland andra har tvåspråkighetsforskaren Kenneth Hyltenstam beskrivit företeelsen som problematisk i just inläringshänseende (Hyltenstam 1999). Till stöd för detta finns forskning som pekar på att det är särskilt svårt att tillägna sig abstrakta ämnesbegrepp när man inte helt och fullt behärskar undervisningsspråket (Duff 1997; Met & Lorenz 1997). Likaså har flertalet andra internationella studier visat att ämnesinläringen påverkas negativt när undervisningen ges på andra språk än förstaspråket (Marsh, Hau & Kong 2001; Gerber m.fl. 2005; Neville-Barton & Barton 2005).

I Sverige har det inte funnits särskilt mycket forskning om engelska som undervisningsspråk inom högre utbildning, varken om språksituationen i stort eller om dess påverkan på ämnesinläringen. Svenska studier har huvudsakligen behandlat effekterna av sprint – språk- och innehållsintegrerad inläring och undervisning. Det är en undervisningsform som används främst på gymnasienivå där elever ska lära sig både ett ämne och ett nytt språk, oftast engelska, samtidigt. Poängen är alltså att uppnå två mål parallellt: att öka elevernas kompetens i

engelska utan att ta tid från ämnesundervisningen (jfr Lim Falk 2008). Vad detta gör för inläringen har undersökts med olika metoder och från olika perspektiv. Studierna har företrädesvis fokuserat på tre aspekter: sprints inverkan på elevernas svenska, på deras målspråk och på deras ämneskunskaper. Resultaten är tvetydiga och svårtolkade.

Sprintundervisning har kallats ”en pedagogisk katastrof” (Josephson 2008). Genom att på olika sätt utvärdera elevers språk- och ämneskunskaper har flera studier (t.ex. Hägerfelth 1992; Hall 1996; Falk 2000) kunnat visa på viss negativ inverkan på elevers svenska när undervisningsspråket är engelska. Främst yttrar sig detta i brist på svenska facktermer, även om detta bör ses i ljuset av att resultaten ofta framkommit i enkätundersökningar och därmed baserats på elevernas egna upplevelser. Jämförande analyser av elevtexter (t.ex. Käll 2006) har inte kunnat påvisa någon försämrad uttrycksförmåga på svenska till följd av sprintundervisningen.

Jämförelser av nationella prov har däremot visat att elevers färdigheter i engelska ökar till följd av sprintundervisningen, såväl vad gäller hörförståelse, läsförståelse, ordkunskap som grammatik (t.ex. Knight 1990). Andra större undersökningar av elevers ordkunskap tyder också på ett positivt samband mellan engelskspråkig undervisning och goda språkfärdigheter i engelska (Sylvén 2004; Kjellén Simes 2008). Dessa resultat överensstämmer emellertid inte med Lisa Washburns (1997) forskningsresultat, där sprintelevernas språkfärdigheter i engelska var ungefär desamma som kontrollgruppens. I Washburns studie (1997) framkom dock att elevernas ämneskunskaper försämrades något när undervisningen gavs på engelska.

Den samlade forskningen om sprint kan emellertid inte entydigt belägga vare sig positiva eller negativa effekter på elevernas ämneskunskaper (Skolverket 2001 s. 21). Det har framför allt att göra med att forskningsresultaten är svåra att tolka, delvis eftersom sprintelever i allmänhet är mer studiemotiverade och har högre medelbetyg än genomsnittet (Hyltenstam 2004; Kjellén Simes 2008). Detta positiva elevunderlag kan

också tänkas inverka på forskningsresultat om utvecklingen av målspråket och förstaspråket. Elevers språkliga förutsättningar och bakgrund är sammantaget betydelsefulla faktorer att väga in i tolkningen av effekterna av sprint (jfr Lim Falk 2008). Högpresterande elever klarar sig bra oavsett om de får undervisningen på engelska eller svenska (jfr Josephson 2004).

Maria Lim Falks (2008) avhandlingsarbete om ämnesundervisning på engelska har bland annat visat hur sprint i gymnasieskolan påverkar undervisningssituationen. Resultaten visar att elever pratar mindre i klassrummet när undervisningen ges på engelska, då varken lärarna eller eleverna har tillräckliga kunskaper i engelska för att klara ett byte av undervisningsspråk. Detta gör att sprinteleverna blir mindre delaktiga i klassrumsinteraktionen än de elever som får undervisning på svenska. Engelska som undervisningsspråk påverkar därmed indirekt elevernas ämnesrelaterade språkbruk i både tal och skrift, eftersom språkvalet medför minskad språkanvändning. Med hänsyn till samtalspråkets relation till tankespråket får detta negativa följder för sprintelevernas kommunikativa kompetens inom olika ämnen.

Lim Falks resultat visar också att sprinteleverna i stor utsträckning väljer att prata svenska under lektionerna. Undersökningar av språksituationen inom högre utbildning har gett liknande resultat: studenter finner vägar runt de språkliga barriärer som ett byte av undervisningsspråk skapar. Det visar flera språketnografiska studier av Hedda Söderlundh (t.ex. 2008a, 2008b). Framst yttrar det sig på så sätt att studenter i hög utsträckning använder sitt förstaspråk i de undervisningssituationer där möjligheten finns. Studenter använder alltså helst det språk de behärskar bäst.

Under senare år har på det hela taget allt mer forskning inriktats på effekterna av engelska i undervisningen. I en studie från Uppsala universitet (Airey & Linder 2006) framkom att studenternas benägenhet att fråga och svara på frågor sjönk avsevärt när undervisningen gavs på engelska. Också Beyza Björkmans (2008) observationer av ingenjörsklasser tyder på att språk-

bruket blir mer koncentrerat och fokuserat när undervisningsspråket är engelska. Trots att studenterna uppvisade en del avvikelser från engelska standardspråket ansågs språkvalet inte leda till några större kommunikationsproblem i undervisningen.

En nederländsk studie om undervisningsspråk (Klaassen 2001) visade på negativa konsekvenser av ett språkbyte. Resultaten här tydde emellertid på att dessa var övergångsproblem – inom ett år hade studenterna i undersökningen anpassat sig till språkbytet så att skillnaderna i ämneskunskaper var obetydliga mellan testgruppen och kontrollgruppen. Detta gör gällande att undervisning på engelska främst är en fråga om vana.

Den anpassning som framkom i Klaassens studie har därefter studerats närmare i John Aireys avhandling (2009). Aireys delstudier (2006a, 2006b; Airey & Linder 2006, 2007) visar att studenter har svårare att följa föreläsarnas resonemang och föreläsningarnas röda tråd när undervisningsspråket är engelska. Observationer av undervisningssituationer visade att studenterna utvecklade en rad strategier för att kompensera för språkbytet: de antecknade mindre, diskuterade mindre och läste i större utsträckning kurslitteraturen före föreläsningarna. Airey drar därav slutsatsen att lärare i högre grad måste vara uppmärksamma på hur språkbytet förändrar studenternas inlärningsbeteende, så att de kan anpassa föreläsningarna till en pedagogik som tar hänsyn till detta (se Airey 2006a).

Lärarna påverkas också av att använda engelska som undervisningsspråk. En dansk studie (Jensen, Stenius Staehr & Thøgersen 2009) har undersökt lärares attityder till engelska i undervisningen. Det framkommer att lärarna är mer positiva till undervisning på engelska ju mer engelskspråkig undervisning de har. Också lärarnas ålder påverkar i hög utsträckning attityden. De yngre lärarna är positiva till engelska i undervisningen och ser få problem med det. De äldre lärarna är betydligt mindre positiva och ser fler potentiella problem i undervisningen. Ett sådant problem har konkretiserats i en studie från Chalmers: lärarnas känsla av auktoritet sjunker när de inte undervisar på förstaspråket (Gustafsson

& Räisänen 2006). Studien pekade generellt på att språkbytet till engelska som undervisningsspråk påverkar undervisningssituationen; att ge lektioner på andra språk än förstaspråket måste därför till viss del vara förenat med att överge traditionella undervisningstekniker. Också här understryks att det behövs pedagogiska insatser för att kartlägga och utveckla undervisningen.

En annan typ av kapacitetsförluster framkommer i studier som visar att svenskars förståelse av facktexter är sämre när de läser på engelska än när de läser på förstaspråket (Karlgrén & Hansen 2003; Söderlundh 2004). Dessa resultat är emellertid inte entydiga. En annan studie om läsförståelse jämför svenska och brittiska biologstudenters förståelse av facklitteratur (McMillion & Shaw 2009). Resultaten visar att hälften av de svenska studenterna presterar lika bra som de brittiska. Däremot har svenskar ett något sämre ordförråd; de behöver mer tid för själva ordigenkänningen och läser därför långsammare än sina engelsktalande motsvarigheter. Den andra hälften av de svenska studenterna har väsentligt sämre läsförståelse än den engelsktalande kontrollgruppen. Detta gäller såväl holistisk läsförståelse som ordförråd och reaktionstid.

All forskning tyder inte på att engelska i undervisningen leder till sämre studieresultat. I en studie från Malmö högskola (Hudson & Vamling opubl.) jämförs kvaliteten i svenska studenters kandidatuppsatser på svenska med dem på engelska. Uppsatserna skrivs på utbildningar där undervisning ges på bägge språken. Resultaten tyder på att kvaliteten inte blir sämre för studenter som skriver på engelska jämfört med dem som skriver på svenska. Dessa slutsatser tonar alltså ner undervisningsspråkets betydelse; de gör gällande att engelska inte nödvändigtvis medför kapacitetsförluster.

2.3 Debatten: svenska och engelska i högskolan

Hur går det med svenskan i en världsdelen utan gränser? Frågan ställdes år 1992 i en artikel av Ulf Teleman, vid tiden ordförande i Svenska språknämnden. Under tidigt 1990-tal stod Sverige inför ett inträde i den europeiska gemenskapen.

Teleman uttryckte bekymrat vad detta kunde komma att innebära: i ett integrerat Europa försvagas svenskan.

Telemans profetia byggde på tesen att territoriell tillhörighet är en betydelsefull faktor för ett språks styrka. En internationalisering av Europa leder därmed till en internationalisering av de europeiska språken. För svenskan skulle detta innebära en försvagning till förmån för engelskan. Mest allvarlig skulle denna utveckling bli om engelskan tilläts ta över hela funktionsdomäner av det offentliga språkbruket. En sådan funktionsdomän som Teleman ville lyfta fram var vetenskap och utbildning. Han anförde egna beräkningar från Lunds universitet, som visade att drygt 76 procent av alla avhandlingar skrevs på engelska. Teleman menade att engelskans övertag som vetenskapligt skriftspråk också påverkar undervisningsspråket. Artikelns avslutning manar till eftertanke: ”Det blir dags att ta språkpolitiska frågor på allvar också i Sverige – innan det är för sent” (Teleman 1992 s. 16).

Telemans uppmaning fick gehör inom den svenska språkvården, och frågan om språkval och språkanvändning har stötts och blötts inom den språkvetenskapliga debatten. Det har nämligen funnits delade meningar om huruvida engelskans påverkan verkligen är ett hot mot svenskan. Vissa språkforskare (t.ex. Melin 2009) har på det hela taget beskrivit oron som obefogad och överdriven och därför inte sett något behov av att lagstadga om svenskans ställning. Andra (t.ex. Josephson 2004) har oroats över att internationaliseringen av utbildningsväsendet har gett engelskan allt större betydelse som utbildningsspråk och publiceringsspråk.

År 2006 blossade debatten upp i tidskriften *Språkvård* när Kerstin Norén (2006a) försökte tona ner denna oro i artikeln *Universiteten väljer språk*. Norén menade att man måste skilja mellan forskning, forskningsinformation och utbildning; engelskan måste tillåtas dominera forskningen och influera utbildningen. Utgångspunkten här var att det viktigaste målet för forskningen är att nå ut i världen och för detta krävs att avhandlingar skrivs på den internationella vetenskapsvärldens gemensamma språk,

dess lingua franca. För att blivande forskare ska få tillräckliga engelskkunskaper krävs också att delar av undervisningen ges på engelska. Denna hållning ledde till mothugg, bland annat av Björn Melander och Mats Thelander (2006a) i artikeln "Så tar man livet av ett språk. Där avfärdades Noréns funktionsuppdelning mellan språken som "rena kokboksreceptet för hur man sätter igång en process som försvagar och i slutändan tar livet av svenskan" (s. 42). Enligt författarna upphöjde detta synsätt diglossi till offentlig policy, vilket gick stick i stäv med flera av de åtgärder som hade presenterats i *Mål i mun*. Att Noréns uppdelning var farlig för svenskspråkig vetenskap framfördes också i Karin Carlsons och Sven Halldins artikel (2006) *Natursvenskan förtvinar*. Författarna, som båda företräder naturvetenskapliga discipliner, menade att det inte går att göra en funktionsuppdelning mellan forskning, forskningsinformation och utbildning, eftersom delarna i hög grad påverkar varandra. Att släppa forskningen till engelskan framhölls därför som mycket problematiskt. Den vetenskap som inte finns skriven på svenska går inte att tala om på svenska, menade de.

Östen Dahl och Sally Boyd (2006) tog därefter Noréns parti genom att sälla sig till den skara som ansåg oron vara grundlös, eller åtminstone överdriven. Enligt författarna hade Melander och Thelander en felaktig bild av hur ett språk

dör; att låta engelskan dominera en domän framhölls som långt ifrån detsamma som att tillåta en allvarlig språkbytesprocess. Dahl och Boyd argumenterade i stället för att diglossi inte behöver leda till språkdöd, och pekade på flera europeiska exempel där olika språk används för olika funktioner, utan att hota ettdera språket. För att ett språk ska försvinna behövs konkreta hot också mot talspråket, vilket ett ökat användande av engelska inom vetenskapen inte behöver innebära, menade Dahl och Boyd. Med artikeln *Engelska är bättre*, ibland fick också Norén (2006b) bemöta den kritik hennes uppmaning till funktionsuppdelning hade fått. Hon underströk att argumenten för nödvändig internationell kvalitet väger tyngre än att svenskan är hotad som vetenskapsspråk. Norén vidhöll att det slutliga valet av språk måste grundas på inomvetenskaplig kvalitetshänsyn (s. 39).

Melander och Thelander (2006b) avslutade meningsutbytet genom att dra paralleller mellan debatten om språkval och språkanvändning och debatten om miljöförstöring och klimatförändring: "I många fall kan en negativ konsekvens både ligga långt fram i tiden och vara svår att förutsäga med absolut säkerhet, men det hindrar inte att man gör klokt i att handla redan nu om man längre fram riskerar att vara för sent ute" (s. 43).

Språksituationen

Kapitel tre handlar om språksituationen. Här presenteras och problematiseras uppgifter om språket i avhandlingar och undervisning. Först följer ett avsnitt om språkval i avhandlingar och i sammanfattningar (3.1). Med avhandlingar avses både doktorsavhandlingar och licentiatavhandlingar. Därefter följer avsnittet om undervisningsspråk (3.2).

3.1 Avhandlingsspråk

Frågan om publiceringsspråk, och då främst språkval i avhandlingar, är förmodligen den enskilda fråga som fått mest uppmärksamhet i den språkpolitiska debatten om högre utbildning och forskning. Detta till trots har det paradoxalt nog saknats utförlig statistik om avhandlingsspråk. De uppgifter som finns har främst tagits fram på initiativ av enskilda forskare, som undersökt andelen publikationer på svenska och engelska vid enskilda lärosäten (t.ex. Teleman 1992; Gunnarsson & Öhman 1997; Melander 2004). Rapporterna har entydigt vittnat om att engelskan dominerar som vetenskapligt skriftspråk i Sverige.

Nämnda rapporter har målat upp en trovärdig bild av hur avhandlingsspråket skiljer sig mellan ämnen och ämnesområden. Ofta är emellertid uppgifterna framtagna på grundval av uppskattningar gjorda av företrädare för de olika fakulteterna. Fokus har riktats mot att belysa den procentuella andelen avhandlingar på engelska

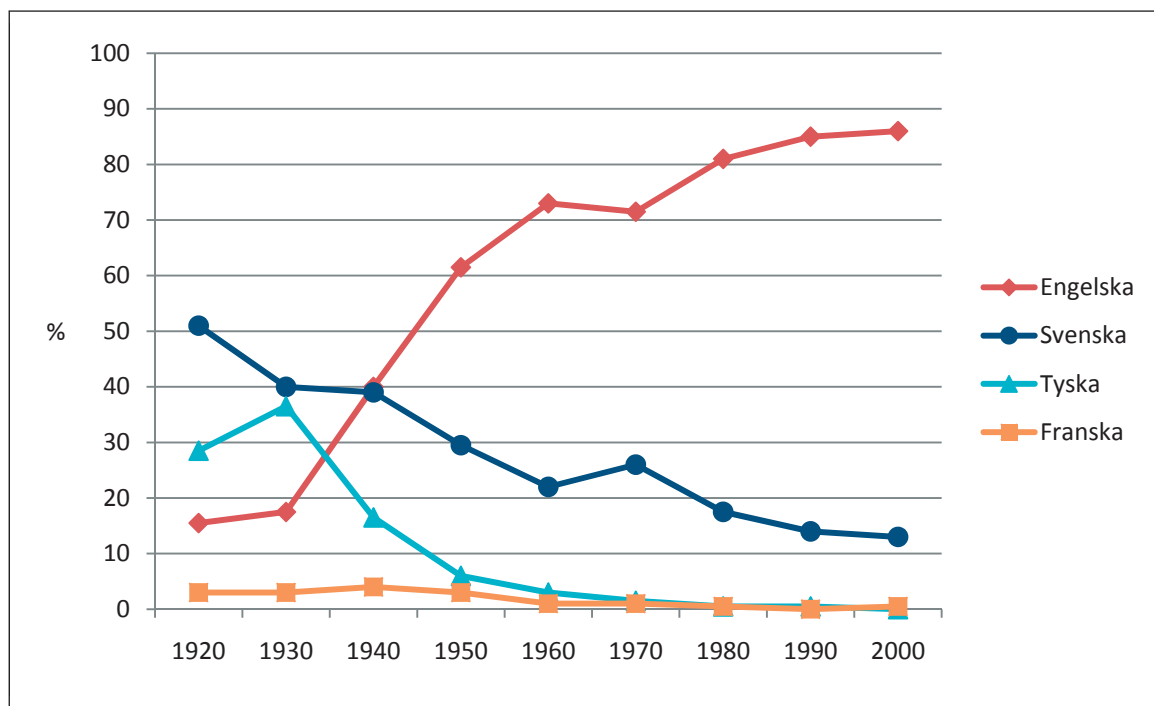
inom olika ämnesområden. Det behövs dock ytterligare beräkningssätt för att få fram en mer nyanserad bild. Ett sådant är att inte bara peka ut de allmänna procentuella förhållanden som gäller, utan att också ta hänsyn till antalet avhandlingar som ligger till grund för beräkningarna. Det ger en förfinad bild av hur enskilda faktorer som ämnen och lärosäten påverkar genomsnittet. Ett annat sätt är att undersöka förhållanden bakåt

i tiden, för att blottlägga tendenser. Därtill kan man undersöka svenskspråkiga sammanfattningar i avhandlingar på engelska.

Behovet är stort av nationell statistik om publiceringsspråk. För att kunna ta fram en sådan behöver man ha tillgång till ett tillförlitligt och sökbart material som kan sorteras efter språk, tid, ämne, lärosäte och sammanfattningsspråk. Ett sådant material finns, nämligen databasen Libris.

I Sverige skrivs 87 procent av alla avhandlingar på engelska, 12 procent på svenska och en procent på övriga språk. Dessa förhållanden är emellertid inte nya.

Diagram 3. Språket i avhandlingar 1920–2000. Procentuell andel av totala antalet.

Libris möjliggör specificerade sökningar

De avhandlingar som läggs fram vid landets lärosäten registreras först och främst i de respektive forskningsbibliotekens databaser. Dessa databaser är i sin tur kopplade till Kungliga bibliotekets databas, Libris. Libris fungerar således som de svenska forskningsbibliotekens gemensamma katalog, där nya publikationer från landets högskolor och universitet dagligen registreras och uppdateras.¹ Libris ger också ytterligare information om titlarna, såsom avhandlingsspråk, sammanfattningsspråk och ämnestillhörighet. Med hjälp av speciella sökkoder går det därför att göra en analys genom att sortera träffarna utifrån sådan titelinformation. Detta gör det möjligt både att se allmänna tendenser och att söka mer förfinade förklaringar till varför genomsnittet ser ut som de gör.

Engelskan dominerar sedan länge

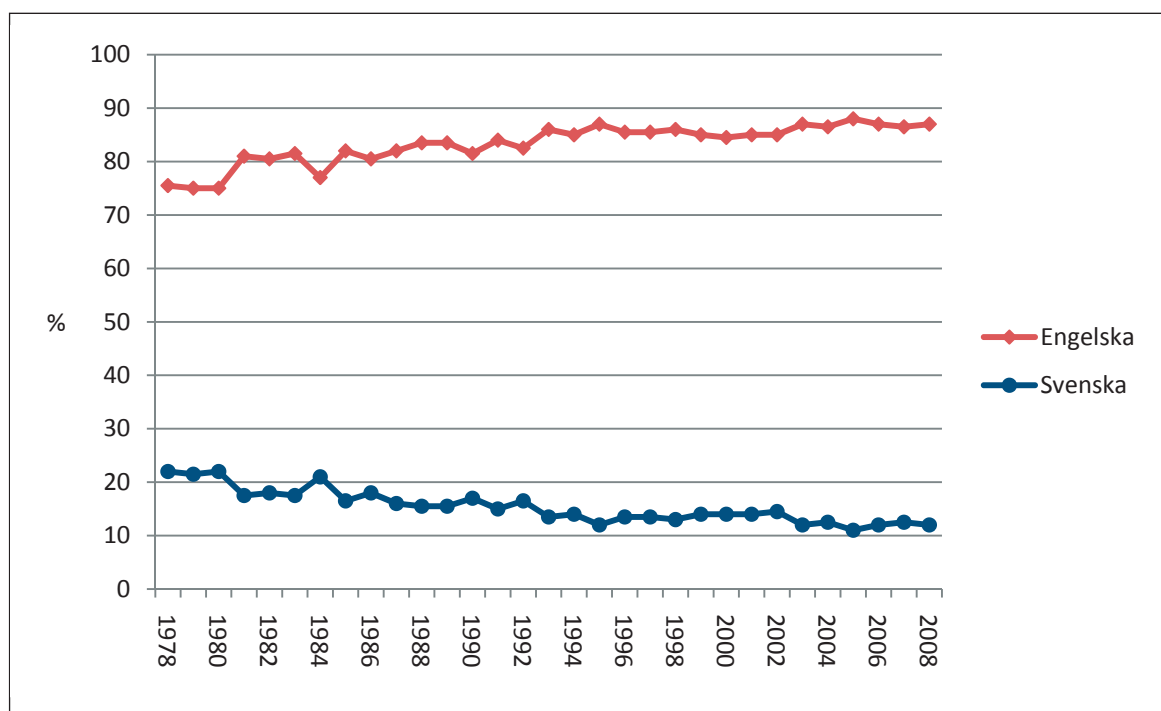
Svenskan har varit på nedgång som avhandlingsspråk under 1900-talets senare hälft, och de andelar som svenskan tappat har gått till

engelskan. Men engelskan har varken enbart eller huvudsakligen brett ut sig på bekostnad av svenskan; det är snarare tyskan som gått från att vara ett levande publiceringsspråk (runt 36 procent av avhandlingarna var skrivna på tyska på 1930-talet) till att nu dela franskans status som ett närmast obetydligt avhandlingsspråk i Sverige. Av diagram 3 framgår att engelska fram till mitten av 1930-talet endast var tredjespråk inom svensk forskning, efter svenska och tyska.

Engelskans dominans som avhandlingsspråk kan alltså inte förklaras med Bolognaprocessen och den senaste tioårsperiodens ökande internationalisering av högskolan. En annan tendens man kan se i diagram 3 är att takten i vilken engelskan tar över verkar ha avstannat under de senaste årtiondena. Detta framgår tydligare av diagram 4, där enbart engelskan och svenskan jämförs med varandra under den senaste trettioårsperioden.

1. Detta gör Libris till en dynamisk, föränderlig källa, vilket innebär att de uppgifter som förekommer i avsnittet om publiceringsspråk kan ha förändras något över tid.

Diagram 4. Avhandlingar på engelska respektive svenska 1978–2008. Procentuell andel av totala antalet.

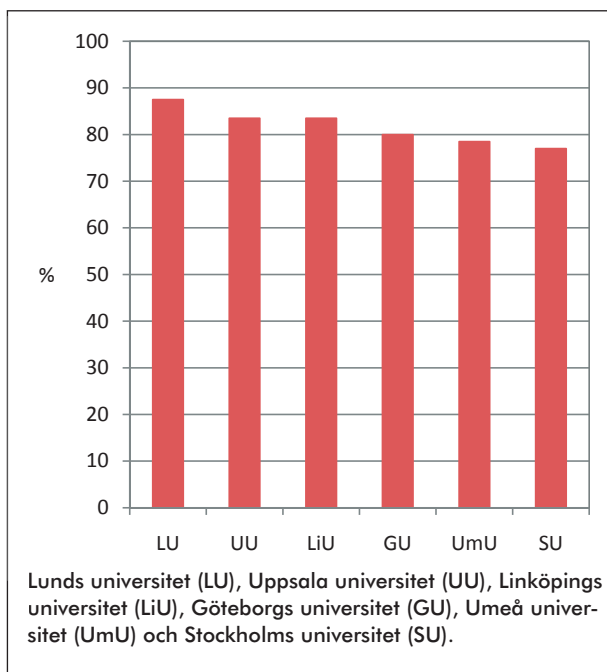
I diagram 4 kan man framför allt läsa ut två saker: engelskan har en mycket stark ställning som avhandlingsspråk i Sverige, men utvecklingen har avstannat sedan mitten av 1990-talet. I Sverige skrivs 87 procent av alla avhandlingar på engelska, 12 procent på svenska och en procent på övriga språk. Dessa förhållanden är emellertid inte nya; procentuellt sett skrevs en lika stor andel av avhandlingarna på engelska 1995 som 2008.

Nästan 90 procent av alla avhandlingar som läggs fram vid svenska universitet är trots allt engelskspråkiga. Om man jämför sex av Sveriges största lärosäten finner man inga större skillnader (se diagram 5).

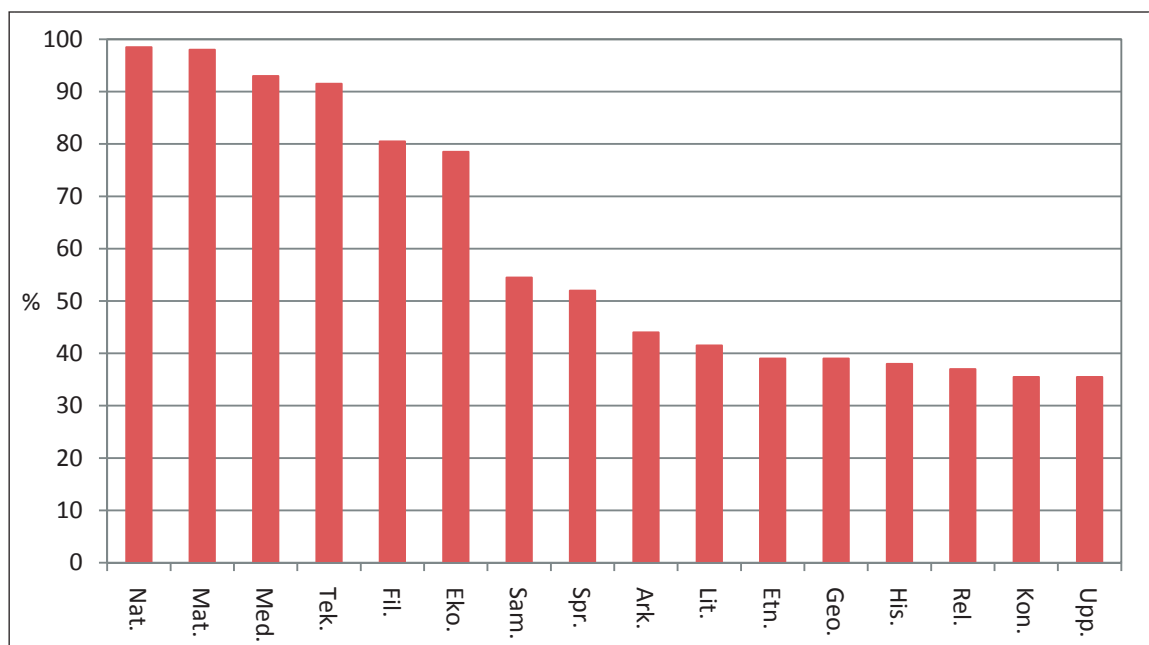
Libris kategoriserar efter ämne

Avhandlingar som registreras i Libris klassificeras efter ett ämnessystem som heter SAB. SAB-kategorierna möjliggör därför att titta på de olika ämneskategorierna var för sig. Denna indelning är förvisso den som gäller för svenska bibliotek och är alltså inte primärt en indelning

Diagram 5. Sex universitets engelskspråkiga avhandlingar 2008. Procentuell andel av respektive universitets totala antal.

Diagram 6. Engelskspråkiga avhandlingar inom 16 ämneskategorier 2008. Procentuell andel av respektive ämneskategoris totala antal.

av avhandlingars vetenskapliga disciplintillhörighet. Det ger ändå goda indikationer på vilka ämnesområden som olika avhandlingar tillhör.²

Här följer de ämneskategorier som avhandlingar sorterar efter i Libris, tillsammans med den förkortning som används i kommande diagram.³

- Ark. Arkeologi
- Eko. Ekonomi och näringsväsen
- Etn. Etnografi, socialantropologi
- Filo. Filosofi och psykologi
- Geo. Geografi och lokalhistoria
- His. Historia
- Kon. Konst, musik, teater, film
- Lit. Litteraturvetenskap
- Mat. Matematik
- Med. Medicin
- Nat. Naturvetenskap
- Rel. Religion
- Sam. Samhälls- och rättsvetenskap
- Spr. Språkvetenskap
- Tek. Teknik, kommunikationer
- Upp. Uppfostran och undervisning

Diagram 6 ger en bild av hur valet av avhand-

lingsspråk procentuellt fördelar sig inom olika ämneskategorier.

Av diagram 6 framgår följande:

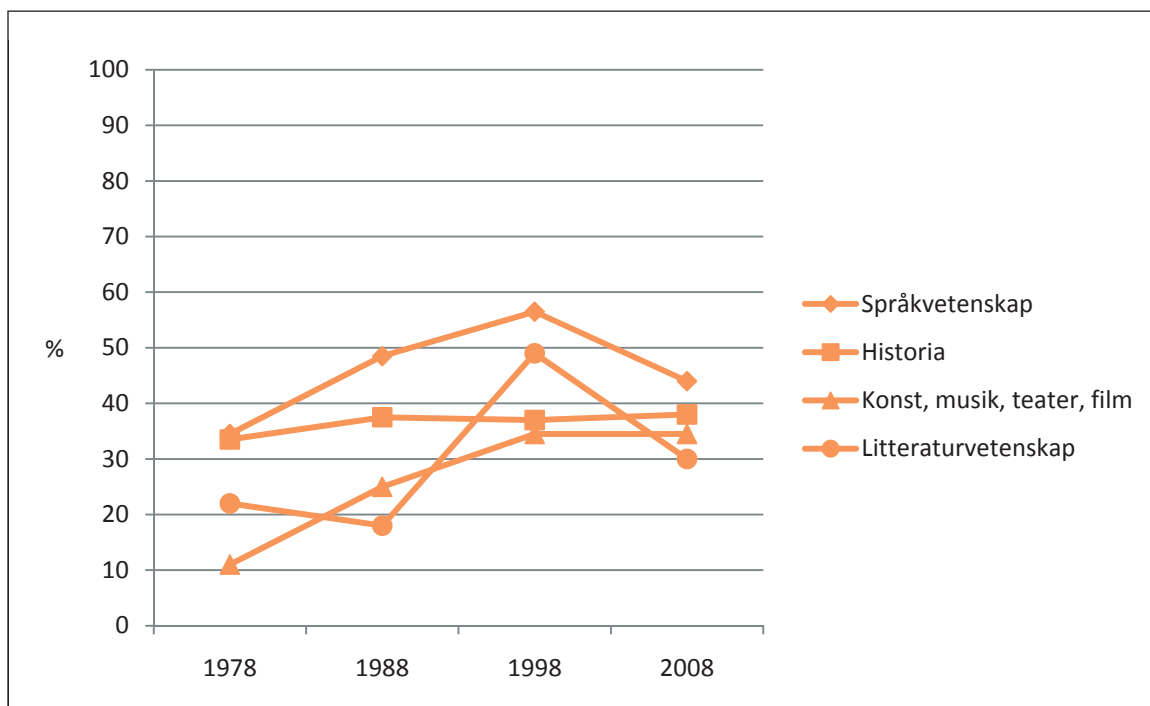
- Engelskspråkiga avhandlingar är i majoritet inom hälften av ämneskategorierna.
- Engelska dominerar kraftigt som avhandlingsspråk inom sex ämneskategorier.
- Minst en tredjedel av avhandlingarna skrevs på engelska inom alla ämneskategorier.

2. I det som följer skiljer vi på ämneskategorier och ämnesområden. Den ämnesindelning som Libris gör kallas här kategorier; de innehåller i sig ofta flera ämnen. Termen ämnesområden används här som ett samlingsnamn för flera besläktade ämneskategorier. Den indelning som görs i den här rapporten redovisas på sidan 25.

3. Vissa av Libris ämneskategorier är inte medräknade här. Det är "allmänt och blandat", "biografi med genealogi", "bok- och biblioteksväsen", "idrott, lek och spel", "skönlitteratur" och "militärväsen". Dessa utgjorde dels ett för litet antal avhandlingar 2008 (sammanlagt 40), dels är det ibland oklart vilken typ av avhandlingar dessa kategorier innefattar.

Diagram 7. Engelskspråkiga avhandlingar inom fyra humanistiska ämneskategorier 1978–2008. Procentuell andel av det totala antalet.

I diskussionen om avhandlingars språk är det vanligt att man klumpar ihop besläktade ämnen för att se hur språkvalet skiljer sig mellan olika ämnesområden. Libris ämneskategorier överensstämmer emellertid inte med universitetens indelning av fakulteter, institutioner och discipliner. Därför finns det anledning att göra egna kluster av ämneskategorier som kan anses tillhöra samma områden.⁴ I kommande tre delavsnitt jämförs i tur och ordning andelen engelskspråkiga avhandlingar inom olika ämnesområden mellan åren 1978 och 2008. Här följer en uppställning av ämnesområdena och de ämneskategorier dessa utgörs av:

- Humanistiska området, ämneskategorierna *språkvetenskap*, *litteraturvetenskap*, *historia* samt *konst, musik, teater, film*.
- Samhällsvetenskapliga området, ämneskategorierna *samhälls- och rättsvetenskap* samt *ekonomi och näringsväsen*
- Naturvetenskapliga området, ämneskategorierna *naturvetenskap*, *teknik* och *medicin*.

3.1.1 Humanistiska ämnesområdet

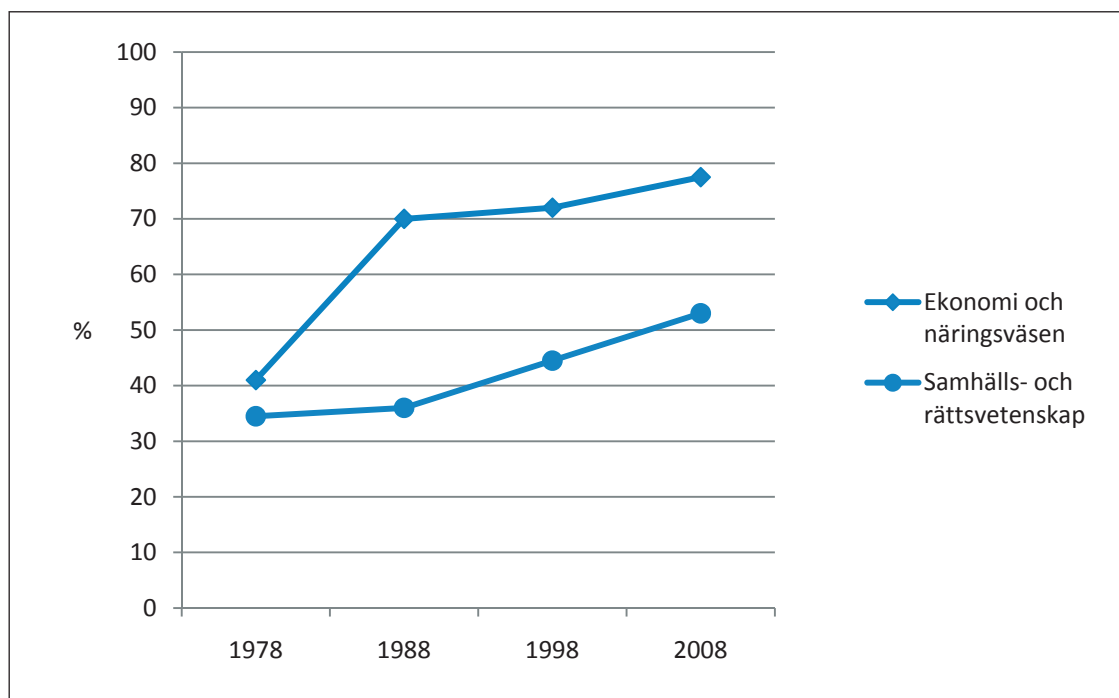
I diagram 7 illustreras engelskanvändningen för avhandlingar inom humaniora. Här framkommer en bild av hur många procent av humanistiska avhandlingar som varit engelskspråkiga under de senaste 30 åren.

De fyra ämneskategorier som här representerar humaniora uppvisar snarlika utvecklingskurvor sedan 1978. I slutet av 1970-talet var skillnaden relativt stor mellan språkvetenskap och konst, musik, teater, film. Sedan dess har ämneskategorierna närmast sig varandra i takt med att användningen av engelska som publiceringsspråk har ökat. Här kan också noteras att användningen av engelska inom såväl språkvetenskap som

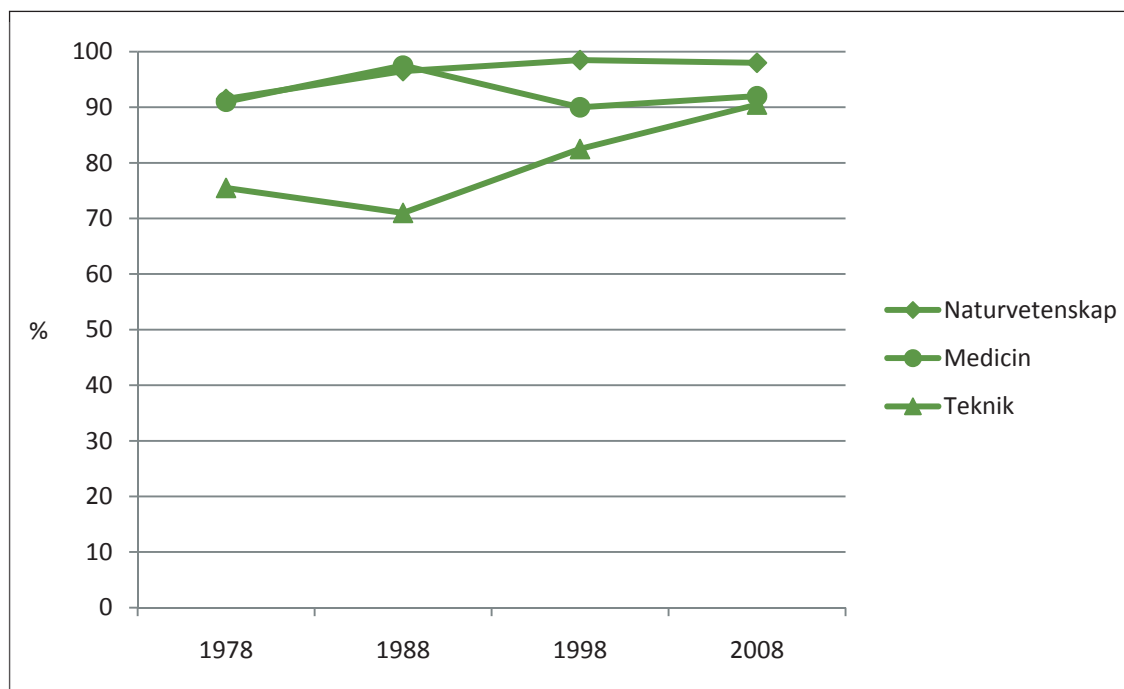
4. Den indelning som görs här kan med visst fog anklagas för att vara godtycklig. Eftersom vi också redogör för ämneskategoriernas språkval var för sig finns det emellertid ingenting som hindrar läsaren från att göra en egen bedömning eller analys.

Diagram 8. Engelskspråkiga avhandlingar inom två samhällsvetenskapliga ämneskategorier 1978–2008. Procentuell andel av det totala antalet.

Diagram 9. Engelskspråkiga avhandlingar inom tre naturvetenskapliga ämneskategorier 1978–2008. Procentuell andel av det totala antalet.

litteraturvetenskap varit på nedgång under den senaste tioårsperioden.

3.1.2 Samhällsvetenskapliga ämnesområdet

För att ge en bild av avhandlingsspråket inom samhällsvetenskapens ämnesområde har ämneskategorier på samma sätt godtyckligt valts ut.

I diagram 8 visas hur många procent av det samhällsvetenskapliga områdets avhandlingar som var engelskspråkiga under perioden 1978 till 2008.

Engelska som språkval har haft en jämn kurva inom ämneskategorin samhälls- och rättsvetenskap: den har pekat svagt uppåt sedan 1978. För ekonomi och näringsväsen ökade användningen av engelska mycket under 1980-talet. Under 1990-talet och 2000-talet har utvecklingen kommit att likna den för samhälls- och rättsvetenskap. År 2008 var 78 procent av alla avhandlingar inom ekonomi och näringsväsen engelskspråkiga. Den siffran är lägre för sam-

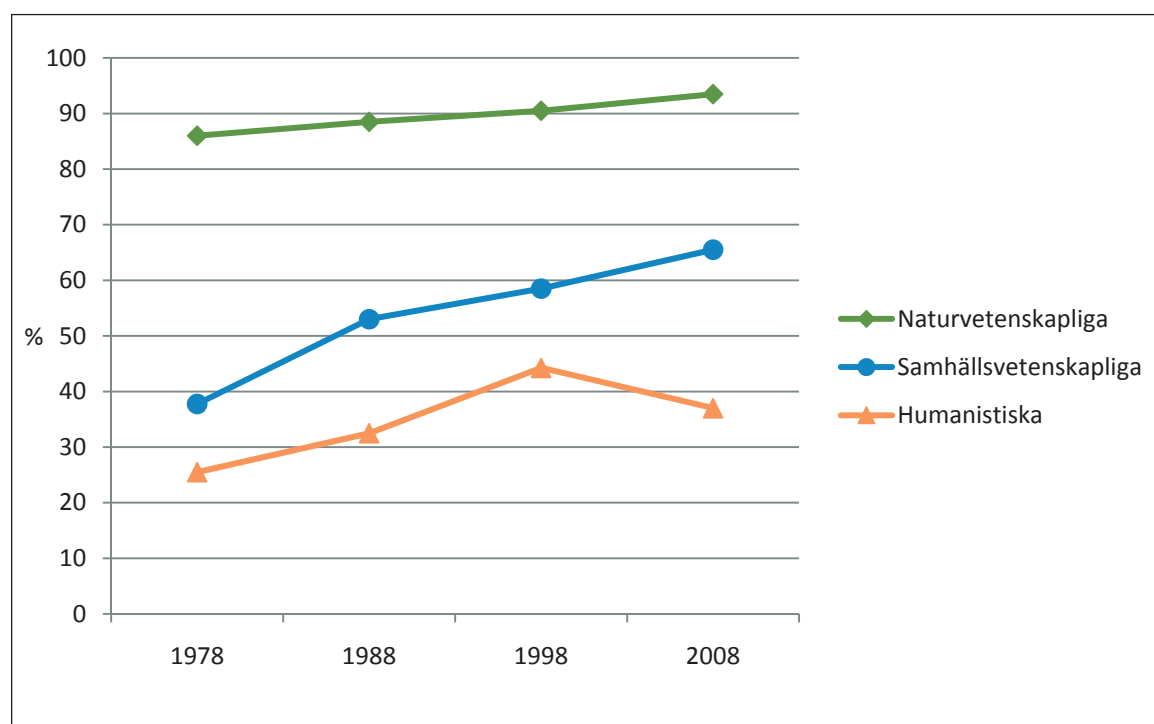
hälls- och rättsvetenskap, vilket troligtvis kan förklaras av att några rättsvetenskapliga discipliner håller nere genomsnittet. Exempelvis står sig svenskan av tradition stark inom juridik, vilket också framkom i Melanders (2004) undersökning från Uppsala universitet.

3.1.3 Naturvetenskapliga ämnesområdet

Kvar finns då det naturvetenskapliga ämnesområdet, som ofta pekas ut som särskilt influerat av engelskan. Av diagram 9 framgår hur stor del av avhandlingarna som skrivits på engelska inom ämneskategorierna naturvetenskap, teknik och medicin sedan 1978.

Svenskspråkiga avhandlingar är sällsynta inom dessa tre ämneskategorier, och har så varit under de senaste 30 åren. Språkvalen i de medicinska respektive naturvetenskapliga ämneskategoriernas avhandlingar har förändrats likartat under hela perioden. Inom den tekniska ämneskategorin fanns det ett visst utrymme för svenskspråkiga avhandlingar under 1980-talet, men sedan

Diagram 10. Engelskspråkiga avhandlingar inom tre ämnesområden 1978–2008. Medelvärde för procentuell andel av det totala antalet.

1990-talet har engelskan alltmer trängt undan svenskan som vetenskapligt skriftspråk även där.

3.1.4 Områdenas språkval

Genom att aggregera, alltså slå ihop medelvärden i diagrammen 7, 8 och 9, går det att få fram en kurva för vart och ett av ämnesområdena humaniora, samhällsvetenskap och naturvetenskap. Diagram 10 ger därför en sannolik bild av hur stor andel av avhandlingarna inom de tre områdena som skrivits på engelska under de senaste 30 åren.⁵

Det framgår av diagram 10 att det främst är inom det samhällsvetenskapliga ämnesområdet som engelskan tar över i valet av avhandlingsspråk. Förhållandet är intressant, eftersom detta går stick i stäv mot uppfattningen att andelen avhandlingar på svenska ökar inom det samhällsvetenskapliga området (jfr t.ex. Boyd 1999). I diagrammet visas också att utvecklingen inom det naturvetenskapliga området redan är så långt gånget att en ökning av engelskspråkiga avhandlingar knappt är möjlig där. Intressant är

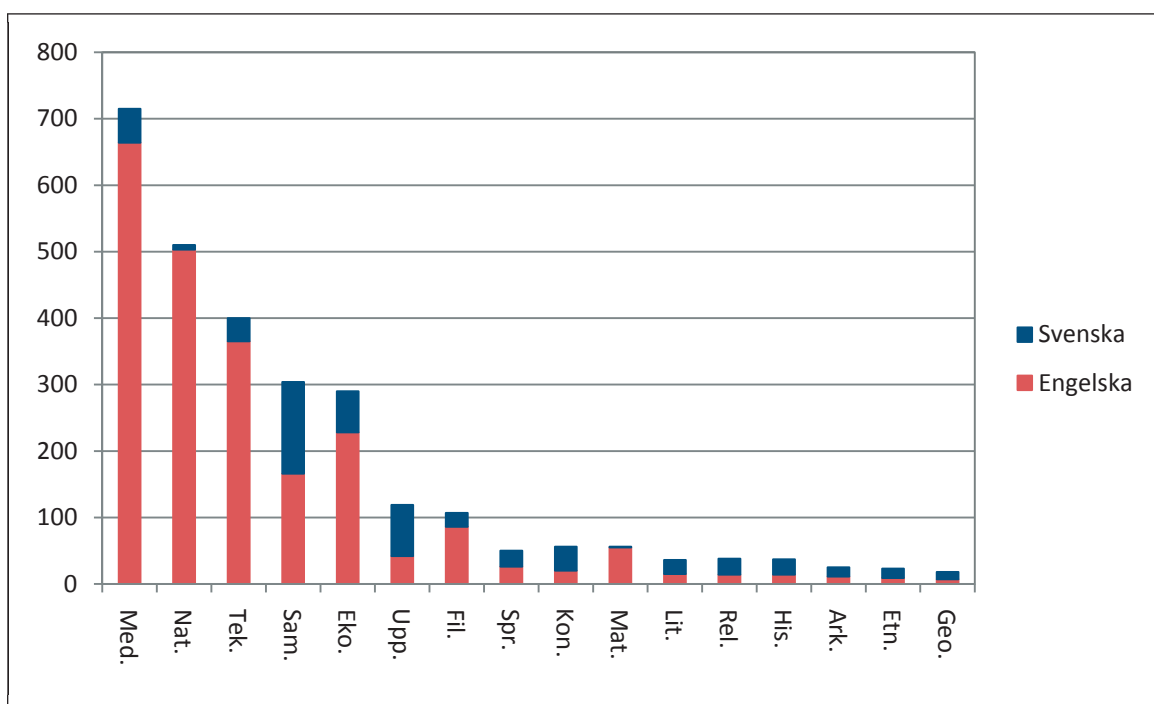
också att andelen engelskspråkiga avhandlingar inom humaniora har minskat på 2000-talet, vilket överensstämmer med de allmänna tendenser som tidigare framhållits (t.ex. Boyd 1999).

3.1.5 Andra beräkningsätt

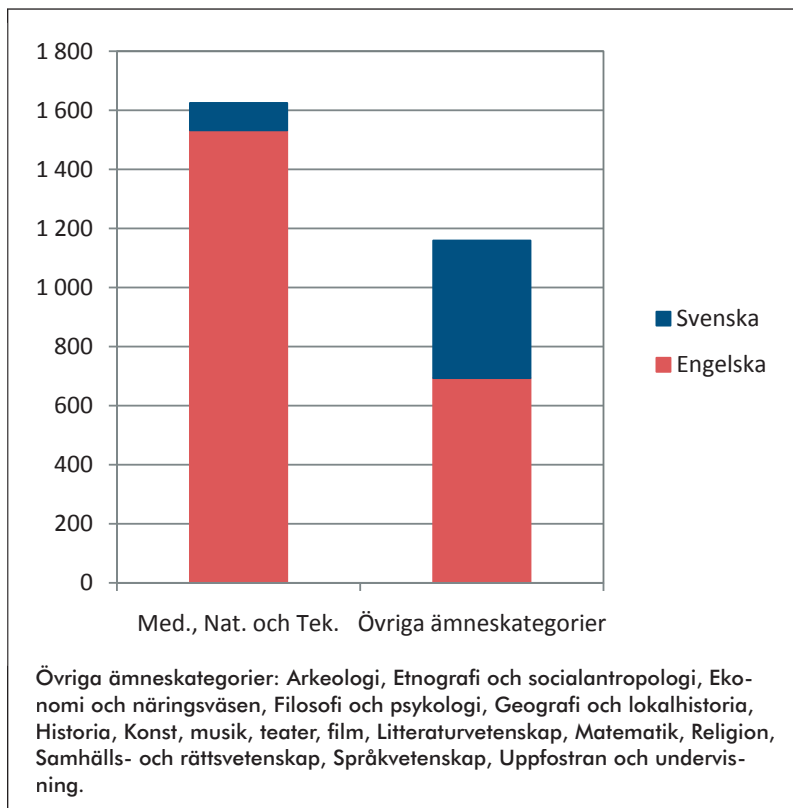
Statistiken om avhandlingsspråk måste emellertid problematiseras. I diagrammen 3–10 har enbart medelvärde använts som beräkningsätt. En mer nyanserad bild framträder om man också tar hänsyn till antalet avhandlingar. I diagram 6 (s. 24) visades procentandelen engelskspråkiga avhandlingar inom olika ämneskategorier. Som tidigare nämnts är 87 procent av alla avhandlingar engelskspråkiga, vilket knappast framgår där. Detta har att göra med att diagram 6 inte tar hänsyn till hur många avhandlingar som skrivs inom de olika ämneskategorierna, utan bara den procentuella andelen avhandlingar på engelska. Av några av diagrammen som följer framgår hur bilden av språkval i avhandlingar från 2000-talet nyanseras när man därtill undersöker antalet avhandlingar inom olika ämneskategorier.

I diagram 11 är ämneskategorier ur SAB-in-

Diagram 11. Antal avhandlingar på svenska och engelska 2008 inom 16 ämneskategorier.

Diagram 12. Antal avhandlingar på svenska och engelska 2008 inom ämneskategorierna medicin, naturvetenskap och teknik jämfört med övriga ämneskategorier.

delningen uppställda efter antalet avhandlingar. Här framgår också hur stor del av avhandlingarna som är svenskspråkiga respektive engelskspråkiga.

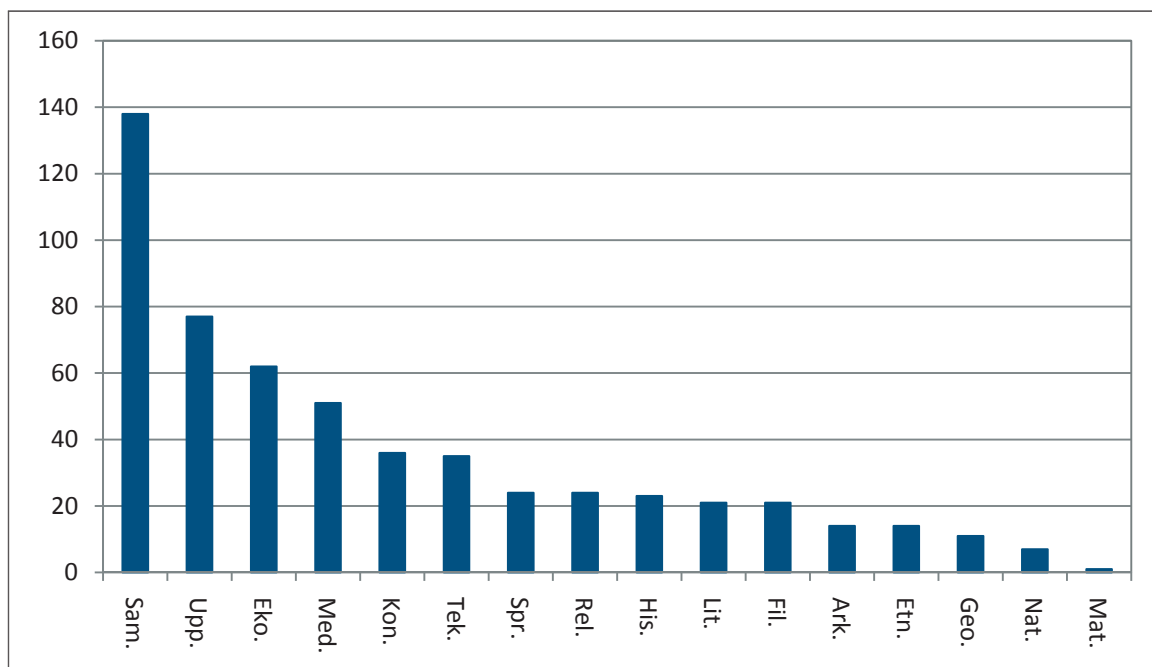
I diagram 11 visas att jämvikten mellan svenska och engelska är någorlunda god inom de flesta ämneskategorier, med undantag för medicin, naturvetenskap, teknik, ekonomi, matematik och filosofi där engelska dominerar kraftigt. Det framgår också att engelskans dominans som avhandlingsspråk har att göra med att engelskan dominerar markant inom de tre ämneskategorier där flest avhandlingar skrivs: medicin, naturvetenskap och teknik. Dessa tre stod sammanlagt för 1 625 avhandlingar år 2008, vilket motsvarar över hälften av det årets avhandlingar som har en ämnesklassifikation i Libris.⁶ Att 1 532 – alltså 94 procent – av dessa avhandlingar var eng-

elskspråkiga förklarar varför den genomsnittliga procentsatsen för alla avhandlingar på engelska blir så pass hög som 87 procent. Om man ser till övriga 13 SAB-ämnen som förekommit här, är runt 60 procent av 2008 års avhandlingar skrivna på engelska. Av diagram 12 framgår också att antalet engelskspråkiga avhandlingar är större inom ämneskategorierna medicin, naturvetenskap och teknik än inom övriga ämnen.

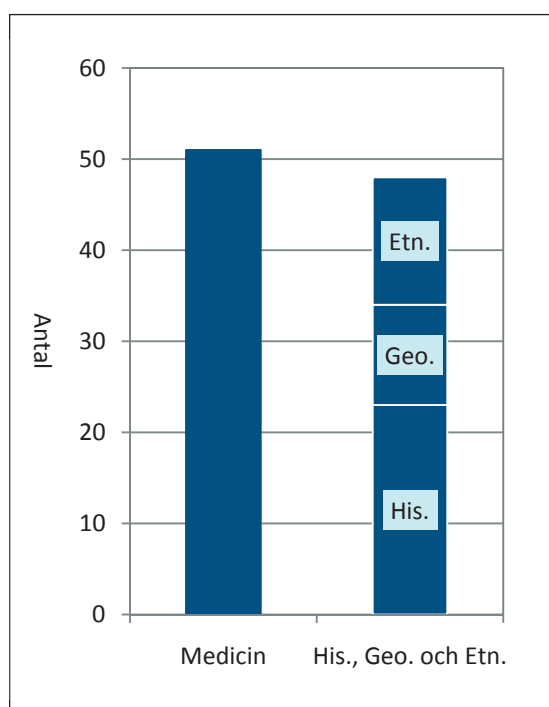
5. Märk här att beräkningen ger ett så kallat aritmetiskt medelvärde, alltså det genomsnittliga värdet av diagram 7, 8 och 9. Kurvorna hade blivit något annorlunda med ett viktat medelvärde som tar hänsyn till antalet avhandlingar inom de respektive ämnesområdena.

6. Observera att 40 avhandlingar saknas i diagram 11 (se vidare fotnot 3, s. 24).

Diagram 13. Antal avhandlingar på svenska 2008 inom 16 ämneskategorier.

Diagram 14. Antal svenskspråkiga avhandlingar 2008 inom ämneskategorin medicin jämfört med historia, geografi och lokalhistoria samt etnografi och socialantropologi.

Majoriteten av alla avhandlingar skrivs alltså inom medicin, teknik och naturvetenskap. Av dessa är de allra flesta engelskspråkiga, men den andel som utgörs av svenskspråkiga avhandlingar motsvarar ett relativt högt antal. Av diagram 13 framgår att både medicinämnet och teknikämnet tillhör de sex ämneskategorier där flest svenskspråkiga avhandlingar skrivs. Allra flest skrivs inom den samhällsvetenskapliga ämneskategorin.

Denna snedfördelning innebär också att det faktiska antalet avhandlingar på svenska inte är lika eftersatt för alla ämnen inom det naturvetenskapliga området. I diagram 14 tydliggörs detta. Här framgår att antalet svenskspråkiga avhandlingar

7. Till sammanfattningar räknas inte det inledande sammandrag som ofta går under den engelska benämningen "abstract". En korrekt registrerad avhandling med svensk sammanfattning har utöver det korthuggna sammandraget också en fylligare sammanfattning. Se vidare 5.1 för en diskussion om detta.

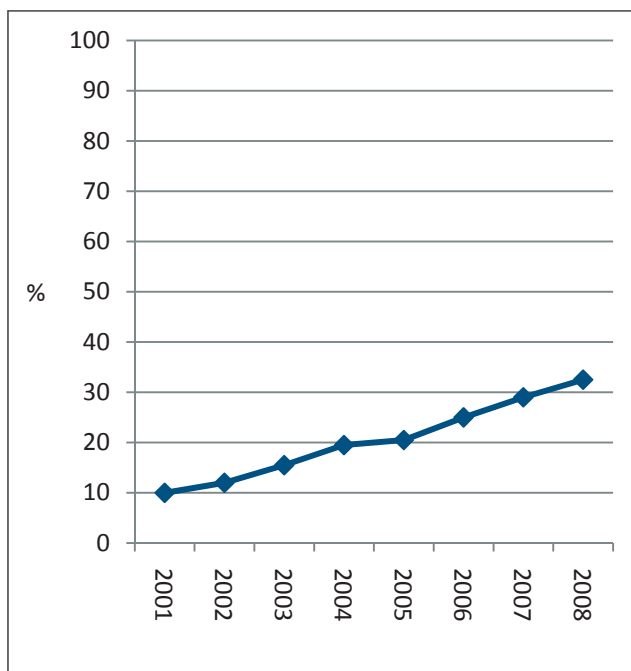
2008 inom ämneskategorin medicin var större än det sammanlagda antalet avhandlingar inom kategorierna historia, geografi och lokalhistoria samt etnografi och socialantropologi samma år.

3.1.6 Sammanfattningar i avhandlingar

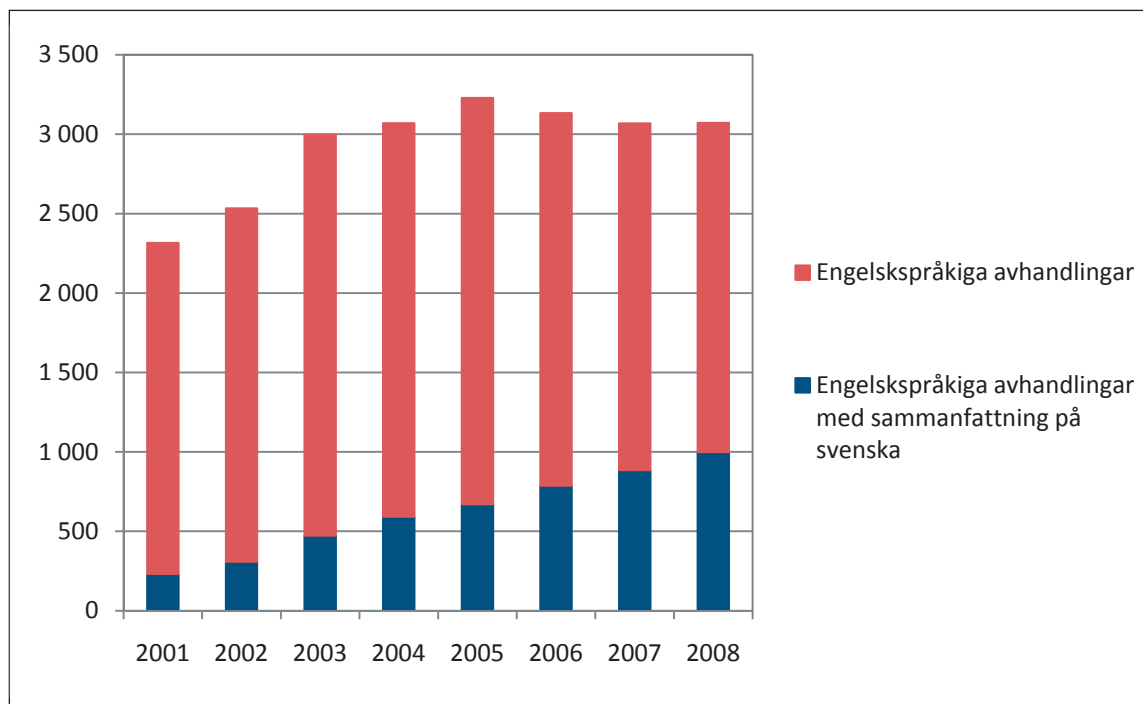
Ganska precis en tredjedel av alla engelskspråkiga avhandlingar hade en sammanfattning på svenska 2008.⁷ Det betyder samtidigt att två tredjedelar av de engelskspråkiga avhandlingarna saknade en sådan. Ser man några år tillbaka i tiden (se diagram 15) framkommer ett mönster: en allt större andel engelskspråkiga avhandlingar får en svensk sammanfattning.

Andelen engelskspråkiga avhandlingar med sammanfattning på svenska ökar alltså stadigt. Under 2000-talet har andelen gått från omkring 10 procent till 33 procent. I diagram 16 visas att också *antalet* engelskspråkiga avhandlingar med sammanfattning på svenska har ökat under 2000-talet.

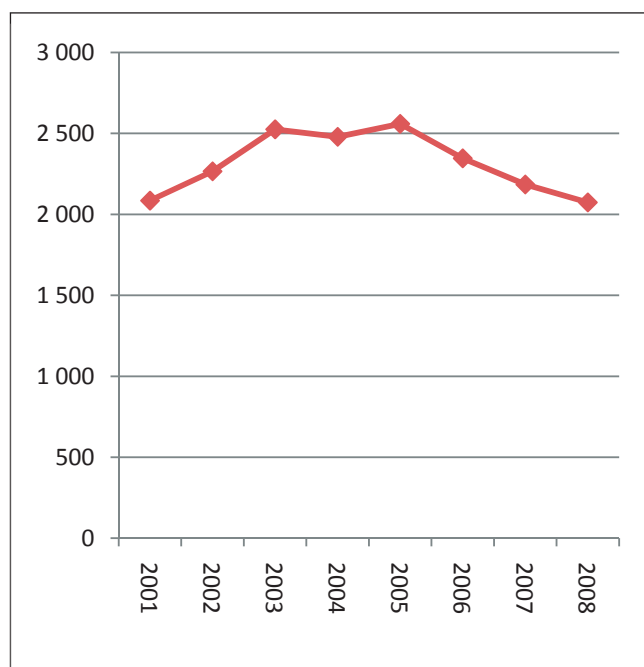
Diagram 15. Engelskspråkiga avhandlingar med sammanfattning på svenska 2001–2008. Procentuell andel av det totala antalet.

Diagram 16. Antal engelskspråkiga avhandlingar i relation till antal engelskspråkiga avhandlingar med svensk sammanfattning 2001–2008.

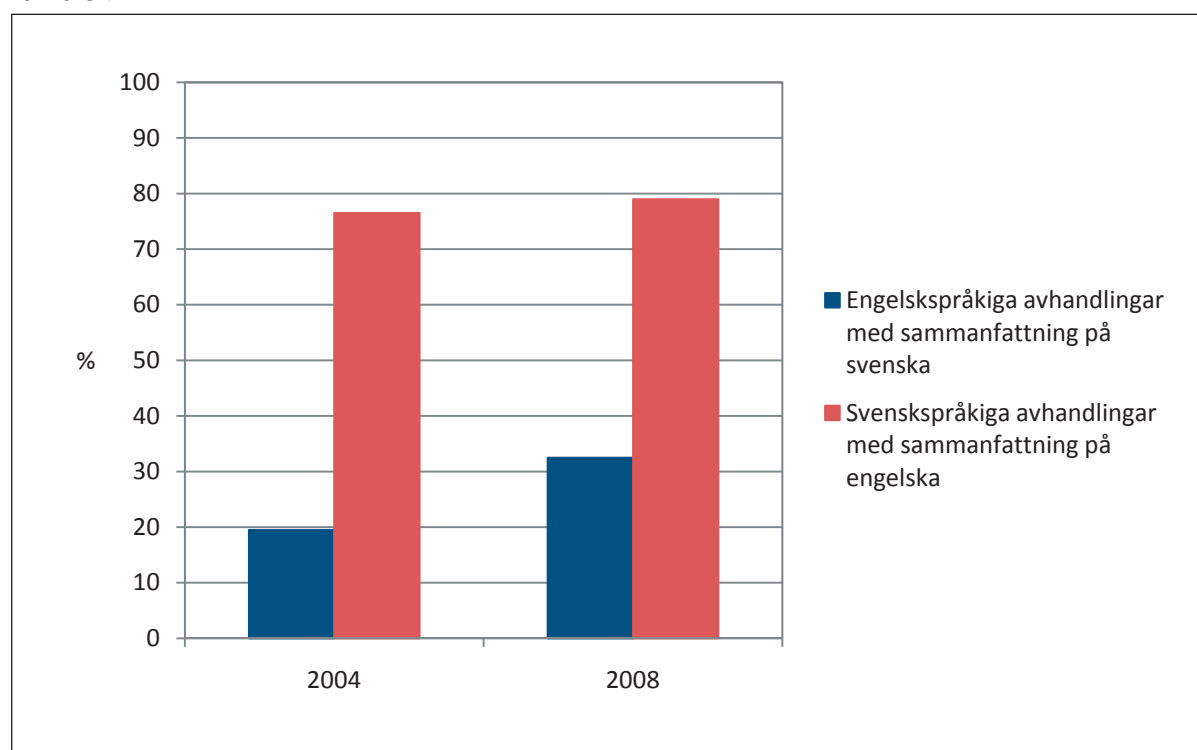
Diagram 17. Antal engelskspråkiga avhandlingar utan sammanfattning på svenska 2001–2008.

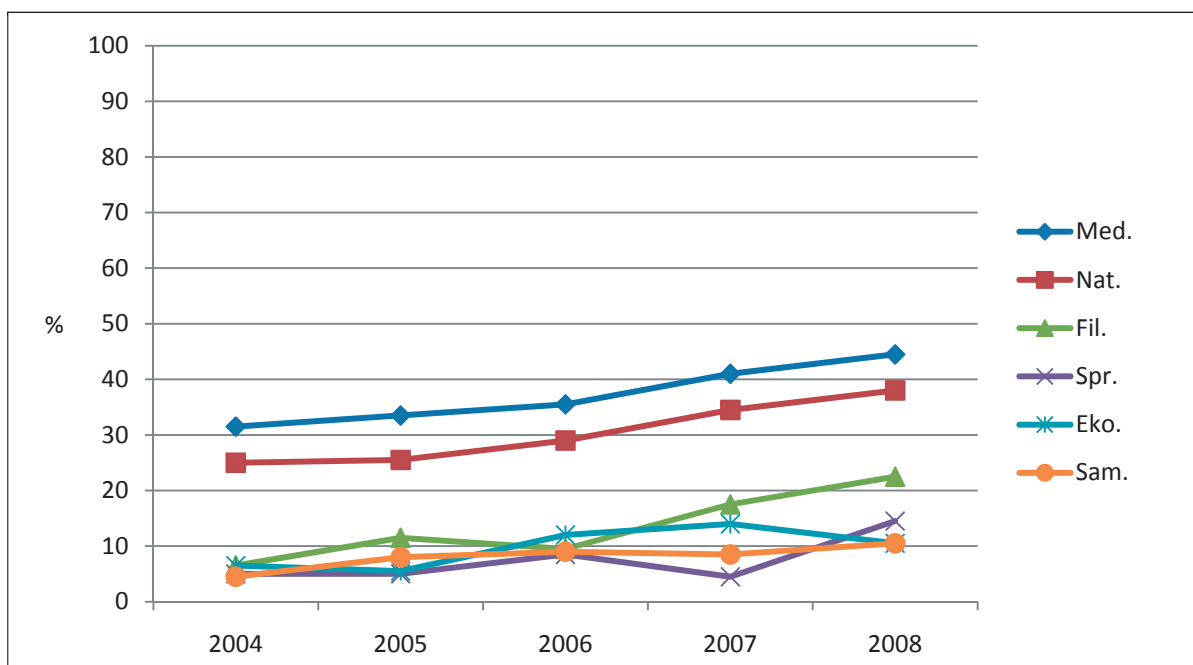
Av diagram 16 framgår att antalet avhandlingar på engelska steg mellan 2001 och 2005. Men efter 2005 har antalet engelskspråkiga avhandlingar sjunkit, medan engelskspråkiga avhandlingar med svenskspråkig sammanfattning har stigit. Trots det saknade ungefär lika många engelskspråkiga avhandlingar sammanfattning på svenska år 2008 som år 2001. Antalet engelskspråkiga avhandlingar utan sammanfattning på svenska steg mellan 2001 och 2005 och har sedan dess sjunkit. Detta framgår av diagram 17.

Läsaren får själv värdera den här utvecklingen. Möjligen går det att hävda att svenskspråkiga sammanfattningar vunnit mark under de senaste tre, fyra åren, oavsett om man räknar på andelar eller antal. Räknat på andel (se diagram 15) hade runt 21 procent av de engelskspråkiga avhandlingarna 2005 en svensk sammanfattning. År 2008 hade andelen stigit till 33 procent. Räknat på antal (se diagram 16) hade 670 engelskspråkiga avhandlingar år 2005 en

Diagram 18. Sammanfattningar på engelska i svenskspråkiga avhandlingar och sammanfattningar på svenska i engelskspråkiga avhandlingar 2004 och 2008. Procentuell andel av det totala antalet.

Diagram 19. Sammanfattning på svenska i sex ämneskategoriers engelskspråkiga avhandlingar 2004–2008. Procentuell andel av det totala antalet.

sammanfattning på svenska. År 2008 hade den siffran stigit till 998 utan att det totala antalet engelskspråkiga avhandlingar hade ökat.

Det blir allt vanligare att engelskspråkiga avhandlingar har en sammanfattning på svenska. Men sammanfattning på engelska i svenskspråkiga avhandlingar är ännu vanligare; nästan åtta av tio svenskspråkiga avhandlingar har en sammanfattning på engelska. Det blir tydligt i diagram 18, där sammanfattningar på de två språken jämförs vid två tidpunkter: 2004 och 2008.

Det är stora skillnader mellan enskilda ämnen

Också beträffande sammanfattningar kan det finnas en poäng med att titta på Libris ämneskategorier var för sig, för att se vilka som påverkar genomsnittet. I diagram 19 visas andelen engelskspråkiga avhandlingar som har en svenskspråkig sammanfattning inom några olika ämneskategorier. (Se sidan 24 för förklaringar av förkortningarna.)

De medicinska och naturvetenskapliga ämneskategorierna har högst andel sammanfattningar på svenska. De har dessutom haft den

största ökningen sedan 2004. Detta är intressant, eftersom dessa ämnen ofta förknippas med dystra prognoser för svenskan (t.ex. Josephson 2004). På motsvarande sätt får man konstatera att samhällsvetenskapliga och humanistiska ämneskategorier inte bidrar till att höja den genomsnittliga andelen svenskspråkiga sammanfattningar. År 2007 hade till exempel knappt 9 procent av alla engelskspråkiga avhandlingar inom kategorin samhällsvetenskap en svensk sammanfattning. Det kan jämföras med medicin, där andelen samma år var 41 procent.

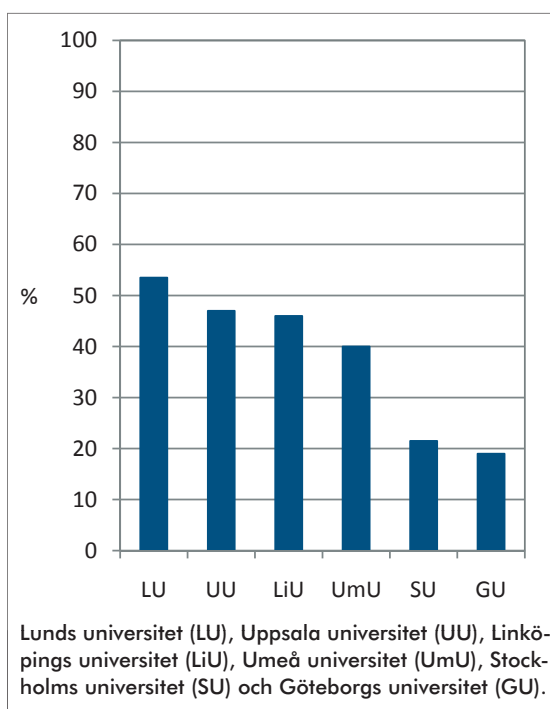
Lunds universitet har kommit långt

Sammanfattningsspråket är också intressant att jämföra mellan de olika lärosätena. Av diagram 20 framgår hur pass stor andel av de engelskspråkiga avhandlingarna vid sex av Sveriges största universitet som hade en svensk sammanfattning 2008.

Diagram 20 visar på relativt stora skillnader. Av engelskspråkiga avhandlingar från Lunds universitet har över hälften en sammanfattning på svenska, vilket kan jämföras med Stockholms

Diagram 20. Engelskspråkiga avhandlingar med sammanfattning på svenska vid sex universitet 2008. Procentuell andel av det totala antalet.

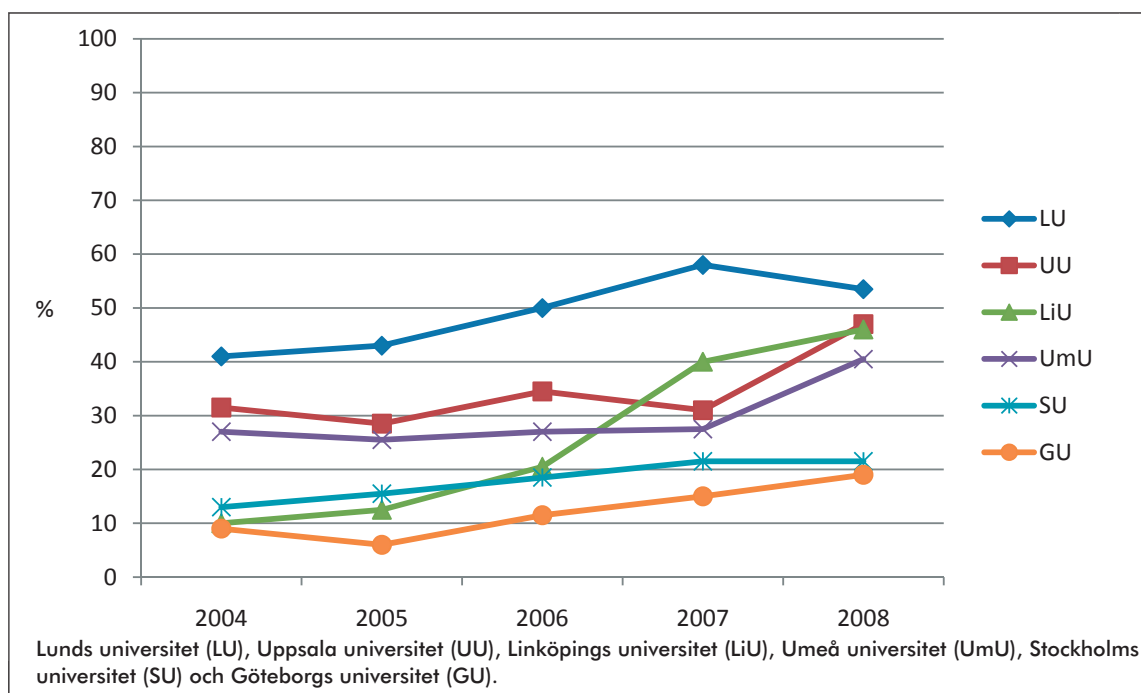

och Göteborgs universitet där ungefär en femtedel har en sådan. Det kan tyda på att olika lärosäten har olika förhållningssätt till frågan om sammanfattningsspråk. Av diagram 21 framgår hur dessa andelar förändrats under 00-talets senare hälft vid de lärosäten som jämfördes ovan. Trots att till exempel andelen vid Lunds universitet sjönk mellan 2007 och 2008 kan man konstatera att samtliga sex universitets engelskspråkiga avhandlingar har en högre andel sammanfattningar på svenska år 2008 än de hade år 2004.

3.2 Undervisningsspråk

Det har blivit vanligare med utländska studenter i Sverige. Utvecklingen beskrevs redan i inledningen (se t.ex. diagram 1). Detta har skapat ett språkligt dilemma vid landets lärosäten: alla lärare och studenter talar inte samma språk. I 3.1 noterades att detta problem sedan länge funnits när forskare världen över presenterat sina forskningsresultat. När det gäl-

Diagram 21. Engelskspråkiga avhandlingar med sammanfattning på svenska vid sex universitet 2004–2008. Procentuell andel av det totala antalet.

ler avhandlingsspråket har man valt att hålla sig till ett gemensamt språk, som alla forskare förväntas behärska. Engelskan har sedan mitten av 1900-talet fungerat som lingua franca för svensk forskning (se diagram 3).

Lösningen beträffande undervisningsspråk har i takt med internationaliseringen följt samma mönster: med utländska deltagare ges utbildningen på engelska. Internationaliseringen av den svenska högskolan har på så sätt inneburit en anglifiering av undervisningsspråket.

Språksituationen i undervisningen är komplex och mångfacetterad. Exakt hur det ligger till med undervisningsspråket låter sig därför inte avslöjas i en kortfattad och kvantitativ rapport som denna. Detta har att göra med två saker. För det första finns inte särskilt mycket sammanställd statistik om undervisningsspråk, och den som finns är närmast att betrakta som uppskattningar. För det andra kan inte ens den mest rättvisande statistik ge en helt korrekt bild av läget, eftersom språkanvändningen i undervisningen – till skillnad från den i avhandlingar – är svår att kartlägga. Det är komplicerat att kvantitativt mäta den faktiska användningen av engelska i undervisningen. Det språk som lärosätena anger att utbildningarna ges på behöver nämligen inte vara det enda, eller ens dominerande, språk som används i undervisningen (se vidare 3.2.4).

För att ha något att utgå från presenteras här uppgifter från VHS, Verket för högskoleservice. I deras databaser finns alla lärosätens sökbara program och kurser samlade, tillsammans med information om vilket språk de ges på.

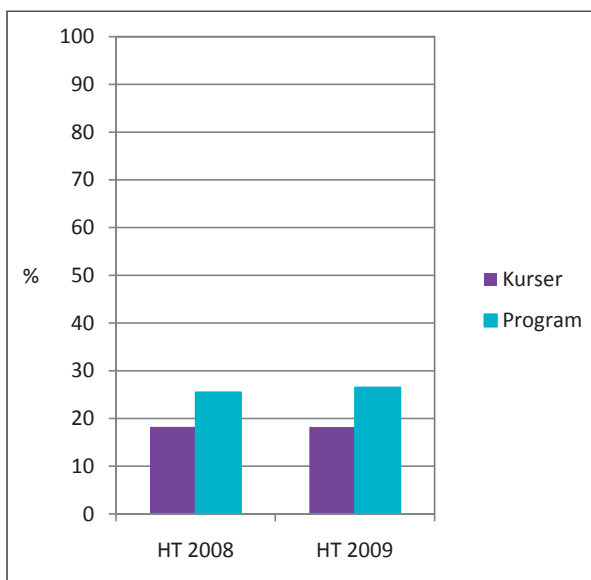
Från och med vårterminen 2007 ingår både kurser och program i verkets antagning, och därmed i deras databaser. Av diagram 22 framgår hur stor andel av dessa som ges på engelska.

Andelen av utbildningsutbudet som ges på engelska skiljer sig mellan kurser och program. För att förstå vad som drar upp genomsnittet är det därför motiverat att titta närmare på kurser och program var för sig.

3.2.1 Kurser

Andelen kurser som ges på engelska har stigit sedan Sverige undertecknade Bolognadeklara-

Diagram 22. Kurser och program som ges på engelska höstterminerna 2008 och 2009. Procentuell andel av det totala antalet.

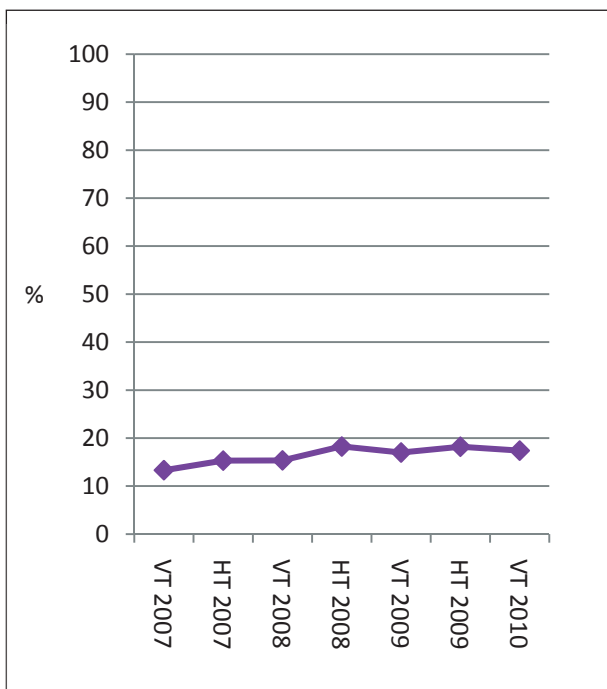

tionen. Det har skett med någon eller några procent varje år. Av diagram 22 framgår att omkring 18 procent av kurserna hade engelska som undervisningsspråk höstterminerna 2008 och 2009. Det är en ökning med tre procentenheter sedan 2007, vilket åskådliggörs i diagram 23. Denna ökning står i relation till ökningen av inresande studenter (se diagram 1). Det är ingen kontroversiell gissning att det finns ett samband mellan dessa två stigande kurvor: ju fler studenter i Sverige som inte förstår svenska, desto större blir behovet av utbildning på ett mer internationellt gångbart språk.⁸ Uppgifter från VHS visar att omkring 17 procent av det totala kursutbudet ges med engelska som undervisningsspråk vårterminen 2010.

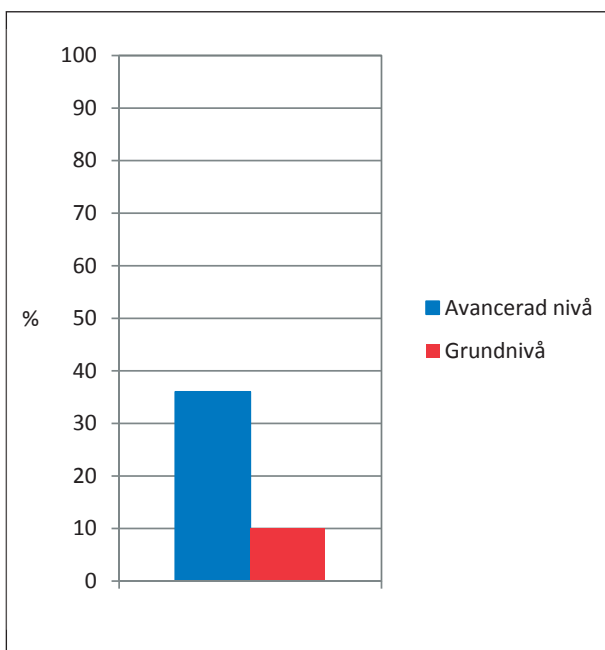
För att få en nyanserad bild av den här utvecklingen är det därtill nödvändigt att titta närmare på de olika nivåerna inom högre utbildning: grundnivå och avancerad nivå (se diagram 24).

8. Det går emellertid inte att jämföra ökningen av inresande studenter och ökningen av engelska som undervisningsspråk i samma diagram, eftersom statistiken som gäller inresande studenter täcker tiden 1998 till 2007 och statistiken om undervisningsspråk gäller 2007 till 2010.

Diagram 23. Kurser som ges på engelska 2007–2010. Procentuell andel av det totala antalet per termin.

Diagram 24. Kurser som ges på engelska på grundnivå respektive avancerad nivå vårterminen 2010. Procentuell andel av det totala antalet.

Av diagram 24 framgår att det är kurser på avancerad nivå som drar upp genomsnittet. Av den avancerade nivåns kursutbud ges 36 procent på engelska, vilket kan jämföras med grundnivån där omkring 10 procent av kurserna ges på engelska. Över en tredjedel av kurserna på avancerad nivå har alltså engelska som undervisningsspråk. Det är också i synnerhet på avancerad nivå som andelen inresande studenter är hög (Högskoleverket 2007).

3.2.2 Program

Det finns ingen heltäckande statistik för hur stor del av alla program på grundnivå som ges på engelska. Melander (2004) visade emellertid att 11 procent av undervisningen på grundutbildningen gavs på engelska vid Uppsala universitet. I Melanders undersökning (se diagram 25) framgår också att det fanns stora skillnader mellan ämnena. Sedan 1994 hade undervisning på engelska blivit vanligare främst vid den språkvetenskapliga fakulteten.⁹

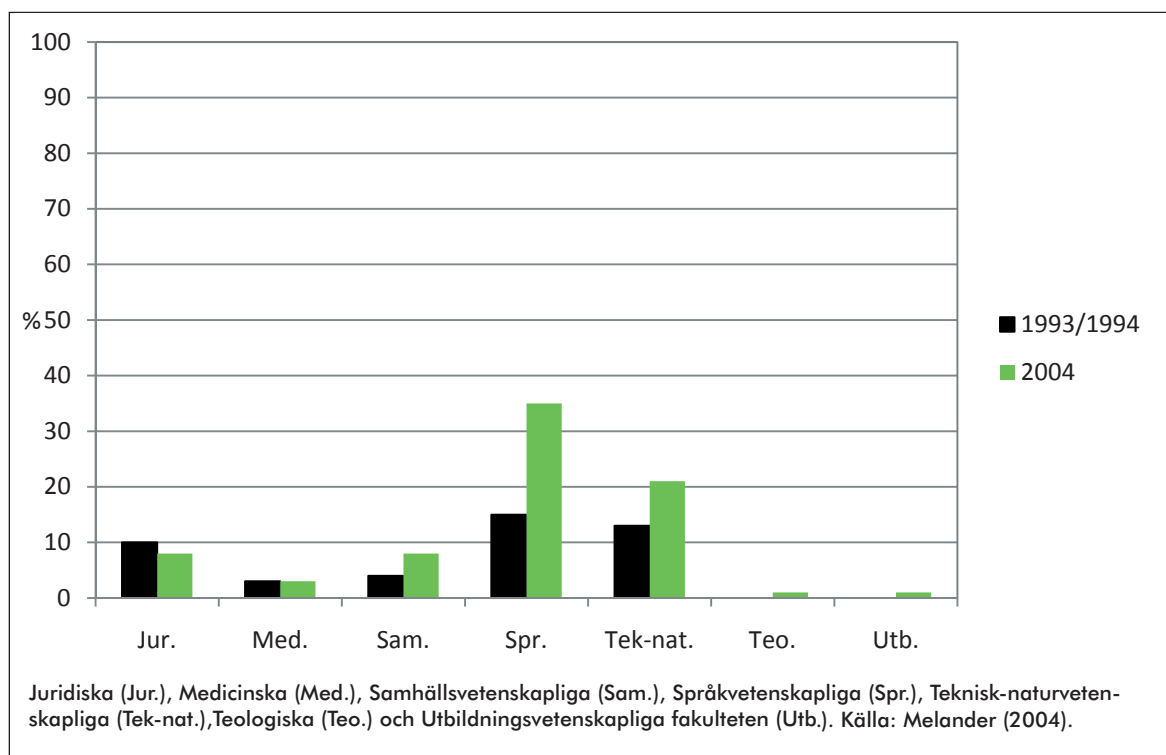
Enligt diagram 22 (se sida 35) ges i dagsläget ungefär en fjärdedel av alla program med engelska som undervisningsspråk. Denna siffra kan verka hög, men förklaras framför allt av två faktorer:

1. Engelska är mer utbredd som undervisningsspråk på avancerad nivå, och huvuddelen av utbildningsutbudet på avancerad nivå är program.
2. Många program på avancerad nivå är smala inriktningar med några få studenter. Att vart fjärde program ges på engelska betyder alltså inte att var fjärde student går på ett engelskspråkigt program.

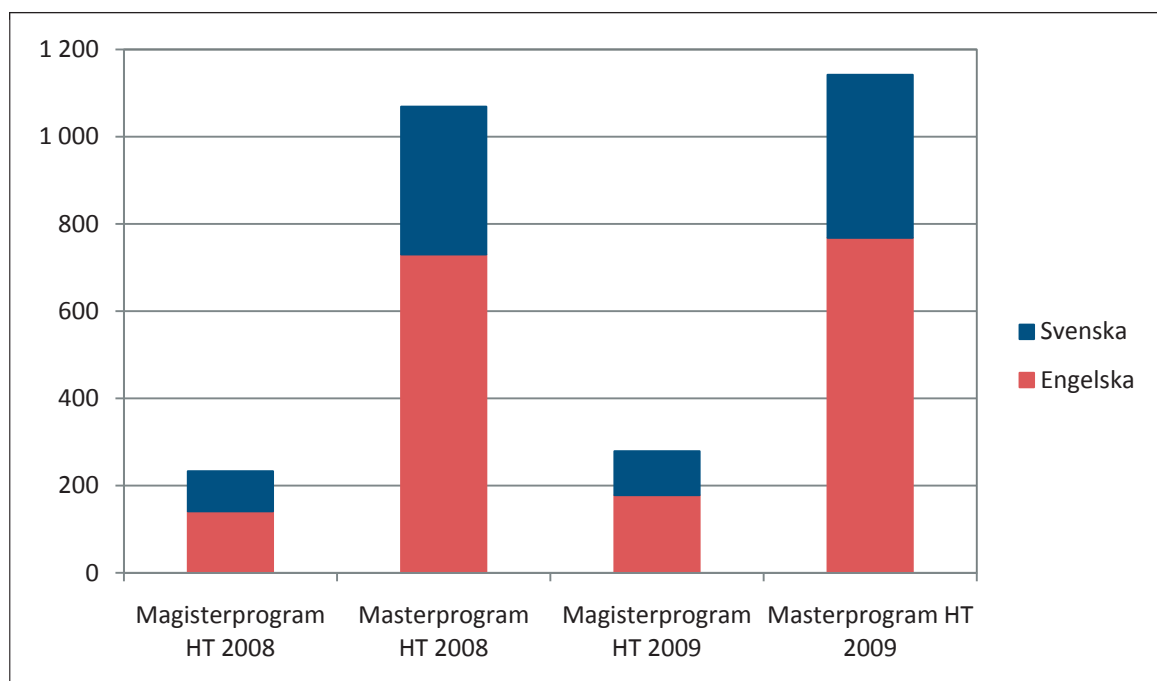
Program på avancerad nivå består till allra största delen av masterprogram och magisterprogram.

⁹ Uppgifterna från 1993/1994 kommer från Gunnarsson och Öhman (1997). Deras undersökning handlade om språksituationen läsåret 1993/1994 men publicerades 1997. Detta gäller också diagram 28, 29 och 30.

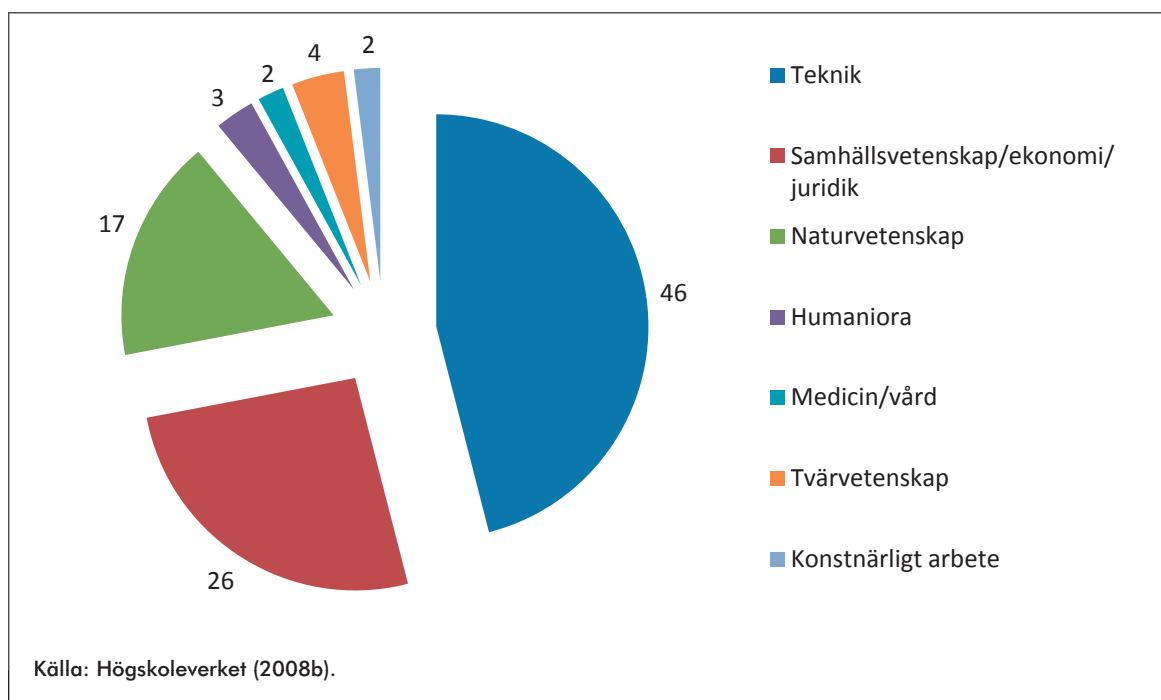
Diagram 25. Undervisning på engelska på grundutbildningen vid Uppsala universitets fakulteter 1993/1994 och 2004. Medelvärde för procentuell andel av totala undervisningstiden.

Diagram 26. Antal program med svenska och engelska som undervisningsspråk på master- och magisternivå 2008 och 2009.

Diagram 27. Engelskspråkiga program på avancerad nivå fördelade per utbildningsområde höstterminen 2008. Procentuell andel av det totala antalet.

Omkring 80 procent av programmen är masterprogram.¹⁰

Av alla masterprogram och magisterprogram gavs omkring 65 procent på engelska under höstterminerna 2008 och 2009. Andelen var något högre på masterprogrammen än på magisterprogrammen. Dessutom är masterprogrammen fler till antalet. Detta framgår av diagram 26 där undervisningsspråken på master- och magisterprogram finns sammanställda efter antal.¹¹

Bland de engelskspråkiga programmen på avancerad nivå står några utbildningsområden för den största delen. Teknik står för nästan hälften, samhällsvetenskap för ungefär en fjärdedel och naturvetenskap för en knapp femtedel. Därutöver delar medicin, humaniora och några andra ämnen på ungefär en tiondel (se diagram 27).

Uppsalaundersökningarna (Gunnarsson & Öhman 1997; Melander 2004) ger också en bild av hur engelska som undervisningsspråk fördelar sig mellan fakulteterna på forskarutbildningen. I Melanders undersökning var den genomsnittliga andelen vid tidpunkten 28 procent, även om

skillnaden var stor mellan olika fakulteter. Inte särskilt mycket hade förändrats sedan 1993/1994. Detta syns i diagram 28.

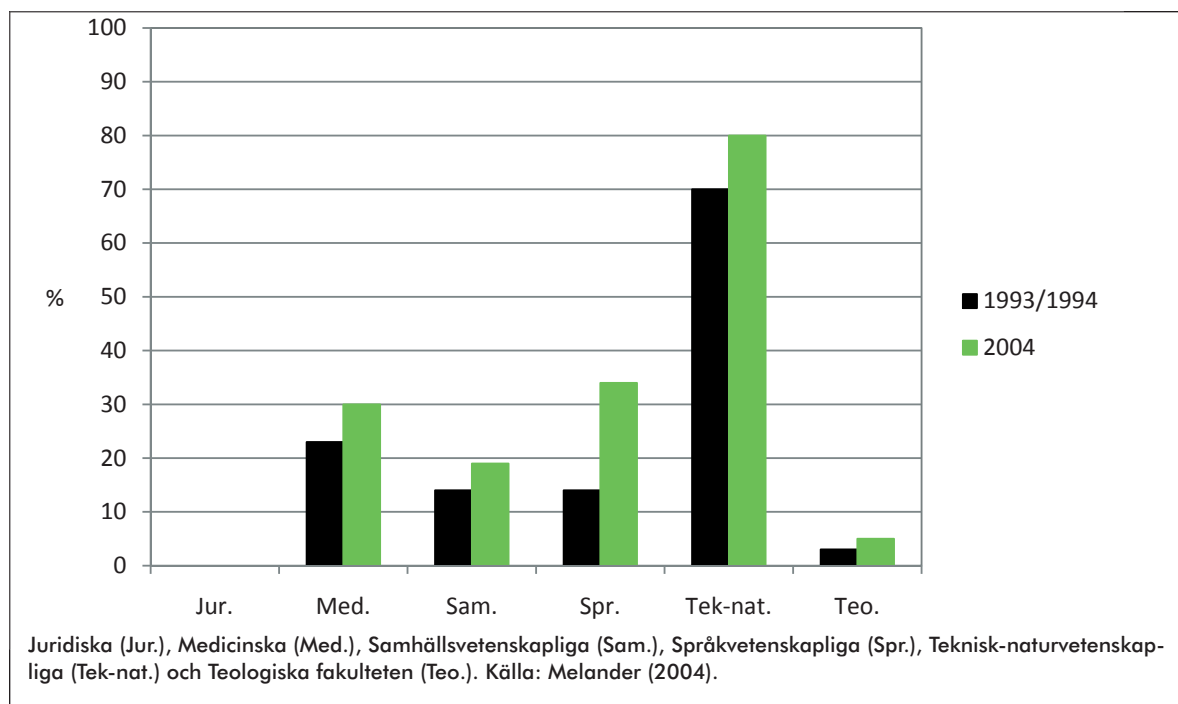
3.2.3 Fler perspektiv på undervisningsspråk

Kvaliteten på statistik bestäms av kvaliteten på data. Ibland skiljer sig denna åt beroende på vilken källa man anlitar. Avsnittet om undervisningsspråk baserar sig främst på data från VHS, även om det också förekommer uppgifter från HSV och från mindre studier (t.ex. Melander

10. I Högskoleverkets rapport *Utländska studenter i Sverige* (2008b) var denna siffra 75 procent.

11. Det antal avancerade program som framkommer här är högre än vad som framkommit i andra kartläggningar. Högskoleverket (2008b s. 13) gjorde exempelvis en inventering inför höstterminen 2008 som visade att det fanns 860 program på avancerad nivå, varav 640 var masterprogram och 220 magisterprogram. I de databaser som VHS har finns alla sökbara program, vilket inkluderar deras olika inriktningar. Det förklarar varför antalet program är högre här.

Diagram 28. Undervisning på engelska i forskarutbildningen vid Uppsala universitets fakulteter 1993/1994 och 2004. Medelvärde för procentuell andel av totala undervisningstiden.

2004). Dessa källor har det gemensamt att de bygger på vilka språk lärosätena anger att utbildningarna ges på. Oavsett vilka siffror man använder måste dessa problematiseras om målet är att ge en rättvis bild av språksituationen inom undervisningen vid svenska lärosäten. Följande två aspekter bör nämligen inkluderas i analysen:

1. Också när undervisningsspråket formellt är engelska använder svensktalande studenter och lärare i många fall svenska.
2. Också när undervisningsspråket formellt är svenska är i många fall stora delar av kurslitteraturen på engelska.

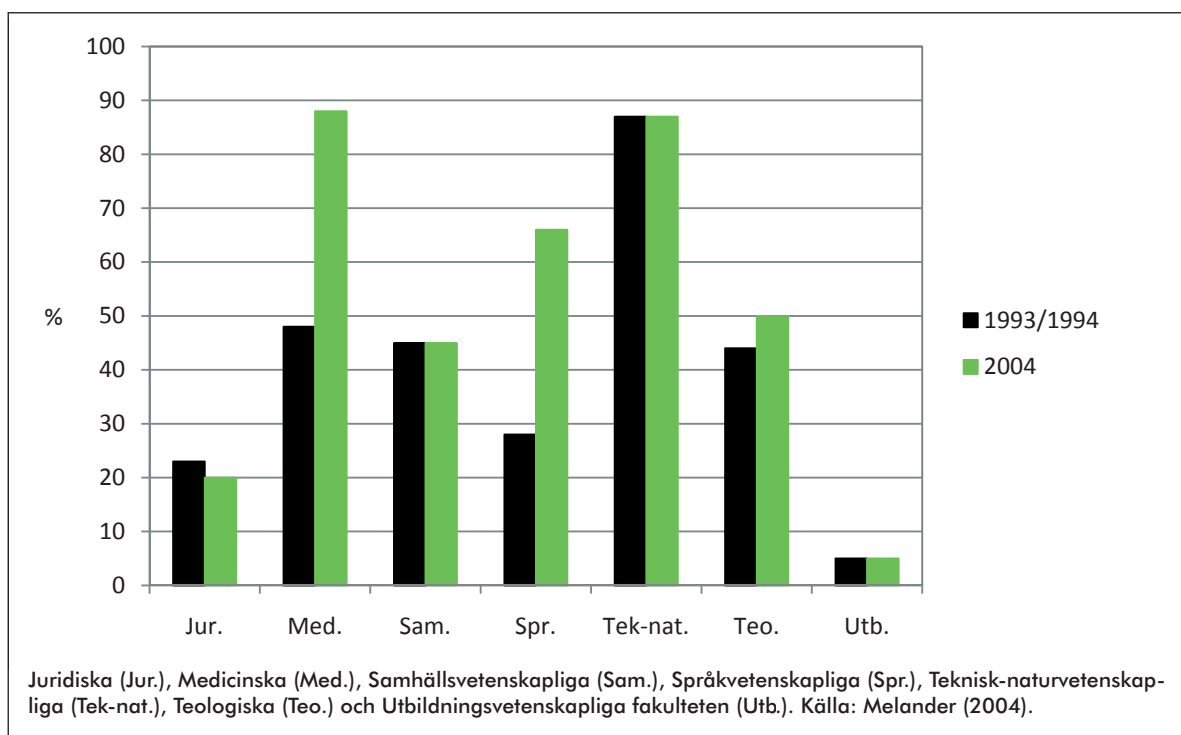
3.2.4 Svenska och engelska växelvis i undervisningen

För att säkert veta vilket språk som undervisning ges på krävs studier av undervisningssituationen. Det handlar helt enkelt om att närvara i klassrum och föreläsningssalar för att observera språkbruket. Detta har Hedda Söderlundh gjort i sitt pågående avhandlingsarbete vid Uppsala universitet (se t.ex. 2008a, 2008b, u.u.). Söder-

lundhs forskningsfokus är språkanvändningen i samband med undervisning som ges på engelska. En av hennes centrala iakttagelser är att svensktalande studenter i stor utsträckning använder svenska, trots att det formella undervisningsspråket är engelska. Det förekommer både i och utanför klassrummet och både när studenter talar med varandra och med läraren. Svenska fungerar på så sätt som det informella undervisningsspråket som svensktalande studenter och lärare använder. Detta gäller främst i situationer när svenskan inte exkluderar andra, men eftersom stora delar av undervisningen kretsar kring svenska företeelser används svenska och engelska växelvis också inför hela studentgruppen.

Andra studier av undervisningssituationen bekräftar Söderlundhs resultat. Att svenska är vanligt i undervisning som formellt ska ges på engelska var också en av slutsatserna i Maria Lim Falks avhandling *Svenska i engelskspråkig skolmiljö* (2008) som undersökte engelskspråkig sprintundervisning på gymnasiet. Lim Falks

Diagram 29. Kurslitteratur på engelska i grundutbildningen vid Uppsala universitets fakulteter 1993/1994 och 2004. Medelvärde för procentuell andel.

delundersökning om klassrumsinteraktion visade att det över huvud taget inte pratades mycket under lektionerna, men att den interaktion som förekom företrädesvis var på svenska.

Söderlundhs och Lim Falks studier visar att det språk som undervisningen formellt ges på inte nödvändigtvis behöver vara det språk som används i alla delar av undervisningen och de språksituationer som omger den. Resultatet av deras studier visar att det är svårt att dra för stora växlar på uppgifter och statistik om undervisningsspråk. Dessutom tyder resultaten på att det faktiska språkbruket i undervisningssituationen får konsekvenser för dem som inte förstår svenska. Detta problem behandlas vidare i diskussionskapitlet (5).

3.2.5 Kurslitteratur på engelska

Frågan om undervisningsspråk kompliceras vidare av att stora delar av kurslitteraturen är engelskspråkig, även inom utbildningar där svenska är undervisningsspråket. I en enkätundersök-

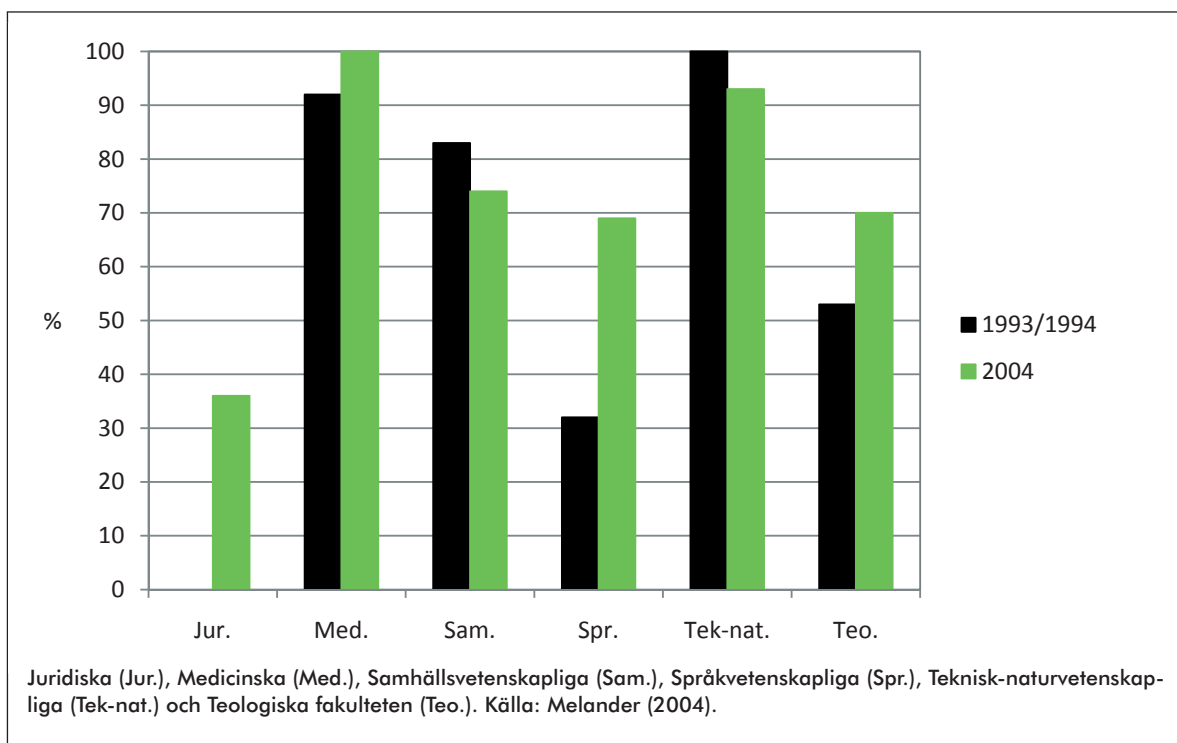
ning från Stockholms universitet (Pecorari m.fl. opubl.) angav 55 procent av studenterna att kursens huvudbok var engelskspråkig, trots att undervisningen gavs på svenska.

Melanders (2004) undersökning från Uppsala universitet visade på liknande resultat. I genomsnitt var hälften av grundutbildningens kurslitteratur på engelska, även om skillnaderna var stora mellan olika fakulteter. Detta framgår av diagram 29, där också Gunnarssons och Öhmans undersökning från 1994 finns med.

Uppsala universitet skiljer sig inte nämnvärt från något annat lärosäte i den övriga statistiken. Därför är det troligt att Uppsalaundersökningarna ganska väl speglade läget vid resten av landets universitet. Ser man till skillnaden mellan 1993/1994 och 2004 har engelskspråkig kurslitteratur fått ett uppsving inom den medicinska respektive språkvetenskapliga fakulteten, medan förhållandena i övrigt är relativt oförändrade.

Gunnarssons och Öhmans liksom Melanders undersökning tillkom före omstruktureringen av

Diagram 30. Kurslitteratur på engelska i forskarutbildningen vid Uppsala universitets fakulteter 1993/1994 och 2004. Medelvärde för procentuell andel.

utbildningsnivåerna. Därför kan man bara uppskatta hur resultatet återspeglar dagens indelning i grundnivå och avancerad nivå. Däremot framgår hur språkvalet i kurslitteraturen såg ut på forskarutbildningen i Uppsalaundersökningarna: engelsk kurslitteratur dominerade stort (se diagram 30).

En stor del av kurslitteraturen är alltså engelskspråkig, även på utbildningar med svenska som undervisningsspråk. Det visar återigen att det kan vara svårt att dra en skarp gräns mellan undervisning som ges på svenska och undervisning som ges på engelska.

Lärosätenas språkdokument

Det här kapitlet handlar om lärosätenas strategier för att hantera språkval och språkanvändning. Dessa strategier manifesteras i form av riktlinjer, språkplaner eller policyer som många universitet och högskolor har låtit utarbeta. I fortsättningen används språkdokument som en allmän benämning av dessa.

Först ges en kort bakgrund och en sammanställning av vilka lärosäten som har språkdokument. Därefter (i avsnitt 4.2) ser vi närmare på likheter och skillnader i deras innehåll.

4.1 Allt fler lärosäten utformar en egen språkpolitik

År 2008 publicerade Högskoleverket rapporten *En högskola i världen – internationalisering för kvalitet* (2008a). När rapporten skrevs var det bara Göteborgs universitet som hade en fastställd språkpolitik, även om flera andra var på god väg att formulera en.

Högskoleverkets rekommendation var att alla lärosäten så snart som möjligt skulle ta fram egna språkpolitiska dokument. Dessa dokument skulle utformas efter behov; innehållet skulle avgöras av lärosätets förutsättningar, mål och prioriteringar.

I augusti 2009 kontaktade Språkrådet 45 av landets lärosäten¹ för att samla in de språkdokument som fanns att tillgå. Lärosätena kontakta-

des huvudsakligen per telefon, även om mejlkorrespondens också förekom.

Elva språkdokument ingår i materialet

Sveriges universitet och högskolor har kommit olika långt i arbetet med att ta fram egna språkdokument. Det har emellertid hänt mycket sedan Högskoleverket kom med sin rapport. Av de 37 lärosäten som svarade har nämligen

- 9 lärosäten ett språkdokument
- 28 lärosäten inget språkdokument
- 2 enskilda fakulteter språkdokument.

Den övergripande aspekten som undersökts i språkdokumenten är lärosätenas syn på engelskans respektive svenskans ställning och status. För att närmare granska detta skapades en löst hållen granskningsmall utifrån fyra aspekter: mångspråkighet, publiceringsspråk, undervisningsspråk och språklig integration. Mångspråkighet handlar om sådant som går att knyta till språklig mångfald; om och i så fall hur dokumenten nämner andra språk än svenska och engelska. Publiceringsspråk rör språkval i pu-

1. Dessa var de lärosäten som enligt den webbaserade utbildningsportalen studera.nu hade examensrätt.

blikationer, främst avhandlingar och deras sammanfattningar, men också uppsatser och artiklar. Aspekten undervisningsspråk rör sådant som i olika avseenden reglerar språkval i undervisning. Den sista punkten, språklig integration, handlar om de strategier som finns för att de olika språken ska kunna verka sida vid sida. Detta rör främst olika typer av pedagogiska insatser för studenter och lärare.

Följande lärosäten hade någon typ av språkdokument hösten 2009 (dokumentens benämningar och status står inom parentes):

- Göteborgs universitet (Språkpolicy, gäller sedan 2006-06-08)
- Handelshögskolan i Stockholm (Policy angående användning av engelska som arbetspråk, gäller sedan höstterminen 2008)
- Högskolan i Borås (Språktillämpning vid Högskolan i Borås, gäller sedan 2009-03-10)
- Högskolan i Dalarna (Policy för språk, gäller sedan 2005-12-07)
- Karlstads universitet (Språkpolicy för Karlstads universitet, inte beslutad hösten 2009)
- Kungliga konsthögskolan (Språkpolicy, gäller sedan 2007-06-11)
- Kungliga tekniska högskolan (Sammanställning av skrivna riktlinjer för språk, gäller sedan 2006-12-01 respektive 2007-07-01 och 2002-11-01)
- Lunds tekniska högskola (Språkpolicy, gäller sedan 2009-02-05)
- Södertörns högskola (Språkpolitik, status framgår ej)
- Teknisk-naturvetenskapliga fakulteten, Uppsala universitet (Språkplan, gäller sedan 2006-02-07)
- Umeå universitet (Språkpolicy, gäller sedan 2008-04-22)

4.2 Granskning av lärosätenas språkdokument

Allt fler lärosäten tar fram språkdokument. Ändå kan man nog hävda att mycket arbete återstår på den här punkten, eftersom merpar-

ten av lärosätena saknar sådana. Därtill finns det fog att närmare syna innehållet i de dokument som redan finns, dels för att det kan säga något om vilka språkvalsfrågor lärosätena tycker sig ha anledning att reglera, dels för att i förlängningen kunna få till stånd en diskussion om vad ett språkdokument bör behandla.² I det som följer tas därför upp några likheter och skillnader mellan dem som ingått i den här undersökningen.

Språkdokumentet skiljer sig åt till omfattning, innehåll och fokus. Det genomsnittliga dokumentet består av en handfull sidor text, men genomsnittet dras kraftigt upp av somliga (t.ex. det från Teknisk-naturvetenskaplig fakultet vid Uppsala universitet på 14 sidor exklusive bilagor) och dras ner av andra (t.ex. det från Högskolan i Dalarna och Kungliga konsthögskolan, vars riktlinjer ryms på en sida vardera). De språkdokument som förekommer i analysen nämns enbart i syfte att exemplifiera.

4.2.1 Svenskans ställning som huvudspråk

I kraft av språklagen (SFS 2009:600) är svenskan samhällets gemensamma språk. Myndigheterna måste inte bara leva upp till den bestämmelsen, utan också verka för att svenskan ska kunna användas inom alla samhällsområden.

Med detta sagt bör man tillägga att samtliga språkdokument som ingått i analysen är framtagna innan lagen trädde i kraft. Men också riksdagens språkpolitiska mål från 2005 befäster svenskans ställning som huvudspråk i Sverige (bet. 2005/06:KrU4; rskr. 2005/06:89). En

2. Under kartläggningen har det visat sig att lärosätena är positivt inställda till dessa dokument, men att de behöver riktlinjer för att utforma egna språkdokument. Norges svarighet till Högskoleverket, Universitets- og høyskolerådet, har tagit fram sådana riktlinjer (2006).

Allt fler lärosäten tar fram språkdokument. Ändå kan man nog hävda att mycket arbete återstår på den här punkten.

grundläggande hållning för en enskild myndighet borde därför vara att svenskan är huvudspråk. Här har det emellertid visat sig vara viktigt att skilja på språkanvändning som rör forskning och utbildning och språkanvändning som rör hur lärosätena styrs. Inom delar av forskningen är användningen av engelska självklar och oundviklig. Svenskans ställning som huvudspråk kan inte anses vara lika självklar där som i den administrativa verksamheten – det som i språklagens förarbete (prop. 2008/09:153 s. 29) kallas kärnområdena. Men det finns språkdokument, som det från Handelshögskolan i Stockholm, där engelskan anges som huvudspråk vid sammanträden. I ett beslut från JO (2009) framhålls att den centrala förvaltningen hör till kärnområdet, vilket innebär att myndigheters föreskrifter, beslut, protokoll och liknande enligt språklagen ska finnas på svenska. Detta gällde redan innan språklagen kom men understryks ytterligare av lagen. Det är således inte upp till de enskilda lärosätena att bestämma vilket språk som ska vara det officiella.

I runt hälften av språkdokumentet fastslås att svenska är lärosätets huvudspråk. Det görs till exempel i dem från Högskolan i Borås, Karlstads universitet, Kungliga konsthögskolan, Södertörns högskola, Göteborgs universitet och Umeå universitet. Men också i flera av dessa lärosätets språkdokument framstår svenskan som mindre och mindre viktig ju mer avancerad utbildningen blir. Dessa lärosäten gör alltså också i varierande grad en funktionsuppdelning. Svenska ska användas som undervisnings- och publiceringsspråk på lägre nivåer och för populariseringar som allmänheten ska förstå; för resterande delen – forskning och utbildning på avancerad nivå – ges användning av svenska betydligt mindre vikt. Den här modellen påminner om den som Kerstin Norén (2006a) propagerade för i *Språkvård*: engelska för forskningen, svenska för forskningsinformationen och båda språken för undervisningen.

4.2.2 Mångspråkighet

Till stor del verkar språkdokumentet vara framtagna för att ställa svenskan och engelskan

mot varandra. Det är i sig inte särskilt anmärkningsvärt; kapitel 3 i den här rapporten vittnar om att språksituationen inom högre utbildning och forskning nästan uteslutande handlar om en balansgång mellan svenska och engelska. Dessutom ska ju dokumentens innehåll avgöras utifrån lärosätenas behov, och det tycks bara finnas behov att reglera användningen av två språk.

Vad som är bekymmersamt när det gäller mångspråkighet är alltså inte bilden av verkligheten, utan verkligheten i sig. De allra flesta inresande studenter har inte engelska som förstaspråk. Majoriteten av studenterna som ingår i utbytesprogram kommer från Tyskland, Frankrike och Spanien. Majoriteten av de utländska studenterna som ordnar sina studier i Sverige på egen hand kommer från Asien; studenter från Kina utgör 15 procent av dem (SCB 2009). Denna mångfald avspeglas inte i lärosätenas publiceringsspråk och undervisningsspråk. Under 2000-talet har i Sverige skrivits en avhandling på finska, en på nederländska, en på samiska men ingen på kinesiska. Däremot finns nästan 28 000 på engelska (källa: Libris). Inte heller har den ökande andelen inresande studenter bidragit till ökad mångspråkighet när det gäller undervisningsspråk. Det är bara engelskan som ökar också där (se avsnitt 3.2).

Språksituationen präglas alltså av tvåspråkighet snarare än av mångspråkighet. Det finns också språkdokument som uppmärksammar sådana tendenser. På den punkten tjänar Lunds tekniska högskola som ett föredöme, eftersom man uttryckligen talar om mångspråkighet som en kvalitetsfaktor bland anställda och examinerade. Denna kompetens säger sig lärosätet vilja ta tillvara och utveckla, bland annat genom att erbjuda ett brett utbud av språkkurser.

I övrigt lyser mångspråkigheten överlag med sin frånvaro i dokumenten. Det är svenskans och engelskans användning som i olika avseenden regleras; övriga språk nämns i förbifarten eller inte alls. Men enstaka undantag finns: Göteborgs och Umeå universitet är exempel på lärosäten som medvetet lämnar utrymme för andra språk än svenska och engelska. I avsnitten om publiceringsspråk öppnar de till exempel för av-

handlingar skrivna på "andra språk" eller "övriga språk". En liknande formulering finns i Södertörns högskolas dokument: "Ambitionen är att samtliga forskare vid högskolan ska bidra till den internationella forskningsmiljön genom att också publicera sig på engelska eller andra relevanta språk." Också här lämnar den sista frasen utrymme för språklig mångfald med avseende på publiceringsspråk.

Göteborgs universitet utmärker sig genom att framställa engelskkunskaper som självklara, snarare än meriterande. Flerspråkighet framhålls här som en del av universitetets samlade kompetens som gynnar internationella kontakter. Hållningen är därför att studenters och anställdas flerspråkighet ska uppmuntras och utvecklas. Också Karlstads universitet strävar efter att erbjuda kunskaper i olika moderna språk. I övrigt används i Karlstads universitets språkdokument mer svepande formuleringar om att uppmuntra språklig mångfald, utan att närmare precisera vad det betyder för språkval och språk-användning: "Karlstads universitet uppmuntrar och bejakar språklig mångfald, eftersom det berikar och underlättar utbytet med människor från andra länder, samtidigt som det utvecklar individens förmåga att reflektera över sin egen kunskap." Strävan efter mångspråkighet får ändå anses vara bättre synliggjord i Karlstads universitets dokument än den är vid flera andra lärosäten. I till exempel dokumenten från Högskolan i Borås och Kungliga konsthögskolan nämns inga andra språk än svenska och engelska.

4.2.3 Publiceringsspråk

De flesta av språkdokumentet berör publiceringsspråket – det språk på vilket studenter och forskare skriver uppsatser, avhandlingar och artiklar. Det står vanligtvis att svenska ska vara publiceringsspråket för examensarbeten och liknande på grundnivå, men att engelska successivt ska ta över i takt med att nivån blir mer avancerad. För avhandlingar innebär en sådan utveckling att engelska förväntas vara publiceringsspråket men att valet är upp till forskaren.

Det finns språkdokument som uppvisar en medvetenhet om att svenskan försvagas som ve-

tenskapligt språk, och då främst som skriftspråk. Göteborgs universitet, Lunds tekniska högskola, Umeå universitet och Teknisk-naturvetenskaplig fakultet vid Uppsala universitet för alla någon typ av resonemang om risken för domämförluster och vikten av att utveckla svensk terminologi. Här handlar det ofta om en balansgång mellan att å ena sidan nå ut till en internationell läsekrets, och att å andra sidan inte äventyra svenskans möjligheter att förbli ett vetenskapligt skriftspråk. Denna balans finns som underton i flera av dokumenten, men det är bara några, som Södertörns högskola och Göteborgs universitet, som explicit belyser svårigheten med att väga dessa intressen mot varandra.

Kungliga tekniska högskolan tycks närmast betrakta frågan om publiceringsspråk som självreglerande. Deras riktlinjer beskriver hur situationen är, som ett sätt att förklara hur det ska vara: "Inom akademien är engelska av tradition gängse presentations- och kommunikations-språk. Avhandlingar skrivs exempelvis nästan uteslutande på engelska." Göteborgs universitet utmärker sig i stället genom att uttryckligen mana till att öka andelen engelskspråkiga avhandlingar; likaså ska nydisputerade på svensk-språkiga avhandlingar uppmuntras att publicera sig på engelska eller på ett annat världsspråk. Samtidigt är Göteborgs språkpolicy tydlig med att engelskspråkiga avhandlingar ska ha en sammanfattning på svenska, vilket också framhålls av flera andra lärosäten: Handelshögskolan i Stockholm, Karlstads universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet och Uppsala universitets teknisk-naturvetenskapliga fakultet.

4.2.4 Undervisningsspråk

Det finns inget lärosäte där det uttalade undervisningsspråket enbart är svenska. Inte ens Umeå universitet, som i sin språkpolicy understryker att det är ett "svenskspråkigt universitet", betraktar engelskspråkig undervisning som ett undantag. Ett allmänt förhållningssätt är snarare att svenska ska vara det dominerande undervisningsspråket på grundutbildningen, och att engelska därefter ska ta över på avancerad nivå. Denna hållning har Umeå universitet,

och även till exempel Göteborgs och Karlstads universitet.

Det finns däremot språkdokument som fastslår att undervisningsspråket huvudsakligen är engelska på högre nivåer. Det gör till exempel Göteborgs universitet och Handelshögskolan i Stockholm. Göteborgs universitet har också som uttalat mål att antalet kurser som ges på engelska ska öka; engelskspråkig undervisning ses som kvalitetshöjande. Det finns emellertid också exempel på lärosäten med en annan syn på kvalitet: vid Lunds tekniska högskola får högst 50 procent av utbildningen ges på engelska inom ett yrkesinriktat programs tre första år – av just kvalitetsskäl. Vid Kungliga tekniska högskolan ska hela den tekniska basutbildningen ges på svenska.

Några av dokumenten tar också upp frågor som rör kurslitteraturen. Språkvalet här ska vanligtvis följa samma mönster: från att vara huvudsakligen på svenska på grundnivå till att huvudsakligen vara på engelska på avancerad nivå. Men avvikelser från detta finns. Handelshögskolan i Stockholm framhåller att också kandidatprogrammets kurslitteratur i regel ska vara på engelska, utom då svenska facktermer är av särskilt stor betydelse. Karlstads universitets dokument säger att valet av kurslitteratur ska göras på kvalitetsmässig grund, men att svensk-språkig kurslitteratur ska prioriteras på grundnivå. Särskilt pragmatisk i sin hållning är här Teknisk-naturvetenskaplig fakultet vid Uppsala universitet. Där framhåller man fördelen med att svenskspråkiga studenter har tillgång till svenskspråkig litteratur när kurser ges på engelska, men att detta också gäller åt andra hållet: när kursen ges på svenska kan det vara en fördel med kurslitteratur på engelska.

Den avancerade nivån fördjupar kunskap

Noréns (2006a) resonemang – engelska för forskningen, svenska för forskningsinformationen och båda språken för undervisningen – lanserades innan de nya utbildningsnivåerna hade fått fäste inom den svenska högskolestrukturen. Det verkar ibland vara oklart vad studier på avancerad nivå egentligen syftar till. Är till exempel en

masterexamen enbart forskningsförberedande, eller ska den också vara användbar i arbetslivet? Riktas sig masterprogrammen främst till inresande studenter? Flera av lärosätena tycks inte ha klart för sig varför de erbjuder undervisning på avancerad nivå på engelska.

Vid Göteborgs universitet ligger tyngdpunkten på att studier på avancerad nivå är steget före forskarnivån. Därför ska undervisningen normalt genomföras på engelska, och kurslitteraturen ska huvudsakligen vara engelskspråkig. Samma hållning har också till exempel Handelshögskolan i Stockholm och Kungliga tekniska högskolan. Andra lärosätens språkdokument formulerar sig lite mer försiktigt i frågan om undervisningsspråk på avancerad nivå. Teknisk-naturvetenskaplig fakultet i Uppsala menar att det är naturligt att inslaget av engelska ökar, men att det fortsatt måste finnas svenskspråkiga inslag också på avancerad nivå. Den här mer parallellspråkiga ambitionen för avancerad nivå finns också vid Karlstads universitet, Lunds tekniska högskola, Södertörns högskola, Kungliga konsthögskolan och Umeå universitet.

Vad studier på avancerad nivå syftar till regleras av högskolelagen och högskoleförordningen. I korthet kan man säga att utbildningen ska fördjupa de kunskaper studenterna fått på grundnivån. Dessutom ska studierna ”utveckla studenternas förutsättningar för yrkesverksamhet som ställer stora krav på självständighet eller för forsknings- och utvecklingsarbete” (SFS 2006:173). Masterprogram kan alltså mycket väl vara yrkesinriktade, och inte alls bara ett steg in i forskningsvärlden. Därför kan man nog försiktigt hävda att många lärosäten överskattar vikten av engelska som undervisningsspråk på avancerad nivå. Inte heller finns något som säger att till exempel masterprogram enbart eller ens huvudsakligen riktar sig till utländska studenter. Drygt hälften av de registrerade studenterna på masterprogrammen är förvisso utländska; samtidigt betyder det att den andra hälften är från Sverige, och att betydligt fler än så har lättare att förstå svenska än engelska. Trots det har merparten av masterprogrammen engelska som undervisningsspråk (se delavsnitt 3.2.2).

4.2.5 Språklig integration

Ett ökat användande av engelska i undervisningen framhålls ofta i dokumenten som en direkt följd av att fler och fler studenter inte förstår svenska. I Kungliga konsthögskolans språkpolicy är den underliggande tonen att studenter och anställda som inte kan svenska har rätt att använda och få information på engelska. Det är naturligtvis en berättigad hållning, men logiken i resonemanget skulle lika gärna kunna vara den omvända: alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och rätt att lära sig svenska. Här är en rimlig princip att utbytesstudenter ska erbjudas undervisning i svenska, vilket förvisso anges i Kungliga konsthögskolans språkpolicy. Också Högskolan i Borås och Södertörns högskola har som uttalad målsättning att utbytesstudenter ska erbjudas undervisning i svenska. Kungliga tekniska högskolan har ett liknande perspektiv; man framhåller vikten av att rekrytera studenter från hela världen, men också ambitionen att dessa studenter ska få kunskap om svensk kultur och om det svenska språket.

Flera lärosäten, däribland Högskolan i Dalarna och Umeå universitet, nämner olika stödinsatser för att främja språkutvecklingen vid lärosätet. Stödet inkluderar till exempel skrivhjälp i språkverkstäder och stödkurser i svenska och engelska för studenter.

Språkdokumentet skiljer sig ofta åt vad gäller fokus: vem behöver språkstöd, och i så fall i vilket språk? Karlstads universitet framhåller vikten av att öka studenternas och forskarnas engelskkunskaper, för att ”få tillgång till den internationella forskningsfrontens landvinningar”. Vid Högskolan i Borås ska utländska studenter erbjudas undervisning i svenska. Liknande språkstöd riktar till examinatorer och handledare vid Lunds tekniska högskola.

Det finns också lärosäten som har satt upp mål för de anställdas språkinläring. Handels-högskolan i Stockholm har som mål att doktorander ska lära sig svenska inom tre år. Också Lunds tekniska högskola sätter upp sådana mål; där ska alla anställda kunna kommunicera på svenska inom två år. Teknisk-naturvetenskapliga

fakulteten i Uppsala har liknande men hårdare krav: lärare ska efter två år kunna undervisa på både svenska och engelska. Dessa tre lärosäten språkdokument nämner också att målen kräver att man avsätter resurser för språkträning, såsom stöd för lärare som undervisar på engelska.

4.3 Effekterna av språkdokumentet

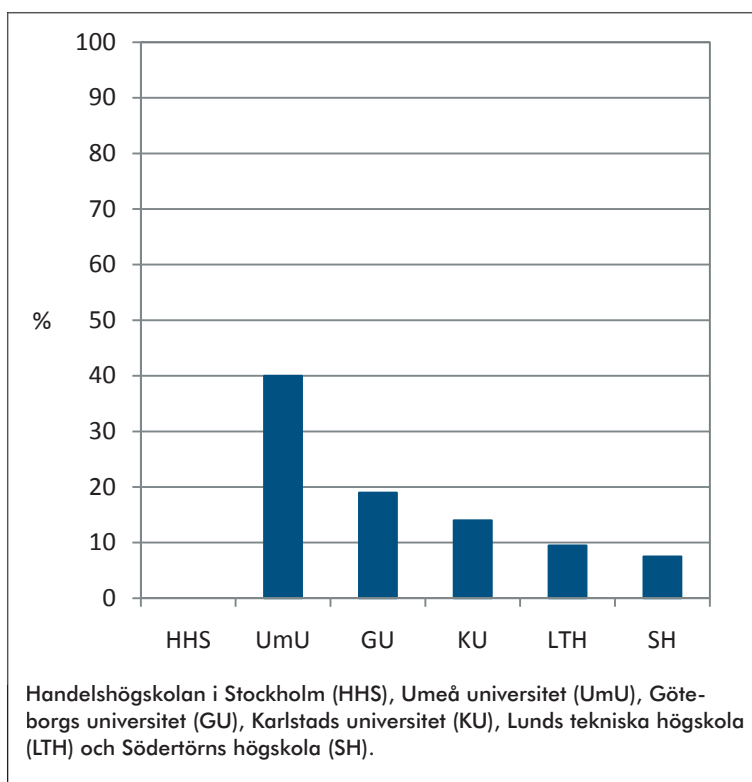
Att fler och fler lärosäten tar fram språkdokument måste i allt väsentligt betraktas som något positivt, eftersom det vittnar om ett medvetet förhållningssätt till olika språkfrågor. Åtminstone i några fall tyder det också på en medvetenhet om att allt som följer i internationaliseringens kölvatten inte är oproblemiskt. Utvecklingen är på så sätt lovande. Men det kan också vara på sin plats att undersöka om dokumenten har någon effekt. Kan ett språkdokument påverka språksituationen?

Det mesta av innehållet i de dokument som finns är inte direkt mätbart. Men ett undantag finns: kravet på svenskspråkiga sammanfattningar i avhandlingar på engelska. Av diagram 20 framgick att det är stora skillnader mellan lärosätena. Vid Lunds universitet har exempelvis över hälften av alla engelskspråkiga avhandlingar sammanfattningar på svenska; vid Stockholms universitet är motsvarande andel ungefär en femtedel. Det är intressant, eftersom det tyder på att ett enskilt lärosäte kan påverka språkvalet för sammanfattningar. De två senast nämnda universiteterna har emellertid inte utarbetat språkdokument. Frågan är då hur situationen ser ut för dem som valt att reglera språkval för sammanfattningar.

Drygt hälften av lärosätenas språkdokument anger att engelskspråkiga avhandlingar ska ha en sammanfattning på svenska. Av diagram 31 framgår hur stor procentandel av sex lärosätenas engelskspråkiga avhandlingar som hade en svensk sammanfattning år 2008. Samtliga sex lärosäten har som policy att avhandlingar på andra språk än svenska ska ha en svenskspråkig sammanfattning.

I genomsnitt har 15 procent av de engelskspråkiga avhandlingarna från dessa universitet en sammanfattning på svenska. Eftersom det

Diagram 31. Engelskspråkiga avhandlingar med sammanfattning på svenska 2008 vid sex universitet. Procentuell andel av totala antalet.

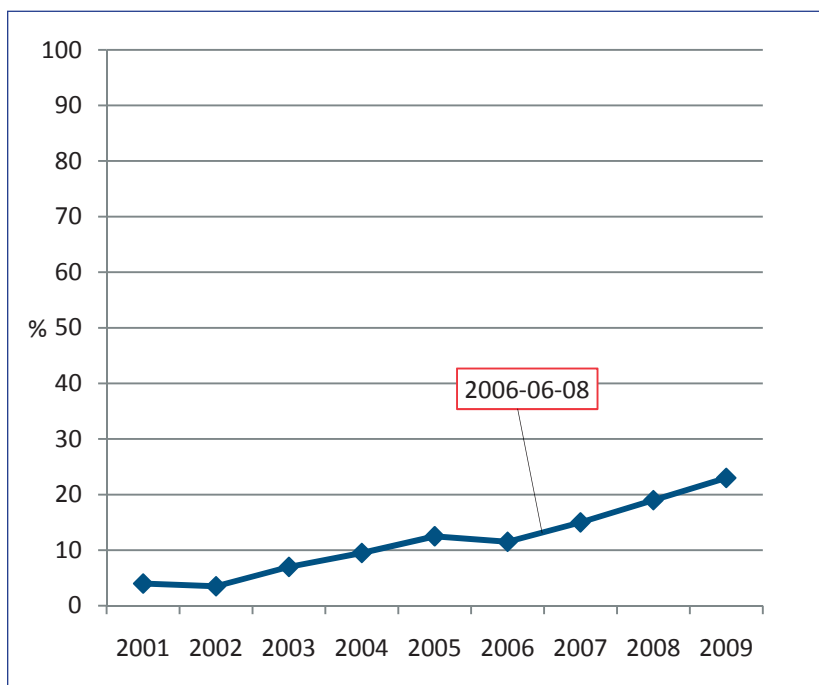

nationella genomsnittet är ungefär det dubbla talar inte mycket för att språkdokumenterna har någon större inverkan på valet av sammanfattningsspråk. Det ska sägas att genomsnittet inte gör alla lärosäten rättvisa. Bland engelskspråkiga avhandlingar från Umeå universitet har 40 procent sammanfattningar på svenska, medan Handelshögskolan i Stockholm har noll procent.

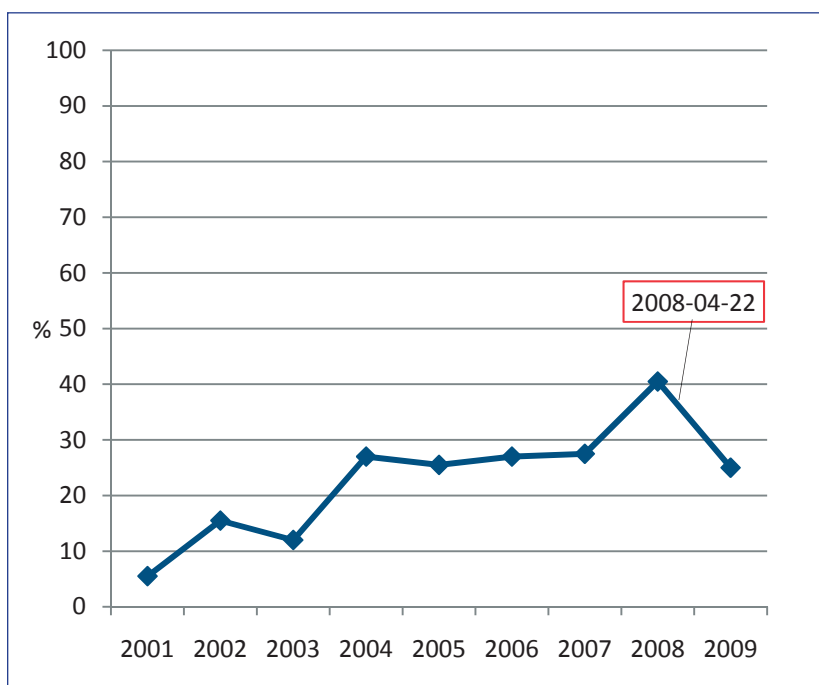
Med tanke på att Handelshögskolan inte hade några avhandlingar med svenskspråkiga sammanfattningar 2008 kan man fråga sig om ett språkreglerande dokument över huvud taget har någon effekt på språkval. Ett sätt att få en uppfattning om det är att undersöka om andelen sammanfattningar steg när lärosätena fattade beslut om sina språkdokument. Diagram 32 och 33 visar utvecklingen under 2000-talet vid Göteborgs respektive Umeå universitet. Tidpunkten då språkdokumenterna trädde i kraft är markerad i diagrammen.

Införandet av ett språkdokument som kräver sammanfattningar på svenska har inte påverkat den faktiska ökningen, åtminstone inte markant. Göteborgs universitet (se diagram 32) hade ungefär samma andelsökning mellan 2002 och 2005 som de hade åren efter att deras språkpolicy infördes. Umeå universitet (diagram 33) uppvisar till och med en klar nedgång mellan 2008 och 2009, även om detta delvis förklaras av att andelen var exceptionellt hög 2008.

Diagram 32. Engelskspråkiga avhandlingar med sammanfattning på svenska från Göteborgs universitet 2001–2009. Procentuell andel av totala antalet.

Diagram 33. Engelskspråkiga avhandlingar med sammanfattning på svenska från Umeå universitet 2001–2009. Procentuell andel av totala antalet.

5

Sammanfattning och diskussion

I kapitel 3 gavs några exempel på hur språksituationen ser ut inom högre utbildning och forskning och i kapitel 4 hur några lärosäten valt att förhålla sig till språksituationen. I det här kapitlet görs en sammanfattning av de uppgifter som framkommit om språkval och språkanvändning i avhandlingar och i undervisningen. Sedan följer en diskussion om några av de utmaningar lärosätena står inför.

5.1 Svenska och engelska i avhandlingar

Det avsnitt som rör publiceringsspråk (3.1) baserar sig på uppgifter från Kungliga bibliotekets databas Libris. Det är en lämplig källa för att undersöka språkval i avhandlingar, om än inte fullständigt tillförlitlig. I grunden bygger nämligen uppgifterna på den titelinformation som lärosätena själva uppger, vilket innebär att det kan finnas felaktig information om en avhandlings språk eller ämnestillhörighet. Detta kan alltså på olika punkter ha skapat en skevhet i den bild av avhandlingsspråket som framkommit här. Enligt Kungliga biblioteket finns det inte något systematiskt sätt att kontrollera att alla titeluppgifter stämmer. Särskilt gäller detta avhandlingar inom naturvetenskap och teknik. Kontrollen är större för humanistiska och samhällsvetenskapliga avhandlingar, där katalogiseringen striktare görs enligt Libris bestämmelser.

Den bild som framkommer visar att engelska har en mycket stark ställning som avhandlingsspråk i Sverige. Sett till alla ämnesområden skrivs nästan nio av tio avhandlingar på engelska, och andelen är ännu högre inom tekniska, medicinska och naturvetenskapliga ämneskategorier.

I avsnitt 3.1 pekas emellertid på en rad förhållanden som man bör ta hänsyn till innan man dömer ut svenskans chanser att överleva som vetenskapligt avhandlingsspråk. Sett till alla ämnen tycks nämligen engelskans övertag ha nått sin topp. Under de senaste 15 åren har engelskans användning inte ökat på bekostnad av svenskan.

Det är framför allt det naturvetenskapliga ämnesområdet som drar upp genomsnittet för alla avhandlingar, eftersom också flest antal avhandlingar skrivs inom det området. Inom de andra ämnesområdena råder någorlunda jämvikt mellan svenska och engelska. Det gör att svenskspråkiga avhandlingar inte är lika undanträngda som beräknings sättet med procentuella medelvärden kan ge sken av. Det innebär också att den andel av de medicinska avhandlingarna som är på svenska motsvarar ett relativt högt faktiskt antal.

Till frågan om avhandlingars språk ska också tilläggas att en allt större andel av de engelskspråkiga avhandlingarna har sammanfattning på svenska. Särskilt intressant är att utvecklingen

ser bäst ut för avhandlingar inom just det naturvetenskapliga ämnesområdet; mer än var tredje engelskspråkig avhandling inom medicin, teknik och naturvetenskap har en sammanfattning på svenska. Detta faktum gör att den gängse uppfattningen att svenskan är mest hotad inom naturvetenskapliga ämnen till viss del kan ifrågasättas. Tvärt om kan man tolka den stadigt ökande andelen sammanfattningar på svenska som ett tecken på att man inom naturvetenskapen har insett problemet med att svenskan riskerar att förtvina som vetenskapligt skriftspråk och på många håll arbetar för att förbättra situationen. För svenskans vidkommande är utvecklingen allvarligare inom till exempel det samhällsvetenskapliga området. Andelen engelskspråkiga avhandlingar ökar mest inom samhällsvetenskapliga ämnen, och endast en tiondel av de engelskspråkiga avhandlingarna inom kategorierna samhällsvetenskap och ekonomi har sammanfattningar på svenska.

Tendensen totalt sett pekar mot att en allt större mängd och en allt större andel svensk forskning tillgängliggörs på svenska. Sammanfattningar på svenska är en viktig del av den utvecklingen. Med detta sagt måste emellertid påpekas att Libris inte säger något om sammanfattningarnas omfattning och kvalitet; det går exempelvis inte att veta hur långa de respektive sammanfattningarna är, vilket är något problematiskt för några av resultaten i den här rapporten. I flera offentliga utredningar (t.ex. prop. 2005/05:2 s. 47) står det att engelskspråkiga avhandlingar ska ha en "fyllig sammanfattning" på svenska. Formuleringen finns också i exempelvis Göteborgs universitets språkpolicy. Frågan är hur fyllig och omfattande en sammanfattning ska vara för att de önskvärda effekterna ska uppnås.

5.2 Svenska och engelska i undervisningen

Ungefär en femtedel av all högre utbildning ges på engelska. Dessa uppgifter kommer från VHS, vars databaser bygger på den information som lärosätena själva registrerar. Skevheter i materialet kan alltså inte heller här uteslutas. På den punkten verkar emellertid materialet vara relativt tillförlitligt. För program märkta som avancerade

de saknar exempelvis endast 22 program av 1 663 uppgift om undervisningsspråk. Undervisningsspråket i den absoluta majoriteten av programmen har alltså aktivt markerats. Problematiskt är däremot att uppgifterna om undervisningsspråk bygger på det språk som undervisningen formellt ska ges på, vilket inte alltid överensstämmer med verkligheten.

Sammanfattningsvis tyder resultaten i avsnitt 3.2 på att engelska blir allt vanligare som undervisningsspråk på kurser och program, både på grundnivå och på avancerad nivå. Engelska har störst genomslag som undervisningsspråk i program på den avancerade nivån, där omkring två tredjedelar av master- och magisterprogrammen ges på engelska. De flesta av dessa program är tekniska, men en

stor andel ges också inom det samhällsvetenskapliga området. Här bör poängteras att dessa program dels har relativt få studenter, dels en hög andel studenter som kommer från andra länder. På grundnivå är engelska som undervisningsspråk ovanligare; ungefär 10 procent av kursutbudet ges på engelska. Det finns skäl att tro att mer och mer undervisning kommer att ges på engelska. Under 2010 träder nämligen Bologna-processen i kraft och internationaliseringen kan ge utslag till fullo.

5.3 Engelska som språkval

På tio år har antalet utländska studenter tredubblats i Sverige. Det är en viktig del av förklaringen till varför engelska blir vanligare som undervisningsspråk. Tendensen är nära knuten

Det finns skäl att tro att mer och mer undervisning kommer att ges på engelska. Under 2010 träder nämligen Bologna-processen i kraft och internationaliseringen kan ge utslag till fullo.

till Bologna processen och den senaste tidens internationalisering av den svenska högskolan. Att använda engelska inom undervisningen är en billig och praktisk lösning, och det är naturligt att använda det språk flest människor förstår.

För publiceringsspråket finns inte riktigt samma motiv för att välja engelska. I grund och botten är det de enskilda forskarna som gör språkvalet, för såväl artiklarna som avhandlingarna och deras sammanfattningar. Men frågan är hur fria dessa val egentligen är. För att teckna en bild av hur forskare kan resonera över sina språkval återges här tre korta intervjuer med forskare som disputerade på engelskspråkiga avhandlingar under 2009. Ingen av deras respektive avhandlingar har en sammanfattning på svenska, trots att lärosätena de lagts fram vid – Göteborgs universitet (GU), Umeå universitet (UmU) och Handelshögskolan i Stockholm (HHS) – har detta som krav i sina språkdokument. Här presenteras frågorna som de nydisputerade forskarna fick, tillsammans med deras svar. Intervjuerna skedde per mejl. Citaten är till viss del redigerade; exempelvis har svaren anonymiserats, förkortningar skrivits ut och uppenbara språkfel korrigerats.

1. Var det självklart att skriva avhandlingen på engelska?

HHS: För mig var det självklart att skriva min avhandling på engelska. Mitt forskningsfält är internationellt, och för att kunna diskutera min forskning/mina avhandlingsresultat med andra forskare i mitt fält är det därför bra att skriva på engelska. Jag har skrivit en avhandling baserad på sex artiklar, som är skrivna på engelska och publicerade i olika internationella tidskrifter, vilket också påverkade valet att skriva hela avhandlingen på engelska.

UmU: Ja, ett krav av institutionens handledare [och] också positivt för kommande arbetsgivare.

GU: Absolut.

2. Varför valde du att inte ha med någon sammanfattning på svenska?

HHS: Jag visste faktiskt inte att en svensk-

språkig sammanfattning ska vara med i avhandlingen.

UmU: För att jag var informerad om att det inte var nödvändigt.

GU: Jag hann inte, och tyckte inte det var så himla viktigt heller.

3. Diskuterade du den här frågan med din handledare eller med någon annan?

HHS: Jag diskuterade nog inte den här frågan med någon.

UmU: Ja.

GU: Nej, det var inget vi diskuterade, åtminstone inte vad jag minns.

4. Visste du att ditt universitet kräver svenskspråkiga sammanfattningar i engelskspråkiga avhandlingar?

HHS: Jag visste faktiskt inte att en svenskspråkig sammanfattning ska vara med i avhandlingen. Ingen har påpekat att jag inte följde universitetets egen språkpolicy.

UmU: Nej.

GU: Det hade jag ingen aning om! Men jag är inte förvånad över att ingen sade det till mig – på [institutionen] har man en fin tradition av att inte informera om vad som gäller (och sen är jag kanske inte är så himla noggrann heller, vad vet jag).

Tror du att du hade kunnat skriva en svensk sammanfattning om du hade vetat att detta var ett krav?

HHS: Jag hade absolut kunnat skriva en svensk sammanfattning, om jag vetat att detta var ett krav.

UmU: Ja.

GU: Hade jag vetat om att det var ett krav hade jag givetvis gjort det.

Ett mönster finns i svaren

Undersökningen är givetvis alldeles för liten för att resultaten ska gå att generalisera. Ändå går det att se ett mönster som går igen i alla tre forskares svar. Valet av engelska är självklart inom de discipliner de skrivit sina avhandlingar. Valet att inte inkludera en sammanfattning på svenska är

däremot inte självklart utan snarare ett oreflekterat eller bortprioriterat val. Forskarna bryter alltså mot språkpolicyerna främst därför att de inte vet att de finns. De hade kunnat skriva en sammanfattning på svenska om de vetat att det var nödvändigt.

De tre forskarnas svar väcker flera frågor som kan tas upp till diskussion. Den första rör det huvudsakliga språkvalet för avhandlingen: varför är det så självklart att avhandlingar ska skrivas på engelska? Engelskans status och globala position är två rimliga faktorer; det är viktiga delar av mångas önskan att tillhöra den globala eliten (Hyltenstam 2004 s. 96). Detta bidrar ofrånkomligen till att forskare i stor utsträckning väljer att publicera sig på engelska. Men vilka är drivkrafterna i denna utveckling? Här ska i korthet en nämnas: fältnormaliserade citeringar. Det är en systematisk drivkraft som missgynnar svenskan.

5.3.1 Fältnormaliserade citeringar: engelska för hela slanten

Fältnormaliserade citeringar är ett system som mäter hur mycket uppmärksamhet vetenskapliga artiklar får. Syftet med detta är att få ett mått på forskningens kvalitet, vilket också anses ge en bild av lärosätenas kvalitet. Ju fler gånger en vetenskaplig artikel refereras till av andra forskare, desto fler citeringspoäng får artikeln och forskaren. Citeringar i internationella och välrenommerade tidskrifter ger högre poäng än citeringar i nationella och mindre kända tidskrifter.

På hög politisk nivå diskuteras möjligheterna att en större del av lärosätenas anslag ska fördelas utifrån vetenskaplig kvalitet, och inte utifrån antal studenter och nationellt fördelade basmedel (jfr Sandström & Sandström 2008). Den kvalitet man syftar på har att göra med forskningens internationella genomslag, vilket fältnormaliserade citeringar är ett av de viktigaste måtten för (jfr Braunerhjelm 2008). I rapporten *Resurser för kvalitet* (SOU 2007:81) var utredarnas förslag att lärosätenas citeringsgrad skulle fördela 20 procent av de konkurrensutsatta forskningsmedlen. Förslaget har fått skarp kritik från företrädare för humaniora och samhällsvetenskap (t.ex. Le-

nas 2009; Liedman 2009). Här framhåller man bland annat att det inte kan finnas ett universellt mått för vetenskaplig kvalitet. Kritiken har också bemötts i debatten (t.ex. Sandström 2009).

Vad innebär citeringar för vetenskap på svenska?

En fråga som inte fått mycket utrymme i debatten är vad citeringssystem innebär för svenskspråkig vetenskaplig produktion. Det har framförts (t.ex. Larsson 2009) att den absoluta majoriteten av de tidskrifter som genererar citeringspoäng är engelskspråkiga. Helt klart är att svenskspråkiga artiklar – hur bra de än är – inte publiceras i internationella tidskrifter med hög status som *Nature* och *Science*. För att den enskilda forskaren ska kunna generera många citeringspoäng åt sig och sitt lärosäte är språkvalet för artiklar därför självklart: uteslutande engelska. Detta påverkar också avhandlingsspråket, eftersom många avhandlingar är så kallade sammanläggningsavhandlingar som består av ett urval artiklar som behandlar samma problemkomplex. Med starka incitament för att artiklarna ska vara engelskspråkiga minskar således chansen att forskare väljer att skriva sina avhandlingar på andra språk än engelska.

Valet av avhandlingsspråk är forskarens, men det görs inte helt och hållet av forskaren själv. Det bestäms också av yttre faktorer, som traditioner inom de olika disciplinerna, och av systematiska faktorer som fältnormaliserade citeringar. Oftast faller valet på engelskan. Mycket talar därför för att det finns en motsättning mellan internationell kvalitet och ett värnande av svenskan. Men frågan är om denna motsättning måste finnas. Språkvården har sedan länge argumenterat för att avhandlingar på andra språk än svenska åtminstone ska ha en sammanfattning på svenska. En avhandling blir inte mindre internationellt gångbar för att den har en svenskspråkig sammanfattning. Ändå saknar majoriteten av alla engelskspråkiga avhandlingar en sammanfattning på svenska. Frågan är då varför detta förslag inte fått gehör. Enligt Vetenskapsrådet betraktas kravet på svenskspråkiga sammanfattningar som ett naturligt och berättigat krav inom forskarvärlden (SOU 2008:26 s. 183). Därtill finns det

redan som krav i många av de språkdokument som tagits fram, vilket tyder på att lärosätenas ledningar anser att frågan är viktig.

5.4 Mål och utmaningar

Sammantaget används engelska i stor utsträckning inom högre utbildning och forskning. Det behövs en realistisk och rationell hållning till detta för att undvika potentiellt negativa konsekvenser som domämförluster och kapacitetsförluster.

Parallellspråkighet är det önskvärda målet. Det var också den term man använde vid en konferens om vetenskapsengelska 2006¹ för att beskriva den bästa tänkbara lösningen för språksituationen inom högre utbildning och forskning. Vad som däremot knappast uttömts är vad parallellspråkighet faktiskt innebär. Klart står att parallellspråkighet inte är liktydigt med den situation som råder inom samhällsvetenskap, där ungefär hälften av avhandlingarna är på svenska och ungefär hälften på engelska – men där bara var tionde engelskspråkig avhandling har en sammanfattning på svenska.

Beträffande publiceringsspråket är ett rimligt mål att forskare från alla discipliner uppmanas att publicera sig för både en nationell och en internationell läsekrets. För att klara det krävs målmedvetet arbete. Det handlar om att initiera projekt för utveckling av svenska vetenskapliga termer, och att se till att termerna tillgängliggörs, används och utvecklas. Och det handlar om att utveckla ett vetenskapligt skrivsätt inom respektive område. Att sammanfattningar på svenska i engelskspråkiga avhandlingar blir vanligare är en av förutsättningarna för att svenskan ska förbli ett komplett och samhällsbärande språk med ord för vetenskapliga företeelser. Sammanfattningar på svenska minskar risken att svenskan utarmas inom vissa ämnesområden. Därtill ökar chanserna att sprida nya forskningsresultat i det svenska samhället, vilket exempelvis skulle kunna resultera i mer konkurrenskraftig kurslitteratur på svenska (jfr SOU 2002:27 s. 95). Det gör också att de enskilda forskarna bättre kan uttrycka sin egen kunskap på svenska såväl muntligt som skriftligt, vilket arbetsgivare

många gånger värdesätter väl så högt som hög kompetens i engelska (SUHF 1999).

I den här rapporten har språksituationen delats upp i språkval i avhandlingar, sammanfattningar, undervisning, kurslitteratur och så vidare. I verkligheten utgör de här delarna en helhet – de är givetvis inte isolerade delar som är oberoende av varandra. Studenter betraktar många gånger engelska som ett nödvändigt ont; det finns till exempel ingen anledning att minska andelen undervisning som ges på engelska om allt studenterna läser och skriver inom ämnet är på engelska (jfr Palm 1999). Det finns alltså någon typ av koppling mellan alla aspekter av språksituationen. De styr och påverkar varandra på ett sätt som en medveten språkpolitik – både på lärosätetsnivå och på nationell nivå – måste ta hänsyn till. Domämförluster och kapacitetsförluster är också nära förknippade med varandra.

Detta knyter an till vad som framhållits av Sigbrit Franke (2006 s. 15): ”Det går [...] inte att behandla forskning och forskarutbildning som helt skilda från grundutbildningen – dagens studenter är ju morgondagens doktorander och forskare.” Till detta kan man kanske också tillägga att dagens studenter också är morgondagens läkare, lärare, ekonomer, handläggare. För att arbeta i Sverige behövs språkfärdigheter i både engelska och svenska.

Parallellspråkighet är därmed målet också för undervisningen. Det är eftersträvansvärt att möjligheten att läsa kurser på engelska finns, både för inresande studenter och för svenskar som siktar mot en internationell arbetsmarknad. Ett balanserat, parallellspråkigt utbud av utbildning är en naturlig och önskvärd utveckling i en internationaliserad utbildningsvärld. Parallellspråkighet handlar emellertid om mer än det språk man använder för att utbilda studenter. Bättre är att som John Airey och Cedric Linder (u.u.) tala om *tvåspråkig ämneskompetens*. Det innefattar den språkkompetens man strävar

1. Konferensen anordnades 2006 av Språkrådet, Högskoleverket och Södertörns högskola. Delar av innehållet finns återgivet i skriften *Vetenskapsengelska – med svensk kvalitet?* (Jansson, 2008).

efter att studenter ska tillägna sig i relation till deras ämneskunskaper. För undervisningen är det främsta målet att examinera ämneskompetenta studenter som kan tala om sin kunskap på både svenska och engelska. Linder och Airey ser detta som ett rimligt mål för alla utbildningar, och hävdar följaktligen att det bör läggas till de övriga lärandemålen.

När det gäller undervisningsspråket ligger utmaningarna i att förhålla sig till hur undervisning på engelska påverkar lärare och studenter. Forskningen på detta område är på intet sätt heltäckande, men de resultat som finns pekar något så när entydigt på att omfattande undervisning på engelska och hög kvalitet i undervisningen är två mål som är svåra att förena. En försiktig slutsats är att studenters problem med inläringen i grunden är kopplade till svårigheter att bearbeta alla nya former av specialiserad kommunikation (Säljö 2000). Huruvida undervisningen ges på svenska eller engelska är därför inte den enda faktorn som påverkar inläringen. Däremot bygger all ämnesinläring på förmågan att förstå det språk som undervisningen ges på. Det som är svårt att förstå och förmedla på förstaspråket är därför ännu svårare på andra språk. Detta får till följd att engelska är särskilt problematiskt som undervisningsspråk för vissa studentgrupper. Till dessa bör nämnas studenter som inte har engelska som första andraspråk och studenter med olika typer av läs- och skrivsvårigheter.²

En tänkbar slutsats är att engelska i undervisningen fungerar bra för studenter och lärare som har hög engelskspråkig kompetens. För dem som inte har det får bytet av undervisningsspråk negativa konsekvenser för studenters inläring och lärares förmåga att lära ut. Studenter som inte kan tillgodogöra sig engelskspråkig kurslitteratur blir mer beroende av undervisningen och av undermåliga svenska texter på nätet.³ På så sätt växer klyftorna ytterligare mellan dem som klarar språkbytet och dem som inte gör det. I bästa fall finner studenterna vägar runt de språkliga barriärer som engelskan sätter upp. I värsta fall leder det till att studenterna hoppar av sina utbildningar.⁴

I en önskvärd utveckling prioriteras pedagogiska stödinsatser för att hantera övergången till engelska som undervisningsspråk: studenter måste bli bättre på såväl svenska som engelska och andra främmande språk. Samma sak gäller för lärare, som dessutom behöver pedagogisk fortbildning och kunskaper om konsekvenserna av att undervisa på ett andraspråk eller främmande språk. Vid Svenska språknämndens konferens i Saltsjöbaden 2008 betonade Hedda Söderlundh att det formella undervisningsspråket inte är det enda språket som används i undervisningen. Det informella undervisningsspråket är till stor del svenska (se Söderlundh u.u.). Utifrån detta kan man argumentera för att utländska studenter måste få lära sig svenska för att kunna vara delaktiga i både de formella och informella undervisningssituationerna. I Högskoleverkets undersökningar (2008a, 2008b) framkommer stundtals en bild av en segregerad högskola, där utländska studenter inte deltar i lärosätenas beslutande organ och har svårt att få kontakt med svenskar. Språkkunskaper motverkar demokratiskt och socialt utanförskap. För att studera inom vissa naturvetenskapliga ämnen behövs knappt svenska – större delen av undervisningen och litteraturen är på engelska – men för att få svenska vänner och på allvar ta del av

2. Ett nummer i Dyslexiförbundets (FMLS) tidning *Läs & skriv* har undervisning på engelska som tema (6/2009). Engelska inom högre utbildning framställs här som ytterst problematiskt för studenter som saknar fullgoda språkfärdigheter i svenska (Allt mer engelska på högskolan 2009).

3. Den här slutsatsen drogs av Philip Shaw vid Högskoleverkets konferens *Undervisning på engelska i svensk högre utbildning – hur undviker vi negativa effekter?* 2009-11-24. Ett sammandrag av Shaws föredrag finns att läsa på Högskoleverkets webbplats, www.hsv.se/omhogskoleverket/konferenserochseminarier/undervisningpaengelskaisvenskhogret utbildning/dokumentation/abstrakt.4.3127d9ec12496ad89237ffe2989.html (2009-12-07).

4. Detta har exempelvis rapporterats från Högskolan i Halmstad (Undervisa på engelska väcker många frågor 2009). Se också en artikel ur *Läs & skriv* (Allt mer engelska på högskolan 2009).

det svenska samhället behövs kunskaper i det svenska språket. Det är också vad en majoritet av de tillfrågade utländska studenterna önskar sig. De studenter som läste inom naturvetenskap tyckte att det var särskilt svårt att få svenska vänner (Högskoleverket 2008b s. 25).

Internationalisering innefattar därmed inte bara utbyte av studenter och undervisning på engelska utan också utländska studenters sociala integrering i samhället.⁵ Både studenter och lärare som rekryteras internationellt måste få undervisning i svenska för att över huvud taget kunna ta del av de sociala och styrande verksamheterna som är kopplade till undervisningen.

Det talas ibland om mångspråkig mångfald som motsats till enspråkig enfald. Enspråkig-

het – oavsett vilket språk som ska vara allena-
rådande – är en orimlighet för språkval och
språkanvändning i en internationaliserad utbild-
ningssituation. Mycket lite finns att vinna på en
maktkamp mellan språken. Engelskan hotar inte
svenskan inom högre utbildning och forskning.
Det gör bara ogenomtänkta strategier som inte
tar hänsyn till de konsekvenser ett språkbyte kan
innebära för ett språk och dess talare.

---

5. Det här resonemanget är Björn Melanders och framkom
på Högskoleverkets konferens om engelska i undervisningen
2009. Melanders föredrag hette *Hur kan vi tänka om under-
visning på engelska? – Ett svenskt nationellt perspektiv*. Sam-
mandrag finns på Högskoleverkets webbplats (se fotnot 3,
s. 55).

Referenser

- Airey, John (2009), *Science, Language and Literacy. Case Studies of Learning in Swedish University Physics*. Institutionen för fysik och materialvetenskap, Uppsala universitet.
- Airey, John (2006a), När undervisningsspråket blir engelska. *Språkvård* 4/2006. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Airey, John (2006b), *Physics Students' Experiences of the Disciplinary Discourse Encountered in Lectures in English and Swedish*. Institutionen för fysik och materialvetenskap, Uppsala universitet.
- Airey, John & Linder, Cedric (u.u.), Tvåspråkig ämneskompetens? En studie av naturvetenskaplig parallellspråkighet i svensk högre utbildning. I: Andersson, Lars-Gunnar, Josephson, Olle, Lindberg, Inger & Thelander, Mats (red.), *Språkvård och språkpolitik. Svenska språknämndens forskningskonferens i Salt-sjöbaden 2008*. Stockholm: Språkrådet.
- Airey, John & Linder, Cedric (2007), Disciplinary learning in a second language: A case study from university physics. I: Wilkinson, Robert & Zegers, Vera (red.), *Researching Content and Language Integration in Higher Education*. Maastricht: Maastricht University Language Centre.
- Airey, John & Linder, Cedric (2006), Language and the experience of learning university physics in Sweden. *European Journal of Physics* 27. Bristol: Institute of Physics and IOP Publishing.
- Allt mer engelska på högskolan. Snart orkar Björn inte längre (2009), *Läs & skriv* 6/2009. Stockholm: Dyslexiförbundet FMLS.
- Bet. 2005/06:krU4 (2005), *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik*. Kulturutskottets betänkande. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Björkman, Beyza (2008), *English as the lingua franca of engineering education*. Enheten för språk och kommunikation, Kungliga tekniska högskolan och Engelska institutionen, Stockholms universitet.
- Boyd, Sally (2002), Språken i Sverige. I: Ahlsén, Elisabeth & Allwood, Jens (red.), *Språk i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Boyd, Sally (1999), Transatlantic connections. Attitudes towards (Anglo-American) English in Sweden in the 1990^s. I: *Migration och mångfald. Essäer om kulturkontakt och minoritetsfrågor tillägnade Harald Runblom*. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning.
- Braunerhjelm, Pontus (2008), "Ge mindre pengar till de sämre universiteten". *Dagens Nyheter* (www), 2008-01-07. Hämtat från: <http://www.dn.se/opinion/debatt/ge-mindre-pengar-till-de-samre-universiteten-1.693481> (2009-12-08).
- Carlson, Karin & Halldin, Sven (2006), Natursvenskan förtvinar. *Språkvård* 2/2006. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Coleman, James (2006), English-medium teaching in European higher education. *Language Teaching* 39. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, Östen & Boyd, Sally (2006), Grundlöst om språkdöd. *Språkvård* 4/2006. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Dorian, Nancy (1981), *Language Death. The Life Cycle of a Scottish Gaelic Dialect*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Duff, Patricia (1997), Immersion in Hungary. An ELF experiment. I: Johnson, Robert & Swain, Merrill (red.), *Immersion education: International perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Falk, Maria (2001), *Domänförluster i svenskan*. Utredningsuppdrag från Nordiska ministerrådets språkpolitiska referensgrupp 2001. Hämtat från: <http://www.sprakradet.se/2316> (2009-12-08).
- Falk, Maria (2000), *Språk- och innehållsintegrerad inlärning och undervisning i praktiken*:

- meningsfull språkträning?* Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.
- Fishman, Joshua (1970), *Sociolinguistics. A brief introduction*. Rowley: Newbury House Publishers.
- Franke, Sigbrit (2006), Vetenskap på flera språk – utmaningar för svensk forskning och forskarutbildning. I: Jansson, Erland (red.), *Vetenskapsengelska – med svensk kvalitet?* Skrifter utgivna av Språkrådet 4. Stockholm: Språkrådet, Högskoleverket och Södertörns högskola.
- Gerber, Ans, Engelbrecht, Johann, Harding, Ansie & Rogan, John (2005), The influence of Second Language Teaching on Undergraduate Mathematics Performance. *Mathematics Education Research Journal* 17. Adelaide: Mathematics Education Research Group of Australasia.
- Gunnarsson, Britt-Louise (2004), Svenska, English eller Deutsch? Om språksituationen vid svenska universitet och högskolor. I: *Engelskan i Sverige. Språkval i utbildning, arbete och kulturliv*. Småskrift utgiven av Svenska språknämnden 2004. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Gunnarsson, Britt-Louise & Öhman, Katarina (1997), Det internationaliserade universitetet. En studie av bruket av engelska och andra främmande språk vid Uppsala universitet. *Text- och fackspråkforskning* 16. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Gustafsson, Magnus & Räisänen, Christine (2006), *More than Medium of Instruction: The Bologna Process and Teaching in English*. Institutionen för bygg- och miljöteknik, Chalmers tekniska högskola.
- Hall, Per (1996), *Teaching Content through a Foreign Language. Synpunkter från elever, lärare och ledare*. Institutionen för utbildningsvetenskap, Mitthögskolan.
- Hudson, Jean & Vamling, Karina (opubl.). Studie i projektet Akademiska studier på engelska och svenska (ASES). Malmö högskola. Se <http://www.mah.se/imer/ases> (2009-12-08).
- Hyltenstam, Kenneth (2004), Engelskan, skolans språkundervisning och svensk språkpolitik. I: *Engelskan i Sverige. Språkval i utbildning, arbete och kulturliv*. Småskrift utgiven av Svenska språknämnden 2004. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Hyltenstam, Kenneth (1999), Svenskan i minoritetsspråkperspektiv. I: Hyltenstam, Kenneth (red.), *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråkperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Hägerfelth, Gun (1992), Skolundervisning på främmande språk. *Språkvård* 3/1992. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Höglin, Renée (2002), *Engelska språket som hot och tillgång i Norden*. TemaNord språksamarbete 2002:561. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Högskoleverket (2009), *Högskoleverkets årsrapport 2009*. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2008a), *En högskola i världen – internationalisering för kvalitet*. Rapport 2008:15 R. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2008b), *Utländska studenter i Sverige*. Rapport 2008:7 R. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket (2007), *Stor andel utländska studenter på program på den avancerade nivån. Analys av preliminära uppgifter om registrerade studenter höstterminen 2007*. Statistisk analys 2007/9. Stockholm: Högskoleverket.
- Högskoleverket och SCB (2009), *Internationell mobilitet i högskolan läsåret 2007/08*. Statistiska meddelanden UF 20 SM 0901. Stockholm: Högskoleverket och Statistiska centralbyrån.
- Jansson, Erland, red. (2008), *Vetenskapsengelska – med svensk kvalitet?* Skrifter utgivna av Språkrådet 4. Stockholm: Språkrådet, Högskoleverket och Södertörns högskola.
- Jensen, Christian, Stenius Staehr, Lars & Thøgersen, Jacob (2009), *Underviseres holdninger til engelsk som undervisningssprog – en spørgeskemaundersøgelse på Københavns Universitet*. Center for Internationalisering og Parallelsproglighed, Københavns Universitet.
- JO (2009), *Tillämpningen av språklagen; fråga om krav på att ansökningar om forskningsanslag ska vara skrivna på engelska*. Justitieombudsmannen, beslut 2009-10-27, dnr 1811-2008. Stockholm: Riksdagens ombudsmän.

- Josephson, Olle (2008), Kolonialmakt intar skolan! *Språktidningen* 6/2008. Stockholm: Språktidningen.
- Josephson, Olle (2005), Parallellspråkighet. *Språkvård* 1/2005. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Josephson, Olle (2004), "Ju". *Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 91. Stockholm: Norstedts Ord-bok.
- Karlgren, Jussi & Hansen, Preben (2003), *Cross-language relevance assessment and task context*. Stockholm: Swedish Institute of Computer Science.
- Kjellén Simes, Marika (2008), *Room for improvement? A comparative study of Swedish learners' free written production in English in the foreign language classroom and in immersion education*. Engelska institutionen, Karlstads universitet.
- Klaassen, Renate (2001), *The International University Curriculum. Challenges in English-Medium Engineering Education*. Department of Communication and Education, Delft University of Technology.
- Knight, Michael (1990), Third and final report on English at Ebersteinska skolan. I: Naeslund, Lars (red.), *Engelskspråkiga tekniska studievägar vid Ebersteinska skolan i Norrköping. Utvärdering av en försöksverksamhet*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.
- Käll, Olle (2006), *Språkbad eller drunkningsrisk? Hur påverkas IB-elevers skrivförmåga i svenska av engelska som undervisningsspråk?* Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap, Höghskolan i Gävle.
- Larsson, Staffan (2009), An emerging economy of publications and citations. *Nordisk Pedagogik* 29. Oslo.
- Lenas, Sverker (2009), Sverker Lenas: Utråknad humaniora. *Dagens Nyheter* (www), 2009-06-09. Hämtat från: <http://www.dn.se/kulturoch-debatt-essa/sverker-lenas-utråknad-humaniora-1.888122> (2009-12-08).
- Liedman, Sven-Eric (2009), Lack och Markschie: "What the hell is quality?" *Dagens Nyheter* (www), 2009-02-26. Hämtat från: <http://www.dn.se/dnbok/bokrecensioner/lack-och-markschie-what-the-hell-is-quality-1.808729> (2009-12-08).
- Lim Falk, Maria (2008), *Svenska i engelskspråkig skolmiljö. Ämnesrelaterat språkbruk i två gymnasieklasser*. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.
- Lindberg, Inger (2002), Myter om tvåspråkighet. *Språkvård* 4/2002. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Marsh, Herbert, Hau, Kit-Tai & Kong, Chit-Kwong (2001), Late immersion and language of instruction (English vs. Chinese) in Hong Kong high schools: Achievement growth in language and non-language subjects. *Harvard Educational Review* 70. Cambridge: Harvard University.
- McMillion, Alan & Shaw, Philip (2009), Comprehension and Compensatory Processing in Advanced L2 Readers. I: Brantmeier, Cindy (red.), *Crossing Languages and Research Methods. Analyses of Adult Foreign Language Reading*. New York: Information Age Publishing.
- Melander, Björn (2004), Engelska och svenska vid Uppsala universitet – en uppföljning. I: Bäcklund, Ingegerd, Börestam, Ulla, Melander Marttala, Ulla & Näslund, Harry (red.), *Text i arbete/Text at work. Festskrift till Britt-Louise Gunnarsson den 12 januari 2005*. Svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap och Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Melander, Björn & Thelander, Mats (2006a), Så tar man livet av ett språk. *Språkvård* 2/2006. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Melander, Björn & Thelander, Mats (2006b), Försiktighet ändå bäst. *Språkvård* 4/2006. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Melin, Lars (2009), *Årans och hjältarnas språk*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Met, Myriam & Lorenz, Eileen (1997), Lessons from U.S. immersion programs. Two decades of experience. I: Johnson, Robert & Swain, Merrill (red.), *Immersion education: International perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Milani, Tommaso (2007a), Voices of endanger-

- ment: A language ideological debate on the Swedish language. I: Milani, Tommaso (2007), *Debating Swedish. Language Politics and Ideology in Contemporary Sweden*. Centrum för tvåspråkighetsforskning, Stockholms universitet.
- Milani, Tommaso (2007b), Voices of authority in conflict: The making of the expert in a Swedish language debate. I: Milani, Tommaso (2007), *Debating Swedish. Language Politics and Ideology in Contemporary Sweden*. Centrum för tvåspråkighetsforskning, Stockholms universitet.
- Neville-Barton, Pip & Barton, Bill (2005), *The Relationship between English Language and Mathematics Learning for Non-native Speakers*. Wellington: Teaching and Learning Research Initiative. Hämtat från: http://www.tlri.org.nz/assets/pdf/9211_finalreport.pdf (2009-11-16).
- Norén, Kerstin (2006a), Universiteten väljer språk. *Språkvård* 1/2006. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Norén, Kerstin (2006b), Engelska är bättre, ibland. *Språkvård* 3/2006. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Palm, Helena (1999), Molekylär svenska. En undersökning av engelskans påverkan på studenters användning av och inställning till svenska inom naturvetenskapen. *Text- och fackspråksforskning* 30. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.
- Parkvall, Mikael (2009), *Sveriges språk – vem talar vad och var?* Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Pecorari, Diane, Shaw, Philp, Irvine, Aileen & Malmström, Hans (opubl.), *The textbook in monolingual and parallel-language tertiary education: Undergraduate student practices and attitudes*. Ingår i projektet English Vocabulary Acquisition (EVA), Mälardalens högskola, Stockholms universitet, The University of Edinburgh, Kungliga tekniska högskolan.
- Piaget, Jean (1964), *Six études de psychologie*. Paris: Les éditions Gonthier [i svensk översättning (2006), *Barnets själsliga utveckling*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag].
- Prop. 2008/09:153 (2009), *Språk för alla – förslag till språklag*. Regeringens proposition. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Prop. 2005/06:2 (2005), *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik*. Regeringens proposition. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Prop. 2004/05:162 (2005), *Ny värld – ny högskola*. Regeringens proposition. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Rskr. 2005/06:89 (2005), Riksdagsskrivelse med anledning av bet. 2005/06:krU4. Stockholm: Sveriges riksdag.
- Sandström, Ulf (2009), Ulf Sandström: Varför vill humanister undvika vetenskaplig granskning? *Dagens Nyheter* (www) 2009-06-15. Hämtat från: <http://www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/ulf-sandstrom-varfor-vill-humanister-undvika-vetenskaplig-granskning-1.891698> (2009-12-08).
- Sandström, Ulf & Sandström, Erik (2008), *Resurser för citeringar*. Rapport 2008:18 R. Stockholm: Högskoleverket.
- SCB (2009), Var fjärde nybörjare i högskolan är inte från Sverige. *Välfärd* 2/2009. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Schmidt, Anette (1985), *Young People's Dyirbal. An Example of Language Death from Australia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SFS 2009:600 (2009), *Språklag*. Svensk författningssamling. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SFS 2006:173 (2006), *Högskolelag* (1992:1434). Svensk författningssamling. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2008:26 (2008), *Värna språken – förslag till språklag*. Statens offentliga utredningar. Stockholm: Kulturdepartementet.
- SOU 2007:81 (2007), *Resurser för kvalitet*. Statens offentliga utredningar. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2002:27 (2002), *Mål i mun – förslag till handlingsprogram för svenska språket*. Statens offentliga utredningar. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Skolverket (2001), *SPRINT – hot eller möjlighet?* Stockholm: Skolverket.
- Strömquist, Sven (2002), Om språktillägnande-

- processen. I: Ahlsén, Elisabeth & Allwood, Jens (red.), *Språk i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- SUHF (1999), *En genomlysning av svensk forskarutbildning*. Stockholm: Sveriges universitets- och högskoleförbund. Hämtat från: http://www.suhf.se/web/Genomlysning_av_svensk_forskarutbildning.aspx (2009-12-08).
- Svanlund, Jan & Westman, Margareta (1991), Svenskans ställning vid europeisk integration. *Språkvård* 4/1991. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Svartvik, Jan (1999), *Engelska. Öspråk världsspråk trendspråk*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Svenska institutet och Högskoleverket (2007), *Free-movers i Sverige 2007 – En undersökning om valet av Sverige som studieland för Svenska institutet och Högskoleverket*. United Minds. Stockholm: Svenska institutet och Högskoleverket.
- Svenska språknämnden (1998), Förslag till handlingsprogram för att främja svenska språket. *Språkvård* 2/1998. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Sylvén, Liss Kerstin (2004), *Teaching in English or English teaching? On the effects of content and language integrated learning on Swedish learners' incidental vocabulary acquisition*. Engelska institutionen, Göteborgs universitet.
- Säljö, Roger (2000), *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Söderlundh, Hedda (u.u.), Internationalisering i praktiken. Språkbruk i två svenska utbildningsmiljöer. I: Andersson, Lars-Gunnar, Josephson, Olle, Lindberg, Inger & Thelander, Mats (red.), *Språkvård och språkpolitik. Svenska språknämndens forskningskonferens i Saltsjöbaden 2008*. Stockholm: Språkrådet.
- Söderlundh, Hedda (2008a), Language practices in Swedish Higher Education: Results from a pilot study. I: Haberland, Hartmut, Mortensen, Janus, Fabricius, Anne, Preisler, Bent, Risager, Karen & Kjaerbeck, Susanne (red.), *Higher Education in the Global Village. Cultural and Linguistic Practices in the International University*. Department of Culture and Identity, Roskilde University.
- Söderlundh, Hedda (2008b), Språkbruk i högre utbildning. *Språkbruk* 3/2008. Helsingfors: Svenska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Söderlundh, Hedda (2004), Lika bra på engelska? En undersökning av hur studenter i Sverige förstår kurslitteratur på svenska respektive engelska. *Språk och stil* 14. Adolf Noreen-sällskapet och Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Teleman, Ulf (1989), Det nordiska språksamarbetet. Idéer och framtidsuppgifter. *Språk i Norden 1989*. Nordisk språksekretariats skrifter 10. Oslo: J.W. Cappelens forlag A.S.
- Teleman, Ulf (1992), Det svenska riksspråkets utsikter i ett integrerat Europa. *Språkvård* 4/1992. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Teleman, Ulf & Westman, Margareta (1997), Behöver vi en nationell språkpolitik? *Språkvård* 2/1997. Stockholm: Svenska språknämnden.
- Tengström, Emin (1973), *Latinet i Sverige. Om bruket av latin bland klerker och scholares, diplomater och poeter, lärdomsfolk och vältalare*. Stockholm: Stockholm AB.
- Undervisa på engelska väcker många frågor (2009), *Universitetsläraren* 20/2009. Stockholm: Sveriges universitetslärarförbund.
- Universitets- og høgskolerådet (2006), *Framlegg til ein språkpolitikk for universitet og høgskolar i Noreg*. Hämtat från: http://www.uhr.no/documents/Framlegg_til_ein_spr_kpolitikk_for_UH_sektoren_1.pdf (2009-12-03).
- Vygotsky, Lev (1934) *Myslenie i rec*. Izbrannnye psichologiceskie issledovanija. Moskva: Nauka [i svensk översättning (2001), *Tänkande och språk*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos].
- Washburn, Lisa (1997), *English immersion in Sweden. A case study of Röllingby high school 1987–1989*. Engelska institutionen, Stockholms universitet.
- Wächter, Bernd & Maiworm, Friedhelm (2008), *English-Taught Programmes in European Higher Education. The Picture in 2007*. ACA Papers on Cooperation in Education. Bonn: Lemmens.

Håller engelskan på att ta över inom högre utbildning och forskning i Sverige? I dag skrivs nästan 9 av 10 avhandlingar på engelska. Å andra sidan blir det allt vanligare med en svensk-språkig sammanfattning. Men skillnaden mellan olika ämnen är stor både vad gäller avhandlingsspråk och sammanfattningsspråk. Drygt 20 procent av alla kurser och program har engelska som undervisningsspråk. På avancerad nivå är siffran betydligt högre: 65 procent av programmen ges på engelska. Engelska och svenska måste finnas parallellt på våra lärosäten. Hur gör vi för att uppnå det målet?

I den här rapporten kartläggs språkval och språkanvändning inom högre utbildning och forskning. Det gäller både publicerings- och undervisningsspråk; också lärosätenas strategier för att reglera språkval synas. Här ges ett intressant jämförelsematerial för inte minst universitet och högskolor att ta del av.

Språkrådet är en del av myndigheten Institutet för språk och folkminnen. Språkrådet ger ut böcker, forskar om språk och erbjuder kurser och föredrag samt gratis daglig språkrådgivning. Läs mer på www.sprakradet.se.

Rapporten kan beställas från:
Språkrådet
Box 20057, 104 60 Stockholm
sprakradet@sprakradet.se
tfn 08-442 42 00
fax 08-455 42 26